

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK BİLİM DALI

İLKÖĞRETİM İKİNCİ KADEME ÖĞRENCİLERİNİN
SALDIRGANLIK VE BOYUN EĞİCİ DAVRANIŞLARININ ALGILANAN
ANNE-BABA TUTUMLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ

Hazırlayan
Hatice Gül KAYAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Erdal HAMARTA

KONYA- 2012

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hatice Gül KAYAN
	Numarası	095216051004
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Eğitim Bilimleri / Psikolojik Danışma ve Rehberlik
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Erdal HAMARTA
	Tezin Adı	İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Saldırganlık ve Boyun Eğici Davranışlarının Algılanan Anne-Baba Tutumları Açısından İncelenmesi

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Hatice Gül KAYAN

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hatice Gül KAYAN
	Numarası	095216051004
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Eğitim Bilimleri / Psikolojik Danışma ve Rehberlik
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Erdal HAMARTA
	Tezin Adı	İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Saldırganlık ve Boyun Eğici Davranışlarının Algılanan Anne-Baba Tutumları Açısından İncelenmesi

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan “İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin saldırganlık ve boyun eğici davranışlarının algılanan anne-baba tutumları açısından incelenmesi” başlıklı bu çalışma 13/06/2012 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler	İmza
Doç. Dr. Erdal HAMARTA	Danışman	
Prof. Dr. Engin DENİZ	Jüri Üyesi	
Yard. Doç. Dr. Selahattin AVŞAROĞLU	Jüri Üyesi	

Önsöz

İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin saldırganlık ve boyun eğici davranışlarının algılanan anne-baba tutumları açısından incelendiği bu araştırmanın gerçekleştirilmesinde değerli görüş ve önerileriyle çalışmama rehberlik eden, istatistik işlemlerimdeki her sorunun çözümünde yardımını esirgemeyen ve beni yönlendiren, değerli zamanını büyük fedakarlıkla tez çalışmam için ayıran, tez çalışmamın tüm safhalarında benden yardımını esirgemeyen çok değerli danışman hocam Doç. Dr. Erdal Hamarta'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek Lisans eğitimim boyunca yolumu aydınlatan, dersine girerek feyz aldığım tüm öğretmenlerime teşekkür ederim.

Araştırmamı hazırlarken, kendi çalışmasını bitirme gayretiyle beni heveslendiren, karşılaştığım güçlüklerde yardımını ve bilgisini benden esirgemeyen, anketleri uygulayarak bana yardımcı olan sevgili meslektaşım ve sınıf arkadaşım Rehber Öğretmen ve Psikolojik Danışman, Gözde Adıgüzel'e çok teşekkür ederim.

Anketleri okullarında uygulayarak bana yardımcı olan sevgili meslektaşım ve arkadaşım Rehber Öğretmen ve Psikolojik Danışman Hatice Sali Bilgiç'e, aynı şekilde anketlerimi cevaplandırmamda yardımcı olan Rehber Öğretmen ve Psikolojik Danışman Fatih Çetinkaya ve Bayram Özçelik hocalarıma da çok teşekkür ederim.

Tezimin redakte edilmesine yardımcı olan biricik mesai arkadaşım Türkçe öğretmeni Ayşegül Kadiş'e teşekkür ederim.

Bugünlere kadar gelmemin yegane sebebi, her zaman her koşulda yanımda olan, annem Mine Kayan'a bana verdiği emek ve gösterdiği sabır için çok minnettarım.

Zaman ayırıp anketleri cevaplandırarak araştırmaya veri sağlayan ilköğretim öğrencilerine teşekkür ederim.

Bu tez çalışmasının ilgili alanda çalışan bilim insanlarına yararlı olması dileğiyle...

Hatice Gül KAYAN

Konya- 2012

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hatice Gül KAYAN
	Numarası	095216051004
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Eğitim Bilimleri / Psikolojik Danışma ve Rehberlik
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Erdal HAMARTA
	Tezin Adı	İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Saldırganlık ve Boyun Eğici Davranışlarının Algılanan Anne-Baba Tutumları Açısından İncelenmesi

Özet

Bu araştırmada İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin saldırganlık ve boyun eğici davranışlarının algılanan anne-baba tutumları açısından incelenmiştir.

Araştırma genel tarama modeline uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örneklemi 2010-2011 eğitim öğretim yılında Konya ilinde Selçuklu, Meram, Karatay ilçelerindeki ilköğretim okullarında öğrenim görmekte olan öğrencilerden tesadüfî küme örnekleme yöntemiyle seçilen 372'si kız 378'i erkek olmak üzere toplam 750 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin bazı kişisel bilgileri için "Kişisel Bilgi Formu", algılanan anne baba tutumlarının belirlenmesi amacıyla "Anne-Baba Tutum Ölçeği", saldırganlık puanlarının belirlenmesi amacıyla "Buss-Durkee Saldırganlık Ölçeği" ve boyun eğici davranışların belirlenmesi amacıyla "Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği" kullanılmıştır.

Verilerin analizinde t testi, tek yönlü varyans analizi, tukey testi, pearson momentler çarpım korelasyon ve regresyon tekniği kullanılmıştır. Verilerin istatistik analizi bilgisayar ortamında SPSS programı ile yapılmıştır.

Araştırma sonucunda; öğrencilerinin atak, sinirli, negatif saldırganlık ve boyun eğici davranışlar cinsiyet değişkenine göre anlamlı bulunmuştur. Boyun eğici davranışlar anne eğitim durumuna göre anlamlı bulunmuştur. Boyun eğici davranışlar baba eğitim durumuna göre anlamlı bulunmuştur. Sinirli ve sözel saldırgan davranışlar aile gelir durumuna göre anlamlı bulunmuştur. Saldırganlık alt boyutları ve boyun eğici davranışlar ailenin birliktelik durumuna göre anlamlı bulunmamıştır.

Demokratik anne baba tutumu ile atak, sınırlı ve negatif saldırganlık arasında negatif yönlü, koruyucu-İstekçi anne baba tutumuyla atak, sınırlı, negatif ve sözel saldırganlık arasında pozitif yönlü, otoriter anne baba tutumuyla atak, sınırlı, negatif ve sözel saldırganlık arasında pozitif yönlü anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur.

Algılanan koruyucu istekçi anne baba tutumu ile boyun eğici davranışlar arasında pozitif yönlü, otoriter tutum ile boyun eğici davranışlar arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur.

İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin saldırganlık alt boyutlarının yordayıcılarına bakıldığında şu sonuçlara ulaşılmıştır: Demokratik tutum atak, sınırlı, negatif saldırganlığın önemli yordayıcısıdır. Koruyucu-istekçi tutum atak, negatif saldırganlığın önemli yordayıcısıdır. Otoriter tutum ise, atak, dolaylı, sınırlı, negatif saldırganlığın önemli yordayıcısı olduğu bulunmuştur.

İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin algıladıkları demokratik, koruyucu-istekçi ve otoriter anne baba tutumunun boyun eğici davranışın önemli yordayıcısı olduğu bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Saldırganlık, Boyun Eğici Davranış, Anne-Baba Tutumları.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hatice Gül Kayan
	Numarası	095216051004
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Eğitim Bilimleri / Psikolojik Danışma ve Rehberlik
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Erdal HAMARTA
	Tezin İngilizce Adı	Second Primary School Students Behaviours Perceived Aggression and Submissive Investigation of Parents Attitudes

Abstract

In this study, the aggressive and submissive behaviors of primary, second level is perceived in terms of parental attitudes were examined.

Research carried out in accordance with general screening model. The sample of study in 2010-2011 academic year in the province of Konya, the Selçuklu, Meram, Karatay students studying in these schools randomly selected from a total of 750 male students constituted 378'i 372'sı girl. For some of the personal information of the participating students' Personal Information Form ", in order to determine the perceived attitudes of parents," Mom-Dad Attitude Scale ", in order to determine the aggressiveness scores," Buss-Durkee Aggression Questionnaire "and submissive behaviors in order to determine the" Submissive Behaviours Scale "was used.

Data analysis, t test, one-way ANOVA, Tukey test, Pearson product moment correlation and regression techniques were used. Performed with SPSS statistical analysis of the data.

The result of research attacking students, angry, negative, aggressive and submissive behaviors, according to the gender variable was significant. Submissive behaviors were compared to the mother's educational status. Dad submissive behavior by educational attainment were significant. Irritable and verbally aggressive behavior was significant according to family income. Aggression is associated with lower family sizes and submissive behaviors were not significant according to the state.

Attitude of the parents with the Democratic attacks, negative relationship between the nervous and negative aggression, attacking the protective-Headrequestor attitude of parents, angry, negative and positive correlation between verbal aggression, attacking the authoritarian attitude of parents, angry, negative and significant positive correlation between verbal aggression correlation was found.

Perceived parental attitude of demanding protective positive correlation between submissive acts, authoritarian attitude is positive and significant relationship between submissive acts.

Looking at the secondary school students yordayıcılarına aggression subscales reached the following conclusions: Democratic Attitudes attack, angry, negative significant predictor of aggression. Attack the protective-demanding attitude, a negative significant predictor of aggression. Authoritarian attitude, attack, indirect, limited, an important predictor of aggression were found to be negative.

Secondary school students perceive the democratic, protective-demanding and authoritarian attitude of the parents was found to be predictors of submissive behavior.

Key Words: Aggression, Submissive Behavior, Attitudes of Parents.

İçindekiler

Bilimsel Etik Sayfası	i
Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu	ii
Önsöz	iii
Özet	iv
Abstract	vi
İçindekiler	viii
Kısaltmalar	xi
Tablolar Listesi	xii
BÖLÜM I	1
1.1. Giriş	1
1.2. Amaç	2
1.2.1. Araştırmanın Amacı	2
1.2.2. Alt Amaçlar	2
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Sayıtlar	4
1.5. Sınırlılıklar	4
1.6. Tanımlar	4
BÖLÜM II	6
Konu İle İlgili Kuramsal ve Kavramsal Açıklamalar	6
2.1. Boyun Eğici Davranış	6
Boyun Eğici Davranışlar İle İlgili Kuramlar	7
Boyun Eğici Davranış Sergileyen Bireylerin Özellikleri	8
Bireyleri Boyun Eğici Davranış Sergilemeye İten Nedenler	8
2.2. Saldırganlık	9
Saldırganlık İle İlgili Kuramlar	10
Biyolojik Kuram	10
Psikanalitik Kuram	11
Sosyal Öğrenme Kuramı	13
Engellenme-Saldırganlık Kuramı	14
Saldırganlığı Etkileyen Faktörler	15
Aile	15
Sosyo-Ekonomik Çevre ve Okulun Etkisi	15
Kitle İletişim Araçları	16

Anne Yoksunluğu.....	17
Anne Çalışma Durumu.....	17
Uyarıcılar.....	18
Diğer Etkenler	18
2.3. Anne-Baba Tutumları.....	19
Anne-Baba Tutumuna İlişkin Öne Sürülen Modeller	19
Psikodinamik Model	19
Davranışçı Model	19
Maccoby ve Martin'in İki Boyutlu Bakış Açısı Modeli	20
Baumrind'in Sınıflaması	20
Ülkemizde Sıklıkla Rastlanan Anne-Baba Tutumları	21
Demokratik Anne-Baba Tutumu	22
Otoriter Anne-Baba Tutumu	23
Koruyucu/İstekçi Anne-Baba Tutumu	23
Reddedici Anne-Baba Tutumu.....	24
İlgisiz Anne-Baba Tutumu	25
Dengesiz ve Tutarsız Anne-Baba Tutumu	26
İlgili Araştırmalar	27
Boyun Eğici Davranışlar İle İlgili Yapılan Araştırmalar	27
Saldırganlık İle İlgili Yapılan Araştırmalar	28
Anne Baba Tutumları İle İlgili Yapılan Araştırmalar	29
BÖLÜM III	32
Yöntem	32
3.1. Araştırmanın Modeli	32
3.2. Çalışma Evreni -Örnekleme.....	32
3.3. Veri Toplama Araçları	35
3.3.1. Anne-Baba Tutumları Ölçeği	35
Ana Baba Tutumları Ölçeğinin Güvenirliği.....	36
3.3.2. Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği (BEDÖ).....	36
Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği'nin (BEDÖ) Güvenirliği	37
Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği'nin (BEDÖ) Geçerliliği.....	37
Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği'nin (BEDÖ) Puanlanması ve Yorumlanması	37
3.3.3. Saldırganlık Ölçeği (SÖ).....	38
Atak (Assult) Saldırganlık.....	38

Dolaylı (İnderect) Saldırganlık.....	38
Sinirli (İrritability) Saldırganlık	39
Karşıkoyma (Negativizm)	39
Sözel (Verbal) Saldırganlık.....	39
3.3.4. Kişisel Bilgi Formu (KBF).....	39
3.4. Verilerin Toplanması ve Analizi	39
3.4.1. Verilerin Toplanması.....	39
3.4.2. Verilerin Analizi.....	40
BÖLÜM IV	41
Bulgular.....	41
BÖLÜM V.....	67
5. Tartışma ve Yorum.....	67
5.1. Cinsiyet Ve Saldırganlık	67
5.2. Anne Eğitim Durumu Ve Saldırganlık.....	69
5.3. Baba Eğitim Durumu Ve Saldırganlık	70
5.4. Ailenin Ortalama Aylık Geliri Ve Saldırganlık	71
5.5. Anne Babanın Birliktelik Durumu Ve Saldırganlık.....	74
5.6. Cinsiyet ve Boyun Eğici Davranış	75
5.7. Anne Eğitim Durumu ve Boyun Eğici Davranış.....	76
5.8. Baba Eğitim Durumu ve Boyun Eğici Davranış	77
5.9. Ailenin Ortalama Aylık Geliri ve Boyun Eğici Davranış	78
5.10. Anne-Babanın Birliktelik Durumu ve Boyun Eğici Davranış	78
5.11. Anne-Baba Tutumları ile Saldırganlık Alt Boyutları Arasındaki İlişki	79
5.12. Boyun Eğici Davranış ile Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişki.....	81
VI. BÖLÜM	83
6. Sonuç ve Öneriler.....	83
6.1. Sonuçlar.....	83
6.2. Öneriler.....	84
KAYNAKÇA	86
EKLER	96
Kişisel Bilgi Formu	96
Ana Baba Tutumu Ölçeği.....	97
Buss-Durkee Saldırganlık Ölçeği.....	99
Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği	101

Kısaltmalar

ABD	: Ailenin Birliktelik Durumu
ABTÖ	: Anne Baba Tutumları Ölçeği
AED	: Anne Eğitim Durumu
AGD	: Ailenin Gelir Durumu
BED	: Baba Eğitim Durumu
BEDÖ	: Boyun Eğici Davranışları Ölçeği
KBF	: Kişisel Bilgi Formu
SÖ	: Saldırganlık Ölçeği

Tablolar Listesi

Tablo-1: Maccobay ve Martin'in İki Boyutlu Bakış Açısı Modeli.....	20
Tablo-2: Baumrind'in Anne-Baba Tutumuna İlişkin Sınıflaması.....	21
Tablo-3: Cinsiyete İlişkin Frekans Tablosu.....	32
Tablo-4: Anne Eğitim Durumuna Göre Frekans Tablosu.....	33
Tablo-5: Baba Eğitim Durumuna Göre Frekans Tablosu.....	33
Tablo-6: Ailenin Ortalama Aylık Gelirine Göre Frekans Tablosu.....	34
Tablo-7: Ailenin Birliktelik Durumuna Göre Frekans Tablosu.....	34
Tablo-8: Ana-Baba Tutumu Alt Ölçeklerinden Alınan Puanların Ort. ve Standart Sapmaları.....	35
Tablo-9: Ana Baba Tutumları Ölçeğine İlişkin İç Tutarlılık ve Kararlılık Katsayıları.....	36
Tablo-10: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Atak Saldırganlık Puanlarının t Testi Sonuçları.....	41
Tablo-11: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Dolaylı Saldırganlık Puanlarının t Testi Sonuçları.....	41
Tablo-12: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Sınırlı Saldırganlık Puanlarının t Testi Sonuçları.....	42
Tablo-13: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Negatif Saldırganlık Puanlarının t Testi Sonuçları.....	42
Tablo-14: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Sözel Saldırganlık Puanlarının t Testi Sonuçları.....	43
Tablo-15: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Boyun Eğici Davranış Puanlarının t Testi Sonuçları.....	43
Tablo-16: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Anne Eğitim Durumuna Göre Saldırganlık Alt Boyutlarına Ait N, Art. Ortalama ve Ss Değerleri.....	44
Tablo-17: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Anne Eğitim Durumu Değişkenine Göre Saldırganlık Alt Boyutlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	45
Tablo-18: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Anne Eğitim Durumu Değişkenine Göre Boyun Eğici Davranışlarına Ait N, Art. Ortalama ve Ss Değerleri.....	46
Tablo-19: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Anne Eğitim Durumu Değişkenine Göre Boyun Eğici Davranışlara İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	46

Tablo-20: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Anne Eğitim Durumu Değişkenine Göre Boyun Eğici Davranışlarına İlişkin Tukey Testi Sonuçları.....	47
Tablo-21: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Baba Eğitim Durumu Değişkenine Göre Saldırganlık Alt Boyutlarına Ait N, Art. Ortalama ve Ss Değerleri.....	48
Tablo-22: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Baba Eğitim Durumu Değişkenine Göre Saldırganlık Alt Boyutlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	49
Tablo-23: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Baba Eğitim Durumu Değişkenine Göre Boyun Eğici Davranışlarına Ait N, Art. Ortalama ve Ss Değerleri.....	50
Tablo-24: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Baba Eğitim Durumu Değişkenine Göre Boyun Eğici Davranışlara İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	50
Tablo-25: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Baba Eğitim Durumu Değişkenine Göre Boyun Eğici Davranışlara İlişkin Tukey Testi Sonuçları.....	51
Tablo-26: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Ailenin Gelir Durumu Değişkenine Göre Saldırganlık Alt Boyutlarına Ait N, Art. Ortalama ve Ss Değerleri.....	52
Tablo-27: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Ailenin Gelir Durumu Değişkenine Göre Saldırganlık Alt Boyutlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	54
Tablo-28: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Ailenin Gelir Durumu Değişkenine Göre Saldırganlık Alt Boyutlarına İlişkin Tukey Testi Sonuçları.....	55
Tablo-29: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Ailenin Gelir Durumu Değişkenine Göre Boyun Eğici Davranışlarına Ait N, Art. Ortalama ve Ss Değerleri.....	56
Tablo-30: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Ailenin Gelir Durumu Değişkenine Göre Boyun Eğici Davranışlara İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	57
Tablo-31: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Ailenin Birliktelik Durumu Değişkenine Göre Saldırganlık Alt Boyutlarına Ait N, Art. Ortalama ve Ss Değerleri.....	58
Tablo-32: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Ailenin Birliktelik Durumu Değişkenine Göre Saldırganlık Alt Boyutlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	59
Tablo-33: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Ailenin Birliktelik Durumu Değişkenine Göre Boyun Eğici Davranışlarına Ait N, Art. Ortalama ve Ss Değerleri.....	60
Tablo-34: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Ailenin Birliktelik Durumu Değişkenine Göre Boyun Eğici Davranışlara İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	60
Tablo-35: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Anne-Baba Tutumları ile Saldırganlık Alt Boyutları Arasındaki İlişki.....	61
Tablo-36: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Anne-Baba Tutumları ile Boyun Eğici Davranışlar Arasındaki İlişki.....	62

Tablo-37: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Atak Saldırganlık Düzeyinin Yordayıcısı Olarak Demokratik, Koruyucu-İstekçi, Otoriter Anne Baba Tutumlarının Regresyon Analizi Sonuçları.....	63
Tablo-38: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Dolaylı Saldırganlık Düzeyinin Yordayıcısı Olarak Demokratik, Koruyucu-İstekçi, Otoriter Anne Baba Tutumlarının Regresyon Analizi Sonuçları.....	63
Tablo-39: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Sınırlı Saldırganlık Düzeyinin Yordayıcısı Olarak Demokratik, Koruyucu-İstekçi, Otoriter Anne Baba Tutumlarının Regresyon Analizi Sonuçları.....	64
Tablo-40: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Negatif Saldırganlık Düzeyinin Yordayıcısı Olarak Demokratik, Koruyucu-İstekçi, Otoriter Anne Baba Tutumlarının Regresyon Analizi Sonuçları.....	65
Tablo-41: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Sözel Saldırganlık Düzeyinin Yordayıcısı Olarak Demokratik, Koruyucu-İstekçi, Otoriter Anne Baba Tutumlarının Regresyon Analizi Sonuçları.....	65
Tablo-42: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Boyun Eğici Davranış Düzeyinin Yordayıcısı Olarak Demokratik, Koruyucu-İstekçi, Otoriter Anne Baba Tutumlarının Regresyon Analizi Sonuçları.....	66

BÖLÜM I

1.1. Giriş

Hangi toplumda olursa olsun insanlar üzerinde oluşturulan itaatkar tutum ve davranışlar baskınsa, bireylerde saldırgan ya da içe dönük fertlerin oluşmasına sebep olabilir.

Toplumumuzda anne babaların çocuklarından, yönetenlerin yönetilenlerden, öğretmenlerin öğrencilerinden, büyüklerin küçüklerden saygı adına boyun eğici davranışlar, bir başka deyişle itaat bekledikleri gözlenen bir durumdur. Bir anne çocuğunun ne kadar saygılı olduğunu belirtmek için “eline vur ekmeğini al... gıkını çıkarmaz...” demekte ve bunu üstün bir nitelik olarak gururla vurgulamaktadır. Benzer biçimde, bir veli toplantısında öğretmen, bir anneye öğrencisinin “...bugüne kadar kendisini hiç üzmediğini, hiç sözünden çıkmadığını...” diğer velilere örnek olsun diye “saygı” adına vurgulayabilmektedir. Her gün öğrencilerin dersler başlamadan önce insana saygı yerine, büyüklere saygı üzerine and içtikleri düşünülecek olursa, toplumdaki itaat kültürü daha iyi anlaşılabilir. Buna benzer davranışları yöneten-yönetilen, öğrenci-öğretmen ilişkilerinde de örneklendirmek mümkündür. Bu örneklerdeki davranışlar “saygı” olarak sunulsa da, burada saygı adına bireyden itaatkar davranışlar, bir başka ifadeyle boyun eğici davranışlar beklendiği anlaşılmaktadır (Yıldırım, 2004).

Allan ve Gilbert (2002)’e göre, pasif/boyun eğici davranış özellikleri kültürümüzde sıklıkla saygı kavramıyla karıştırılmaktadır. Boyun eğici davranış özelliğine sahip olan birey, kendisini daha az değerli ve önemsiz görmekte, farklı düşüncesini özgürce ifade edememekte ve “hayır” demekte zorlanmaktadır. Aynı şekilde bu bireyler liderlik davranışı gösteremez, kolayca girişimde bulunamaz, kendine güveni düşüktür, sorumluluk almaktan ve değişikliklerden kaçınırlar.

“Saldırı” ve “Saldırganlık” kelimeleri çeşitli yerlerde değişik anlamlarda kullanılmaktadır. En ilkel anlamında saldırı, yöneldiği kişiye zarar veren, onu yaralayan eylemdir. “Saldırganlık” denince de akla zor kullanma, güçlük ve kafasına koyduğunu yapma çağrışımları gelmektedir (Jersild, 1979). Saldırganlık davranışının ortaya çıkma nedenleri arasında aileye ait özellikler ilk sırada yer almaktadır. Ebeveynlerin çocuğun davranışlarını gereksiz yere engellemesi, çocuğun davranış ve isteklerini eleştirmesi, alay etmesi, çocuğu sık sık cezalandırması, çocuğun her istediğine boyun eğmesi veya ihmal etmesi, saldırgan davranışlara neden olmaktadır (Aral, Ayhan, Türkmenler ve Akbıyık, 2004).

Otoriter, aile ortamından gelen çocuklar duygusal açıdan katıdır ve esnek düşünmemektedir. Böyle ailelerde yetişen çocuklar; korkak, boyun eğen, otoriteden çekinen, kendinden istenenden fazlasını yerine getiren, otorite kalktığında isyankar, güçsüzler karşısında saldırgan olabilirler (Yıldız, 2004).

Yukarıda yapılan açıklamalar doğrultusunda, otoriter tutum uygulayan ve çocuklarına baskı uygulayan ebeveynler pasif, boyun eğici davranışlar sergileyen çocuklar yetiştirirken; koruyucu tutum sergileyen ebeveynlerin saldırgan çocuklar yetiştirdikleri düşünülmektedir. Bu araştırmanın amacı; ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin saldırganlık ve boyun eğici davranışların anne baba tutumları ile ilişkisini incelemektir.

1.2. Amaç

Araştırmanın bu bölümünde amaç, alt amaçlar, sayıltılar, sınırlılıklar ve tanımlar bölümlerine yer verilecektir.

1.2.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; İlköğretim 2. kademe öğrencilerinin saldırganlık ve boyun eğici davranış düzeylerinin, anne-baba tutumları açısından incelenmesidir. Araştırmanın genel amacına bağlı olarak aşağıdaki alt amaçlar geliştirilmiştir.

1.2.2. Alt Amaçlar

1. İlköğretim 2. kademe öğrencilerinin saldırganlık alt boyutları, cinsiyet değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
2. İlköğretim 2. kademe öğrencilerinin saldırganlık alt boyutları, annenin öğrenim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
3. İlköğretim 2. kademe öğrencilerinin saldırganlık alt boyutları, babanın öğrenim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
4. İlköğretim 2. kademe öğrencilerinin saldırganlık alt boyutları, ailenin ortalama aylık gelirine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
5. İlköğretim 2. kademe öğrencilerinin saldırganlık alt boyutları, anne babanın birliktelik durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
6. İlköğretim 2. kademe öğrencilerinin boyun eğici davranış düzeyi, cinsiyet değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
7. İlköğretim 2. kademe öğrencilerinin boyun eğici davranış düzeyi, annenin öğrenim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

8. İlköğretim 2. kademe öğrencilerinin boyun eğici davranış düzeyi, babanın öğrenim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

9. İlköğretim 2. kademe öğrencilerinin boyun eğici davranış düzeyi, ailenin ortalama aylık gelirine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

10. İlköğretim 2. kademe öğrencilerinin boyun eğici davranışı, anne babanın birliktelik durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

11. İlköğretim 2. kademe öğrencilerinin saldırganlık alt boyutları ile algılanan anne baba tutumları arasında bir ilişki var mıdır?

12. İlköğretim 2. kademe öğrencilerinin boyun eğici davranışı ile algılanan anne baba tutumları arasında bir ilişki var mıdır?

13. İlköğretim 2. kademe öğrencilerinin algıladıkları anne baba tutumları saldırganlığı anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

14. İlköğretim 2. kademe öğrencilerinin algıladıkları anne baba tutumları boyun eğici davranışları anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin, genel olarak yaş ortalaması ergenlik döneminin başlangıcına denk gelir. Bireyin ergenlik döneminde cevabını aradığı “ben kimim?” sorusunu bu dönemde cevaplamaya ve kimlik kazanmaya başladığı dönemdir. Saldırganlık ve boyun eğici davranışlar bu dönemde bireyin dönemsel sıkıntısı olarak ele alacağımız bir unsur haline gelebilmektedir.

Kişiler arası ilişkilerde çoğunlukla boyun eğici davranışlar gösteren birey, kendisini daha az değerli ve önemsiz görmektedir, özgür davranmaz, söz hakkı sınırlıdır. Bir bireyin boyun eğici davranışlara sahip olması istenen bir nitelik değildir. Sağlıklı insan ilişkilerinde boyun eğici davranışların değil saygının egemen olması beklenir. Saygının egemen olduğu kişiler arası ilişkilerde birey özgürdür, bağımsız, yaratıcı ve üreticidir. Tüm bu nedenlerle araştırmam, kişinin boyun eğici davranışlara yeni bir bakış açısı oluşturma ve boyun eğiciliği engelleme çalışmalarını geliştirme açısından önemlidir.

Bu araştırmada, saldırganlık davranışının anne baba tutumları ile ilişkisinin incelenmesinin, saldırganlık ve şiddeti önleme çalışmaları açısından önemli olacağı düşünülmektedir. Saldırganlık ve boyun eğici davranışların öğrenilmesinde ailenin önemli bir yere sahip olduğu düşünülmektedir. Çocuk yetiştirme konusunda anne babanın göstermiş olduğu tutumların çocuğun pek çok gelişim alanını doğrudan etkileyeceği ve çocuğun sosyal

davranışlarının önemli bir belirleyicisi olacağı söylenebilir. Bu açıdan anne baba tutumlarının, bireylerin saldırgan ve boyun eğici davranış üzerindeki etkisinin incelenmesinin anne babalara yönelik yapılabilecek çeşitli rehberlik hizmetlerine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4. Sayıtlar

Araştırmaya katılan öğrencilerin uygulanan ölçme araçlarına içtenlikle ve doğru olarak cevap verdikleri varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

1. Araştırmanın verileri Konya ilinin Selçuklu, Meram ve Karatay ilçelerindeki İlköğretim 2. kademe öğrencileri ile sınırlıdır.

2. Araştırmanın verileri “Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği (BEDÖ)”, “Anne-Baba Tutumları Ölçeği”, “Saldırganlık Ölçeği” verileriyle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Araştırmada kullanılan kavramların tanımları aşağıda belirtilmiştir.

Boyun Eğme: Bir otoritenin koyduğu kurallara veya verdiği emirlere uygun hareket etmeyi içerir. Psikoloji alanında bu terim daha çok kişinin değer yargılarını, kanılarını, düşüncelerini otoritenin gösterdiği yönde değiştirmesi anlamında kullanılır (Budak, 2000).

İtaat: Söz dinleme, boyun eğme, buyruğa uyma” olarak açıklanmaktadır. İtaat, toplumsal etkileşimin, geleneksel otoritenin kullanılmasını gerektiren durumlarda ortaya çıkan biçimdir (Marshall, 2005).

Saygı: Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram ve başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusudur (Marshall, 2005).

Demokratik Anne-Baba Tutumu: Çocuklarını ayrı bir kişi olarak kabul edip onlara değer veren ve bağımsız bir kişilik geliştirmelerini teşvik eden anne baba tutumudur (Yılmaz, 2007).

Koruyucu-İstekçi Anne-Baba Tutumu: Çocuğa gerektiğinden fazla kontrol ve özen gösteren anne baba tutumudur. (Yavuzer, 2004)

Otoriter Anne-Baba Tutumu: Çocuğundan çoğunlukla gelenek, görenek, örf, adet veya kanunlarca belirlenmiş kurallara uygun davranışlar bekleyen anne-baba tutumudur. (Yavuzer, 2000).

Saldırganlık: Başkalarını inciten ya da incitebilecek her türlü davranıştır (Freedman, Sears ve Carlsmith, 1978).

BÖLÜM II

Konu İle İlgili Kuramsal ve Kavramsal Açıklamalar

2.1. Boyun Eğici Davranış

Birey içinde yaşadığı toplumda sosyal bir çevreye sahiptir ve bu sosyal çevreyle sürekli bir iletişim halindedir. Bu sebeple var olduğu toplumu etkiler ve var olduğu toplumdan etkilenir. Kişilerarası ilişkilerinde genel olarak tutarlı bir tavır sergileyen bireyin başkalarıyla kurduğu ilişki içinde göstermiş olduğu davranış türlerinden biri boyun eğici davranış tarzıdır.

İnsan ilişkilerinin önemli bir yanını oluşturan saygı kavramı, TDK sözlüğünde “değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet ve başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu” olarak tanımlanmaktadır. Saygı insan ilişkilerinin önemli bir yanını oluşturur ve saygıya dayanmayan ilişkilerin sürdürülmesi güçtür. Diğer yandan itaat ise aynı sözlükte “söz dinleme, boyun eğme, buyruğa uyma” olarak açıklanmaktadır. İtaat, toplumsal etkileşimin, geleneksel otoritenin kullanılmasını gerektiren durumlarda ortaya çıkan biçimdir (Marshall, 2005). Aslında birbirlerinden oldukça farklı olan bu iki kavram toplumumuzda zaman zaman birbirine karıştırılmaktadır. Boyun eğici davranış olan itaat saygı olarak anlaşılabilen ve yine saygı adına bireyden boyun eğici davranışlar beklenebilmektedir (Yıldırım, 2004).

Kağıtçıbaşı (2008)’ına göre, uyma davranışı toplumsal yaşam için zorunludur. Nitekim toplum, davranış düzenliliklerini sağlamak için normlar (kurallar) geliştirir ve bunları erken çocukluk çağlarından başlayarak bütün bireylere ortaklaşa aşılar. Böylece insanların benzer davranışlarının çoğu, erken yaşlarda başlayan ve yaşamları boyunca devam eden “ortak öğrenme” sonucu oluşur.

Boyun eğme teknik bir terim olarak Milgram (1974)’ın çalışmaları ile psikolojide popüler hale gelmiştir. Milgram’a göre, boyun eğme, bireysel davranışı güçsel kararlılığa bağlayan psikolojik mekanizmadır, insanları otoriteye bağlayan eğilimsel bağlılıktır. Günlük yaşama ait vaka hikayeleri gösterir ki; bir çok insan için, boyun eğmek yoğun olarak yerleşmiş bir davranış eğilimidir ve etik, anlayış ve ahlaki davranışlar üzerinde aşırı eğitimin sonucu oluşan bir iç tepkidir (Akt:Köktuna, 2007). Bu, söz konusu kişinin istenen değişikliği benimsediği anlamına gelmez; sadece, otoritenin beklentilerine uyduğu anlamına gelir. (Budak, 2000).

Allan ve Gilbert’e (1994)’e göre, boyun eğici davranışlar, başkalarını kırmamaya, incitmemeye özen gösteren, herkesi memnun etmeye çalışan, iyiliksever olmaya eğilimli olan,

hayır demekten çekinen, hoşlanmadığı durumları ifade etmekte ve öfkesini göstermekte zorluk çeken, sürekli onaylanma gereksinimi duyan, düşüncelerini ve haklarını savunmayan ve benzeri davranışlara sahip kişilik özellikleri topluluğudur. Başka bir deyişle, kişinin içinde olduğu durumda pes etmeyi tercih ettiği, genel olarak yükselmiş uyarılmışlığın ve yükselmiş tansiyonun da söz konusu olduğu zorlama durumlarında tercih edilen bir davranıştır. Aydın (2009)'a göre, sağlıklı bir insan bir çok kez kendisine evet demek için, başkalarına hayır demek zorundadır. Aksi takdirde insan kendi seçtiği bir yaşamı değil, başkalarının dikte ettirdiği bir yaşamı sürdürmek zorunda kalır.

Boyun Eğici Davranışlar İle İlgili Kuramlar

Sosyal Sıralama Kuramı çerçevesinde değerlendirilen boyun eğicilik kavramında, birey kendisini sosyal destek sistemi içerisinde yer alan kimselerden daha aşağıda, ikinci sırada olarak algılamaktadır (Yıldırım ve Ergene, 2003). Gilbert ve Allan (1994)'e göre, Buss ve Craik (1986) yaptığı çalışmalarda; bireylerin “boyun eğici” olarak sınıflandırılabilirliklerini ifade etmişler ve boyun eğici davranış kriterlerini ürettikleri 18 maddelik bir formla sınıflandırmışlardır. Bu formda “öyle olmadığını bilsem dahi yanlış olduğuna katılırım”, “küçük hatalar yüzünden bile durmadan özür dilerim” gibi sorunlar yer almaktadır. Bu maddeler, depresif durumlardan ziyade sosyal davranışlar üzerine odaklanmıştır.

Sosyal Sıralama Kuramı (Social Ranking Theory) çerçevesinde, çocuk-anne baba ilişkisinin çok önemli olduğu belirtilerek, anne babanın çocuğa sevgiyle davranmaması, onu baskı altında tutması, tehdit etmesi ve ondan boyun eğici davranışlar beklemesinin sakıncaları vurgulanmaktadır. Gerçekten de Patterson'a (1988) göre, gündelik ilişkileri içerisinde bazı anne babalar, çocuklarının davranışlarını kontrol altında tutabilmek için tehdit yöntemini kullanmaktadırlar. Tehdit ve boyun eğici davranışlar, aşırı kontrol edici davranış tarzı depresyona, sosyal kaygıya ve utangaçlığa yol açabilmektedir (Akt: Yıldırım 2004).

Sosyal Başatlık Kuramı (Social Dominance Theory) çerçevesinde de değerlendirilen boyun eğici davranışların depresyonla ilişkili olduğunu gösteren çalışmalar vardır. Ceyhan & Ceyhan & Kurtyılmaz, (2005); Gilbert & Allan, (1997); O'Conner, Berry, Weiss, Gilbert, (2002)'e göre, batı'da yapılan çalışmalarda; depresyon, sosyal fobi gibi psikolojik bozukluklar ile boyun eğici davranışlar arasında bir ilişki olduğu ortaya konmuştur (Yıldırım ve Ergene, 2003).

Boyun Eğici Davranış Sergileyen Bireylerin Özellikleri

Adler (1985), boyun eğen ve boyun eğdiren olmak üzere bireyleri ikiye ayırır. Ona göre boyun eğen insan, başkalarının koyduğu kural ve yasalara göre yaşar, adeta içinden gelen bir zorlamaya uyarak kendine uşakça bir yer arar. Boyun eğdiren tip ise bir yöneticiye gereksinme duyulduğu zaman ortaya çıkar ve devrimlerde başrolü oynar. Adler her iki tipin en aşırılarını istenmeyen bireyler olarak niteler ve bunları yanlış eğitimin bir ürünü sayar.

Yıldırım (2004)'e göre, kişilerarası ilişkilerde çoğunlukla boyun eğici davranışlar gösteren birey, kendini daha az değerli ve önemsiz görmektedir, özgür davranmaz, söz hakkı sınırlıdır, yapması gereken buyruklara uymaktır ve herhangi bir konuda hatalı olmasa bile, hatalı olduğu söyleniyorsa, tatsızlık çıkmasını diye sesini çıkarmaz. Ayrıca bu bireyler, lider tavrı gösteremezler, kendilerine ilişkin güvenleri düşüktür ve sorumluluk almaktan, girişimde bulunmaktan kaçınırlar. Bu birey hayır demekte zorlanır, kendisini savunamaz, sözünün kesilmesine itiraz etmez, içinden gelmediği halde başkalarına yakınlık göstermeye çabalar, küçük hataları yüzünden sıklıkla özür diler, olumsuz duygularını karşısındakine ifade edemez.

Girişim gücü gerektiren konumlarda pek elverişli olmayan bir tip, içleri boyun eğme duygusuyla dolu insanlardan oluşur; bu insanlar ancak başkalarının hizmet edebilecekleri yerlerde kendilerini rahat hissederler. Bu durumdaki insanlar yeni davranışları daha makul bulduklarından değil, belirli kazanımlar sağlayacağı veya cezadan koruyacağı için benimserler ve ancak muhtemel olumlu sonuçlar buna bağlı olduğu sürece boyun eğmeye devam ederler (Koç, Bayraktar ve Çolak, 2010).

Gilbert ve Allan (1994)'a göre, bireyin kendisi ya da başkaları tarafından kendisine atfedilen değersiz, kötü, sevimsiz, bencil gibi tanımlamalar beraberinde “statü düşümünü” ve sosyal ilişkilerde yer alabilme uygunluğunu azaltmayı getireceğinden, önemlidir. Çekingenlik, boyun eğme, bu olası durumların oluşması korkusu kaynaklı olarak ortaya çıkar, bireyler sosyal sıralamanın en altında kalma sonucu ile karşı karşıya kalırlar ve bundan dolayı atılmanlık güçlükleri yaşarlar.

Bireyleri Boyun Eğici Davranış Sergilemeye İten Nedenler

Cattell (1989)'a göre, bireyin ilişkilerinde boyun eğici ya da baskın yapı özellikleri geliştirip geliştirmeyeceği konusunda, kalıtımın etkisi yalnızca %18 oranında küçük bir role sahiptir; durumsal ve niteliksel etkileşimler ve de çevresel değişkenler, kalıttan çok daha önemli belirleyicilerdir (Yıldırım ve Ergene, 2003). Boyun eğici davranışların ortaya çıkması konusunda, söz konusu çevresel faktörlerin neler olduğu konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Bunların bir kısmı, bireyin çocukluğunda içinde olduğu aile ortamının

belirleyici olduğunu öne sürerek, bir kısım görüş de daha çok bireyin o an içinde bulunduğu sosyal çevresi ve bununla ilgili algılarının belirleyici olduğunu savunmaktadır (Tekin ve Filiz, 2008).

Bireylerin boyun eğici davranış özellikleri göstermelerinin, boyun eğici bir yapıya sahip olmalarının kaynağını birçok araştırmacı bu bireylerin otoriter, sıkı disiplinli ve sıkı denetimli, baskıcı, aşırı kısıtlayıcı anne-baba tutumları ile yetiştirilmiş olmalarında görmektedir (Gander ve Gardiner, 2001). Boyun eğici davranışların kazanılmasında anne-babaların birinci derecede sorumlu olmalarının yanında öğretmenlerin, öğrencilere yaklaşımlarının ve onlarla kurdukları iletişim biçimlerinin de etkili olduğunu, en azından öğretmen yaklaşımlarının bu davranışların sürdürülmesine ya da bırakılmasına etki edeceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Öğretmen kendisi boyun eğici davranış göstermeyerek öğrencilere örnek olması beklenir (Dönmez ve Demirtaş, 2009).

Öğrenilmiş davranışlarımızın çoğu çocukluk çağından kaynaklanır. Duygularımızın, sevgilerimizin nasıl olacağını, sorunların nasıl çözüleceğini, başkalarıyla iletişim biçimimizi yakın çevremizden öğreniriz. Bunların çoğu bilinçdışıdır. Bu bilinçdışı olan öğrenilmiş davranışlar, boyun eğme, özdeşleşme, benimseme süreçleriyle kişiliğin oluşmasında rol oynar. Boyun eğme biçiminde yapılan davranışlarda temel etken korkudur; cezalandırılmaktan ya da eleştirilmekten korktuğu için kişi, istemediği halde öyle davranır (Köknel, 2000).

2.2. Saldırganlık

Sosyal bir varlık olan insan diğer insanlarla sürekli etkileşim halindedir. Bu etkileşimlerde kimi zaman saldırganca davranışlar sergilemekte kimi zamanda saldırgan davranışlara maruz kalmaktadır. Bu sebeple saldırganlık konusu insanı inceleyen sosyal bilimler, özellikle psikoloji literatüründe çokça tartışılan bir konu olmuştur. Çalışmalar saldırganlığın kökenlerini, saldırganlığın ne olduğunu, saldırgan davranış şekillerini ve saldırganlığa neden olan faktörleri çokça sorgulamışlardır (Yükselgün, 2008).

Saldırganlık sözcüğüne etimolojik açıdan bakıldığında, Latince “ad” (Doğru) ve “gradi” (adım) sözcüklerinden oluşmuştur. İngilizce’deki “agression” kelimesinin karşılığı olarak kullanılan “Saldırganlık”, Buss’a göre “saldırının” karşılığıdır ve bir eyleme işaret etmektedir. Saldırganlık karşılığı olarak “agressiveness” kelimesini kullanan ve bir kişilik özelliğine işaret ettiğini vurgulayan Buss, saldırgan eylemlerle birlikte bulunan öfkeyi de bir duygu olarak ele almaktadır (Şahin, 2003).

Saldırganlık genellikle bir başka kişiyi, fiziksel veya sözlü olarak yaralamayı ya da herhangi bir şeyi tahrip etmeyi amaçlayan davranış olarak tarif edilir. Diğer taraftan Krech ve arkadaşları saldırganlığı; herhangi bir engele karşı doğrudan doğruya yapılan bir çeşit hücum olarak tarif etmekte ve bu anlamda, “adaptis” (uyum sağlayıcı) bir davranış olarak kabul etmektedirler. Bu yazarlara göre saldırganlık, bazı hallerde adaptis olmak yerine zararlı sonuçlar da doğurabilmektedir (Acet, 2006).

Birçok durumda kişinin niyetini kestirmek zordur ancak niyetin katılmadığı bir tanım eksik ve hatalı olacaktır. Kişiye zarar verme amacıyla yapmış olan bir davranış zarar vermemiş veya zarar verme amacıyla yapılmayan bir davranış zarar vermiş olabilir (Freedman ve ark.,1993). Yapılan davranış hedefine ulaşmamış olsa dahi niyeti zarar vermek ise saldırgan davranıştır. Önemli olan nokta davranışın kasıtlı yapıp yapılmadığıdır. Saldırganlık fiziksel veya psikolojik bir zarar vermek niyetiyle yapılan davranış olarak tanımlanabilir (Aronson, Wilson ve Akert, 1997).

Saldırganlık İle İlgili Kuramlar

Saldırganlığa, tarih boyunca, tüm insanlarda ve tüm toplumlarda rastlanmıştır. Bu nedenle; saldırganlık içeren davranışın, nereden kaynaklandığını ve nasıl oluştuğunu açıklamak için çok çeşitli görüşler ve kuramlar ortaya konmuştur. Araştırmanın bu bölümünde, bu kuramların en önemlileri açıklanmaya çalışılacaktır.

Saldırganlığı açıklamaya çalışan temel kuramlar;

1. Biyolojik Kuram
2. Psikoanalitik Kuram
3. Sosyal Öğrenme Kuramı
4. Engellenme-Saldırganlık Kuramı

Biyolojik Kuram

Biyolojik temelli kuramlar, saldırganlığın nedenlerini; merkezi sinir sistemi başta olmak üzere, endokrin sisteminin işleyişinde meydana gelen aksaklıklardan kaynaklandığını öne sürmektedir. Saldırganlık konusundan sorumlu beyin sahalarının incelenmesinde canlılarda hipotalamusun saldırganlığın hem kontrolünde, hem de aktivasyonunda önemli bir saha olduğu gösterilmiştir. Kedilerin hipotalamuslarının elektrik ile uyarılması sonucunda onlarda saldırgan davranışlar gözlenmiştir (Atkinson R., Atkinson C., Smith ve Nolen, 1999).

Hayvanların üzerinde yapılan araştırmalar, saldırganlığın içgüdüsel ve genetiksel olabildiğini gösterdikten sonra insanın da doğuştan saldırgan olduğu öne sürülmüştür. Eğer bu

doğru ise o zaman bu davranışların kontrolü sorun yaratır. Araştırmacılar, insanın bölgesel bir hayvan olduğunu ve yaşadığı bölgeyi savunmak için dövülebileceğini belirtmişlerdir. Bu düşünce doğal karşılanabilir (Şahin, 2003).

Biyolojik kuram, insan saldırganlığına, organizmadaki bazı yapıların neden olup olmadığını araştırmaktadır. Acaba bazı hormonların saldırganlıkta rolü var mıdır? Beynin bazı bölgeleri saldırganlıktan sorumlu mudur? Kromozomların saldırganlıkla ilgisi var mıdır? Conner'e göre hayvan deneylerinde, seks hormonlarından testosteron verilmesi saldırganlığı artırmaktadır. Fetus erkek olduğunda, testosteron vücutta oluşmaya başlamakta, dolayısıyla beynin oluşumunda da görev almaktadır. Bu nedenle erkeklerin kadınlardan daha saldırgan olduğu söylenmektedir. Almanya, İsviçre ve Danimarka'da cinsel şiddet suçundan mahkum olanlara, iğdiş edilmeyi kabul etmeleri durumunda erken salıverilecekleri söylenmiştir. Bu öneriyi kabul eden gönüllü suçluların izlenmesi sonucunda, bunların cinsellikle ilgili düşünce ve eylemlerinde bir azalmanın yanı sıra, cinsel saldırılarında da bir azalmanın olduğu belirlenmiştir (Tiryaki, 2000). Saldırganlık ve kromozomlar ilişkisi incelendiğinde, erkeklerdeki fazladan bir Y kromozomunun, saldırgan davranışlara neden olduğu yönünde bulgular elde edilmiştir. Bununla birlikte, Y kromozomu ile ilgili farklı bulguların olduğu da unutulmamalıdır. Yine beyinde hipotalamus, mesansafalon ve amigdalanın uyarılmasının, öfkeye ve saldırgan davranışa neden olduğuna ilişkin araştırmalar bulunmaktadır (Acet, 2006).

Psikanalitik Kuram

İnsanlık tarihinde bu kadar çok şiddet olaylarının görülmesi sonucu, saldırganlığın doğuştan gelen bir içgüdü olduğu görüşü ortaya çıkmıştır. Bu görüşün psikolojideki en önemli temsilcilerinden biri Freud'dur.

Freud saldırganlıkla ilgili görüşünü 1927'de şöyle özetlemiştir. "İnsanoğlu ancak saldırıya uğradığında kendini koruyan, aslında sevgi arayan uysal ve sokulgan bir varlık değildir. Yüksek ölçüde saldırganlığı, onun içgüdüsel doğasının bir parçası olarak görmek gerekir". Freud'un saldırganlık ile ilgili görüşlerini tarihsel açıdan ele almak gerekir. Bu konuda Freud üç ayrı açıklama getirmiştir. Psikoanalitik kuramın ilk döneminde saldırganlık pek önemsenmemiştir. Bu dönemde Libido ve psikoseksüel gelişim süreçlerine ağırlık veren Freud, nörotik çelişkileri cinsellikle açıklamaya çalışmıştır. Bu dönemde saldırganlığın psikoseksüel kavram içerisinde ele alındığını göstermektedir (Freud, 1971).

Geçtan (1996)'a göre Freud hem yaşam hem ölüm içgüdülerini gerilim azaltıcı bir işlev olarak görür. Freud'a göre insan zevk arayan hayvandır, o nedenle gerilimden bir an önce

kurtulmak ister. Yaşam içgüdüsünün bireyin cinsel gerilimini azalttığından, ölüm içgüdüsünün ise bireyin yaşamındaki tüm gerilimi nihai olarak azalttığından bahsetmiştir. Buna göre birey gerilimden kaçmak istediği için yaşamın amacı ölümdür. Freud'un ölüm içgüdü kavramı psikanalitikleri üç gruba ayırmıştır. Birinci grup, kuramı bütünüyle benimserken bir diğer grup metafizik yönü nedeniyle ölüm içgüdüsünü reddetmiştir. Üçüncü grupta Freud'un saldırganlığı içgüdüsel değil tepkisel açıklamasına katılmıştır. İşte bu tepkisel görüş yıllar sonra Yale grubu tarafından engellenme-saldırganlık varsayımı olarak ortaya konmuştur. Bunların dışında kimi araştırmacılar ise saldırganlığı hem içgüdüsel hem de tepkisel kaynaklara bağlamaya çalışmışlardır.

Geçtan (1990)'a göre Freud, saldırgan ve yıkıcı dürtülerin kaynağı olarak id'i gösterir ve id'i bireyin doğuştan getirdiği hayvansı yanları olarak tanımlar. Freud'un kişilik kuramında, libidonun yaşamın farklı dönemlerinde farklı organlara yöneldiği ve bu bölgelerin o döneme ait cinsel haz bölgeleri olduğu vurgulanır. Oral dönemde ağız bölgesi, anal dönemde makat bölgesi hem saldırganlığın hem de libidonun yoğunlaştığı bölgelerdir. Freud, anal dönemi çocuğun kızgınlık duygularının temelini atıldığı dönem olarak belirlemiştir. Fallik dönemde çocuğun karşı cinsten olan ebeveyne ilgisi ve kendi cinsinden olan ebeveynine duyduğu düşmanlık duyguları ile saldırganlık ortaya çıkar. Freud kuramının ilk yıllarında bütün davranışları cinsel enerji ile açıkladığı gibi saldırgan davranışları da libido ile açıklamıştır. Freud Kuramının daha sonraki gelişim yıllarında dürtüleri amacına göre ele almış ve iki temel dürtüden - "yaşam içgüdü (Eros)", "ölüm içgüdü (Thanatos)"- bahsetmiştir.

Lorenz'e göre, insan saldırganlığı, sürekli akan bir enerji pınarının beslediği bir içgüdüdür ve dış uyaranlara karşı bir tepkinin sonucu olması gerekmez. Lorenz, içgüdüsel bir harekete özgü enerjinin, o davranış kalıbıyla ilişkili sinir merkezlerinde sürekli olarak biriktiğini ve eğer yeterince enerji birikmişse, bir uyaran olmasa bile, bir patlamanın meydana gelmesi olasılığı bulunduğunu savunmaktadır. Bununla birlikte, hayvanlar ve insanlar depolanmış hareket enerjisini serbest bırakacak uyaranları çoğunlukla bulurlar, uygun uyaranlar ortaya çıkıncaya kadar elleri kolları bağlı beklemeleri gerekmez. Uyaran ararlar hatta yaratırlar. Lorenz bu davranışı "iştah davranışı" olarak adlandırır. Lorenz'e göre, saldırganlık esas olarak dış uyaranlara karşı bir tepki değil, insanın içinde gömülü, serbest kalmaya çabalayan ve dış dürtülerin yeterli olup olmamasına bakmaksızın anlatımını bulacak olan bir uyarıdır (Fromm, 1968).

Yapılan açıklamalarda görüldüğü gibi İçgüdü kuramcıları saldırganlığı içgüdü üzerine temellendirerek açıklamaya çalışmışlardır. Freud'un savunduğu Psikanalitik Kuram ve Lorenz'in temsil ettiği Etiyolojik kuram, saldırgan davranışların temelinde saldırganlık

içgüdüünün yattığını savunmaktadırlar. Bu ikisinin de ortak yönüdür. Ancak Lorenz ve Freud'un ayrılan yanları da vardır. Freud, yıkıcı bir içgüdüünün olduğunu savunmaktadır; Lorenz'e göre bu varsayım, biyoloji bilimi açısından savunulamaz nitelikteydi, onun savunduğu saldırganlık dürtüsü yaşama hizmet eder, türün devamını ve çevreye uyumunu sağlar. Freud'un ölüm içgüdüüsü ise ölümün hizmetçisidir (Fromm, 1973).

Sosyal Öğrenme Kuramı

Saldırganlığın sosyal öğrenme kuramı, Albert Bandura tarafından geliştirilmiştir. Bandura'ya göre saldırganlık doğuştan gelen veya içgüdüsel bir özellik olmayıp, edimsel koşullama ve gözlemsel öğrenmeyle öğrenilen bir özelliktir. Bilindiği gibi edimsel koşullamada istenilen davranımlar pekiştirilmekte, istenmeyen davranımlar pekiştirilmemektedir. Pekiştirilen davranımların ortaya çıkma sıklığı artarken, pekiştirilmeyen davranımların ortaya çıkma sıklığı azalmaktadır (Tiryaki, 2000).

Bandura, Ross ve Ross (1961), model alma yoluyla öğrenmenin saldırgan davranış üzerindeki etkisini araştırdıkları çalışmada, saldırganlığın nedenlerini açıklamaya yönelik çalışmalar yapmışlardır. Okul öncesi çocuklar üzerinde yapılan deneysel çalışmada saldırgan modelin çocukların davranışlarını iki biçimde etkilediğini ortaya koymuşlardır:

-Model, çocuklara yeni saldırı biçimleri öğretmiştir.

-Modelden taklit edilenlere ek olarak, diğer saldırgan davranışların sayısı da artmıştır.

1994 yılında yapılan bir araştırmada, evde anne babadan biriyle sürekli çatışma halinde olan çocukların, dışarıda, öteki çocuklara göre daha saldırgan davranışlar sergiledikleri görülmüştür. Bandura'nın yapmış olduğu bir başka araştırmada ise; saldırganlığın olduğu kadar, saldırgan olmamanın da öğrenilebilir bir davranış örüntüsü olduğudur. Bundan yola çıkan başka araştırmacılar, çocukların hem "yararlı" programların olumlu mesajlarından etkilendiklerini, hem de programlarda geçen "kötü" davranışları öğrenebildiklerini tespit etmişlerdir. Çocukların kötü davranışlarını cezalandırmak isteyen anne babaların da, aslında bu davranışları pekiştirmekten öteye gidemediklerini göstermişlerdir. Buna göre, övülen "iyi" davranışlar çocuklar tarafından nasıl öğreniliyorsa, cezalandırılan "kötü" davranışlar da öğrenilebiliyor. Burada önemli olan davranışın altının çizilmesidir (Acet, 2006).

Saldırganlıkla ilgili son çalışmalara bakıldığında, sosyal öğrenme kuramının, belki de saldırganlığın öğrenilmesi ve kontrol altına alınmasına dürtü ve içgüdü kuramlarına oranla, daha iyimser bir yaklaşım getirdiğinden yaygın bir biçimde uygulandığı izlenmektedir. (Bandura, 1977).

Engellenme-Saldırganlık Kuramı

Engellenme-saldırganlık kuramı, 1939 yılında Yale Grubu olarak isimlendirilen Dollard, Doob, Miller, Mowrer ve Sears tarafından geliştirilmiştir. Bu psikologlara göre, engellenme; amaç veya hedefe ulaşmanın bloke edilmesi ve durdurulmasıdır. Kurama göre bu engellenmeler arttıkça, saldırgan dürtüler de artar ve artan bu saldırgan dürtü açık saldırgan davranışa neden olur. Yani kurama göre engellenme her zaman saldırganlığa yol açar ya da saldırganlık her zaman bir engellenmenin sonucudur (Acet, 2006).

Yale grubunun bu görüşü daha sonra Miller ve arkadaşları tarafından eleştirilmiştir. Bunlara göre engellenme, her zaman saldırgan davranışa neden olmamaktadır. Eğer engelleyen güçlü bir kişiye, bu kişiye karşı saldırgan davranışta bulunulmayabilir, başka bir davranışta bulunabilir ve saldırganlık bastırılabilir. Bu görüş, Berkowitz tarafından engellenme-saldırganlık kuramının yeniden ele alınmasına neden olmuştur (Acet, 2006).

Berkowitz'e göre, engellenme, öfke olarak isimlendirilen duygusal uyarılmışlığın artmasına neden olabilir. Ama öfkeli olmak, hemen saldırganlığa neden olmayabilir. Çünkü engellenen kişi, eğer hemen saldırgan davranışta bulunacak olursa cezalandırılacağını düşünebilir ve çevresel şartlar uygun olana kadar saldırgan davranışta bulunmayarak ortamın uygun olduğu bir zamanda saldırgan davranışı gösterir (Acet, 2006).

Herhangi bir istekleri ya da gereksinimleri engellendiği zaman hayvanlarda, çocuklarda ve yetişkinlerde saldırgan davranışlar görürüz. Bu türden saldırgan davranışlar engellenen amaca şiddet kullanarak ulaşma yolunda çoğu zaman boşa çıkan girişimlerdir. Bunun yok etmek amacıyla değil, yaşamak amacıyla girişilen saldırganlık olduğu açıktır (Fromm, 1968).

Engellenme, saldırganlık duygularına yol açmak eğilimindedir görüşü psikolojideki temel denencelerden birini oluşturur. Bu kuramın oluşturulmasında psikanalitik yaklaşımdan da önemli ölçüde yararlanılmış, fakat psikanalitik kuramdan farklı olarak Freud'un görüşlerini test edilebilir bir platforma oturtarak saldırganlık açıklanmaya çalışılmıştır. Dollard (1939), saldırganlığı açıklarken doğuştan getirilen bir ölüm içgüdüğü ya da saldırganlık dürtüsü kavramlarından yola çıkmışlar ancak bunları tam olarak kabul etmemişler, doğuştan saldırgan olan bir insan doğası yerine, engellenme sonucu saldırganlık sergileyen bir insan görüşü ortaya koymuşlardır (Akt: Yavuzer, 2009).

Engellenmeye verilen önem ve ağırlık, araçsal bir tepki olan saldırganlığın küçümsenmesinin yanı sıra, öteki büyük önceller sınıfının (zararlı uyaranların) da talihsiz bir biçimde küçümsenmesine yol açmıştır. Engellenme saldırganlığın öncellerinden yalnızca birisidir ve en güçlü olanı değildir (Fromm,1968).

Saldırganlığı Etkileyen Faktörler

Çocuğun saldırgan davranış göstermesinde, ilk deneyimlerini kazandığı aile ortamı, ailevi koşulları, okul ve arkadaş çevresinin yanı sıra kalımsal faktörler etkili olabilir. Ayrıca çocuğun kronik hastalığa sahip olması, çocuğun sahip olduğu benlik kavramı ve televizyonda izlediği programlar çocuğun saldırgan davranış göstermesinde etkili olabilir.

Aile

İnsan davranışlarının oluşumunda kalıtım ve çevrenin etkisi olduğu bilinmektedir. Çocuğundan doğumundan sonra girdiği ilk çevre ailesidir. Çocuk ilk ilişkilerini anne baba ile kurar. Aile çocuğun beslenme, korunma gibi fiziksel, sevgi ve güven gibi duygusal ihtiyaçlarını karşılar. Aile çocuğu, yetiştirme tarzı ve ona karşı takındığı tutum ile kişiliğinin gelişimini ve karakterinin formasyonunda büyük ölçüde etkiler (Yavuzer, 2004).

Çocuğun yetiştiği ailenin genişliği, sosyo-ekonomik ve kültürel düzeyi onun ilk sosyal deneyimlerini, dolayısıyla duygusal ve toplumsal gelişmesini etkilemektedir. Bazı anne babaların çocuklarının cinsiyeti, görünüşü, fiziksel özellikler gibi nedenlerle ilgili olarak aradıklarını bulamadıkları için çocuklarını benimsemedikleri gözlenmektedir. Bu duyguyu hisseden çocuklar ise içe kapanık, sili kişilik geliştirmekte ya da saldırgan ve dikkat çekmek için olumsuz yollara başvuran kişiler olmaktadır (Deniz, 2003).

Anne ve babasından veya kendisi için önemli bireylerden saldırganlık davranışı gören bir çocuğun, bunları bir davranış biçimi olarak algılayıp tekrarlaması normaldir. Ayrıca, ana babasının sözlerinde, tutum ve davranışlarında örseleyici, sert, kırıcı ve suçlayıcı öğelerin ağırlık kazanması ve cezalandırmaya dayalı eğitim yöntemi, çocuğun önce ana-babasına, daha sonra diğer kişilere karşı başlangıçta öfke, kin, nefret duyguları geliştirmesine ve daha sonraları saldırgan davranışlar göstermesine neden olmaktadır (Şahin, 2003).

Sosyo-Ekonomik Çevre ve Okulun Etkisi

Sosyo-ekonomik çevre çocuğun saldırgan davranışlar göstermesine neden olabilmektedir. Ekonomik ve eğitimsel yönden yoksul bir çevreden gelen çocukların zengin bir aile çevresinden gelen çocuklardan daha saldırgan oldukları görülmekte ve bu durum, yoksul çevreden gelen çocukların mallarına düşkünlük derecelerini diğerlerinden ileri olması ve bu konularda daha çok çatışmaya girmeleri ile açıklanmaktadır (Başar, 1996).

Çevre olgusunun içine sadece arkadaş ve oyun grupları girmemekte; komşular, akrabalar, tanıdıklar, okul ortamı içerisinde öğretmenler de girerek davranış kalıplarını, tepki biçimlerini öğrenmede çocuğa örnek teşkil edebilmektedirler. Çocuğun çevresi -okul ve

akranlar- baskılı durumlara olan tepkilerini şekillendirebilir, öfkeyi ele alış ve saldırgan davranışı sergileme biçimini büyük ölçüde belirleyebilir. Taklit, çocuğun gelişimindeki en güçlü etkenlerden birisidir. Çocuklar, yetişkinler ve diğer çocukların kendi saldırganlık dürtülerini nasıl kontrol ettiklerini seyrederek ve kopya ederek, kendilerinin nasıl davranacaklarını öğrenirler (Yavuzer; 2004). Kimi çocuk ise kıskançlık duygusu nedeniyle saldırgan davranışlara yönelebilir. Arkadaşının kendisinden yüksek not almasını kıskanan çocuk, arkadaşını kendi yöntemlerine göre cezalandırmak istemesi nedeniyle de bu davranışa yönelebilir (Başar, 1996).

Patterson (1976), saldırgan davranışlar sergileyen öğrencilere karşı takınılan öğretmen tavırlarının da davranışın seyrinde belirleyici bir rolü olduğunu belirtmektedir. Buna göre, eğer öğretmen saldırgan davranışı başışlar, pekiştirir, uyarır ya da kendisi buna girerse, benzer bir döngü ana okulu veya ilkokulda da başlayabilir. Öğretmen, genellikle sorun yaratan çocuklara karşı olumsuz duygusal tepkiler göstermek ve boyun eğmelerini sağlamak için cezalandırmak eğilimindedir. Çocuklar ise buna kırılır ve öğretmenlerinin kendilerini sevmediğini, kendilerine “taktığını” düşünerek fırsat bulur bulmaz oç almak için öğretmenleri rahatsız etme yoluna başvurabilir (Akt: Onur, 1998). Hartup (1970)’e göre otoriter öğretmenlerin sınıflarındaki çocuklar ya duygusuz, ilgisiz ya da saldırgan olma eğilimindedir, demokratik ya da serbestçi öğretmenlerin sınıfındaki öğrenciler ise daha fazla onay ve ilgi aramak eğilimindedir (Akt: Gander ve Gardiner, 2001).

Kitle İletişim Araçları

Kitle iletişim araçları; özellikle de televizyon, bireyin saldırgan davranışlarını en çok etkileyen etmenlerden biri olmaktadır. Bandura (1977), diğerleriyle birlikte, çocukların saldırgan davranışı, böyle davranışta bulunan başkalarını, özellikle de yetişkinleri kısa bir süre de olsa, gözlemleyerek öğrendiklerini göstermiştir.

Çocuklarda televizyon izleme alışkanlığı ile saldırgan davranış gösterme arasındaki ilişkinin farklı şekillerde olabileceği ifade edilmektedir. Bazı çalışmalara göre şiddet içeren televizyon programlarını izleyen çocukların daha fazla saldırgan davranışlar sergileyeceği ileri sürülürken, bazı çalışmalar da daha çok saldırgan eğilimli çocukların şiddet dozu yüksek programları tercih ettikleri ileri sürülmektedir. Bir grup araştırmacılar ise; şiddet sahnelerini izleyen çocukların bu davranışları destekleyen bulgular sunarken, diğer bir grupta bu çocukların bu tür davranışlardan kaçındığı yönünde bulgular öne sürmektedir. Ancak bugün gelinen nokta, dozu kaçırılan ve gerçek olanla olmayanı ayırt edemedikleri bir yaşta çocuklara ulaşan şiddet görüntülerinin onlara zarar verdiğidir (Doğan, 2004).

Saldırganlığı etkileyen bir başka dış etki şiddetin düzeyidir. Yapılan çalışmalarda yüksek düzeyde şiddet içeren filmi seyreden çocukların saldırganlığa daha eğilimli oldukları sonucu ortaya çıkmıştır. Saldırganlığı etkileyen diğer bir etken de çocukların televizyon filmlerindeki kahramanlarla özdeşen çocukların diğer programın kahramanları ile özdeşenlere göre daha saldırgan oldukları görülmüştür. Şiddet içeren programları izleme sıklığı da saldırganlığı arttırdığı görülmüştür (Mangır ve İnal, 1995).

Anne Yoksunluğu

Anne, çocukla biyolojik ve psikolojik olarak derin bir ilişki içindedir. Anne çocuğun yaşamındaki ilk saat ve günlerden başlayarak ilk bakıcısı, ilk koruyucusu, ilk ilişki kurduğu, ilk güvendiği ve sevgi aldığı kişidir. Bebek çevreyi ve kendini annesinin veya yerini alan kişinin yardımıyla tanır (Dizman, 2003). Çocuğun gelişiminde çok önemli rol oynayan annenin boşanma, ölüm, terk gibi nedenlerle aileden ayrılması çocuğun sosyalleşmesine zarar vererek saldırganlık, bağımlılık, inatçılık gibi davranışlar geliştirmesine neden olmaktadır (Dizman ve Gürsoy, 2005).

Çocuk, anne yoksunluğu olayına yaşına ve gelişim düzeyine göre farklı tepkiler gösterebilir. Okul öncesi dönemde yaşanan ayrılıklar sonucunda çocuk artık sevilmediğini ve istenmediği duygusuna kapılarak bu durumdan kendini sorumlu tutabilmekte ve savunma amacıyla saldırgan davranışlar geliştirebilmektedir. Okul çağı çocukları ise ebeveynlerinden birinin ayrılığı ya da yeni bir ebeveynle tanışma durumuna daha şiddetli tepki verebilmekte dolayısıyla çocuklarda kaygı ve korku hali oluşmaktadır. Çocukların bu korku ve kaygılarına karşı benliklerini korumak amacıyla reddetme, karşıt tepki verme mekanizmalarını kullandıkları, bunun sonucu olarak huysuz, hırçın, tedirgin ve saldırgan davranışlar sergiledikleri görülmektedir (Başar, 1996).

Anne Çalışma Durumu

1970-1980 yılları arasında çalışan annelerle ilgili yapılan araştırmalar annenin çalışmasının çocuklar üzerinde olumsuz etkilere sahip olduğu konusunda odaklaşırken, daha sonraki araştırmalar kadının çalışma yaşamına katılımının aile içerisinde yaşanan ilişkilerin daha nitelikli olmasına neden olduğunu ileri sürmektedir (Gürsoy, Aral, Bütün ve Aydoğan, 2004). Gürsoy (2002) tarafından yapılan çalışmada, annesi çalışmayan çocukların saldırganlık puan ortalamalarının, annesi çalışan çocukların puan ortalamalarından daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Uyarıcılar

Uyarıcılar saldırgan davranışların ve şiddet eylemlerinin ortaya çıkmasında doğrudan doğruya yol oynar. Kokain ve hallüsinojenler için de böyledir. Başta kokain olmak üzere bu tip maddeler cinsel içerikli saldırgan davranışların artmasına yol açar. Alkol ve kötü madde kullanımı, bu maddelere bağımlılık, yoksunluk, birdenbire ya da uzun süre içinde ortaya çıkan ruhsal bozukluklar ve hastalıklar sırasında saldırgan davranışlar sıklıkla görülür. Esrar kullananlarda beklenilen aksine, kötü yolculuk durumu içinde yaşadıkları acı, endişe, kaygı, kızgınlık, öfke, korku ve panik durumunun etkisi altında saldırgan olurlar (Köknel, 2000).

Diğer Etkenler

Beyin örselenmesine yol açan beyin zarı yangısı, doğum sırasındaki beyin örselenmeleri gibi durumlar, çocukta dürtülerini dizginlemede güçlüğü neden olup, onu saldırganlığa daha yatkın kılmaktadır. Kalıtım, kişilik özelliklerinden dolayı bazı çocuklar saldırganlığa daha yatkındır. Çok hareketli, inatçı ve/veya dürtüsel-impulsif çocuklar, saldırganlıklarını kontrol etmeyi öğrenmede daha çok güçlük yaşarlar (Yavuzer, 2004).

Kronik hastalığı olan çocuk gereksinimlerini tam olarak karşılayamaz. Ailelerde hasta olan çocuklarına karşı kaygı ve suçluluk duyguları ile birlikte gerçekçi davranmayarak aşırı koruyucu ya da umursamaz bir tutumla yaklaşabilirler. Aynı zamanda sağlık personeli tarafından yeterince hazırlanmayan, fiziksel tedavi yöntemlerinin dışında yeterli ilgi ve müdahaleyi göremeyen çocuk bazı psikolojik sorunlar yaşayıp, saldırganca davranışlar gösterebilmektedir. Suç işleme, cinayet, aşırı kalabalık aile, akraba evliliği ve zayıf etkileşim çocuklarda görülen saldırganlığın nedenlerindedir (Deniz, 2003).

Saldırgan davranışın başka nedenleri de vardır. Çocuklar; evlilik anlaşmazlıkları, boşanma, işsizlik, ekonomik sıkıntılar, hastalıklar veya yeni bir şehre taşınmak gibi baskılardan bunaldıklarında daha saldırgan ve yıkıcı olabilirler. Bir çocuk fiziksel, cinsel ya da duygusal olarak istismar veya ihmal edilmişse, saldırganlık bir yardım çağrısı olabilmektedir. Bazı çocuklar, ana-babalarının beklentilerine ulaşamadıklarını hissettikleri zamanlarda hayal kırıklığı ve kızgınlık içerisinde saldırgan davranabilirler (Yavuzer, 2004).

Zorbalığa maruz kalan kişiler genellikle etkili olmayan başa çıkma stratejileri kullanmaktadırlar. Bu kişilerin en çok aldırma ve kaçma gibi stratejileri kullandıkları; duygusal destek arama, bilişsel yeniden yapılandırma, araçsal ve duygusal müdahale gibi etkili olan stratejileri çok az kullandıkları belirtilmektedir (Wilton, Craig ve Pepler, 2000).

2.3. Anne-Baba Tutumları

Gelişimsel psikologlar tarafından ebeveyn yaklaşımlarının çocuk gelişimini nasıl etkilediği konusu uzun yıllar ilgi odağı olmuştur. Ancak velilerin belli davranışlarının çocuklar arasında hangi davranışlara neden olacağı tespitini yapmak çok zordur. Farklı ortamlarda yetişen çocuklar benzer kişilik özelliği gösterebilirken; aynı ortamı paylaşan aynı ortamda yetişen çocuklarda farklı kişilik gözlenebilmektedir (www. psychology.about.com).

Çocuk gelişmesinde birincil ve en etkili öge ailedir. Çocuğun kişilik ve davranış biçimine ortalama %50 doğuştan gelen (genetik) veriler etkili ise %50 de çevresel etkenler rol oynar. Ana-baba çocuğun fizik sağlığını korumada çok titizdir. Çocuğun ağırlık kazanması, boylanması, güçlüğü ve hastalıklardan korunması kısaca büyümesi gözle görülür ve ölçülebilir. Oysa çocuğun ruhsal durumu, kişilik oluşumu çevrenin etkisinde olarak yavaş ve ayırt edilmeden gelişir (Cebiroğlu, 1995).

Anne-Baba Tutumuna İlişkin Öne Sürülen Modeller

Psikodinamik Model

Yılmaz (2000)'a göre; psikodinamik modelde gelişimin temel belirleyicilerinin biyolojik olduğu ve ebeveynin istekleri ile toplumsal beklentiler arasındaki çatışmanın kaçınılmaz olduğu belirtilmiştir. Çocuğun libidinal ihtiyaçları ile aile çevresi arasındaki etkileşimin çocuğun gelişimindeki bireysel farklılıkları belirlediği farz edilmektedir. Psikodinamik bakış açısındaki araştırmacılar ebeveyn-çocuk arasındaki duygusal ilişkiyle ve onun çocuğun psikoseksüel, psikososyal ve kişilik üzerindeki etkisiyle ilgilenmişlerdir. Ebeveyn ile çocuk arasındaki duygusal ilişkilerin bir aileden diğerine gösterdiği bireysel farklılıklar, ebeveyn tutumlarındaki farklılıklara bağlanmaktadır.

Davranışçı Model

Davranışçılar, yakın çevreden alınan pekiştirecin çocuğun gelişimini nasıl şekillendirdiği ile ilgilenmişler ve davranışın tutumdan daha önemli olduğunu belirterek, ebeveyn tutumlarını ebeveynlerin davranışları açısından gruplanmışlardır. Çocuğun gelişimindeki bireysel farklılıkların çocuğun içinde bulunduğu öğrenme çevresindeki farklılıkları yansıttığı düşünüldüğü için, davranışçılara göre ebeveyn tutumu bu çevreyi tanımlayan davranış örüntüleridir (Yılmaz, 2007).

Maccoby ve Martin'in İki Boyutlu Bakış Açısı Modeli

Yılmaz (1999)'ın belirttiğine göre Maccoby ve Martin, Baumrind'den farklı olarak ana baba stilini duyarlılık ve talepkarlık/kontrol olmak üzere iki boyut açısından ele almışlar ve bu iki boyutun kesiştiği noktada dört tür ana baba stili tanımlamışlardır (Tablo:1). Maccoby ve Martin, Baumrind'in çalışmalarında sınıfladıkları "izin verici" ana baba stilini ikiye ayırmışlardır. Bunlar izin verici/müşamahakar ve izin verici/ihmkar ana baba stilleridir. Tablo 1.'de görüldüğü gibi demokratik ebeveynler hem yüksek düzeyde kontrol/talep hem de kabul/ilgi gösterirler. Otoriter ebeveynler ise yüksek düzeyde kontrol/talebe sahip iken düşük düzeyde kabul/ilgi gösterirler. Otoriter ve demokratik ebeveynlerin çocukların gelişimlerdeki farklılıklar ebeveynin ilgisi ve kabul düzeyindeki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Çünkü Maccoby ve Martin'in sınıflandırmasındaki her iki ana baba stilinden kontrol/talep boyutu yüksektir. İzin verici/müşamahakar ebeveynler yüksek düzeyde kabul/ilgi ve düşük düzeyde kontrol/talep sergilerler. İzin verici ihmkar ebeveynler ise her iki düzeyde de düşük düzeyde tutuma sahiptirler. Buna göre her iki izin verici ana baba stilinde kontrol boyutu düşükken izin verici ebeveynler arasındaki farklılık anne babanın göstermiş olduğu ilgi ve kabulden kaynaklanmaktadır. İzin verici/müşamahakar ebeveynler çocuklarına karşı oldukça hoşgörülü davranırlar, davranışlarına herhangi bir sınır koymazlar. Bu tür anne babalar çocuklarına sevgi gösterirler, sıcak ve ilgili davranırlar (Yılmaz, 2007).

Tablo-1: Maccoby ve Martin'in İki Boyutlu Bakış Açısı Modeli (Akt:Yılmaz, 2007).

		Duyarlık/Kabul-İlgi	
		Yüksek	Düşük
Talepkarlık/ Kontrol	Yüksek	Demokratik	Otoriter
	Düşük	İzin Verici/ Müşamahakar	İzin Verici/ İhmkar

Baumrind'in Sınıflaması

Yılmaz (2000)'ın belirttiğine göre, Baumrind okul öncesi dönemdeki çocuklarla ev ortamında yaptığı gözlemlerinde ve laboratuvar çalışmalarında ebeveyn ile çocuk arasındaki etkileşimi incelemiş ve çocuk yetiştirme konusunda ana-baba stili ile ilişkili 4 boyut belirlemiştir. Bunlar ebeveyn kontrolü, ebeveyn-çocuk iletişimde açıklık, olgunluk beklentisi ve bakım/destek boyutlarıdır. Ebeveyn Kontrolü boyutu, ebeveynler tarafından konuları kurallara çocukların ne oranda uymak zorunda olduklarını gösterir. Ebeveyn Çocuk

İletişiminde Açıklık boyutu, anne ve babaların verilecek kararlarda çocuklarının fikirlerine ve düşüncelerine ne derece saygı gösterdiklerini, bu konuda çocuklarını ne derece teşvik ettiklerini ve çocuklarının davranışlarına sınırlar getiriliyorsa bunun nedenlerini ne oranda açıkladıklarını gösterir. Olgunluk Beklentisi boyutu, anne ve babaların çocuklarını zihinsel, sosyal ve duygusal alanda başarılı olmaları için ne derece teşvik ettiklerini gösterir. Örneğin, yüksek olgunluk beklentisine sahip olan anne babalar çocuklarına, ‘kendi yetenek ve çabalarıyla yamayı öğrenmelisin’ mesajını verirler. Bakım-destek boyutu, anne ve babaların çocuklarına bakarken ve onlarla ilişki kurarken ne derece yakın, sevecen ve sıcak davrandıklarını gösterir. Baumrind, anılan dört boyutun kombinasyonlarına bağlı olarak üç temel ana-babalık stili ortaya koymuştur. Bunlar otoriter, demokratik ve izin verici ana-babalık stilleridir (Tablo:2). Bu sınıflamaya göre, kontrol ve olgunluk beklentisi boyutlarında yüksek, açık iletişim ve bakım boyutlarında düşük olan ebeveynler otoriter olarak adlandırılmaktadır. Bütün boyutlarda anılan özelliklere yüksek derecede sahip olan anne babalar ise izin verici olarak adlandırılmaktadır. Baumrind’e göre ebeveynlerin çoğu, çocuklarıyla olan iletişimlerinde bu davranışlardan birini daha belirgin olarak benimser ve uygularlar.

Tablo-2: Baumrind’in Anne-Baba Tutumuna İlişkin Sınıflaması (Yılmaz, 2000).

	Kontrol		Açık İletişim		Olgunluk Beklentisi		Bakım	
	Y	D	Y	D	Y	D	Y	D
Otoriter	*			*	*			*
Demokratik	*		*		*		*	
İzin Verici		*	*			*	*	

Y=Yüksek D=Düşük

Ülkemizde Sıklıkla Rastlanan Anne-Baba Tutumları

Berber (1990)’e göre, çocuk yetiştirme tutumları, toplumsallaşma sürecindeki çocukların, sağlıklı bir kişilik yapısı geliştirebilmeleri, kendileriyle ve toplumla barışık yaşayabilmeleri, gelecekte kendileri ve toplum için yararlı bireyler olabilmeleri açısından önemlidir. Çocuk yetiştirme tutumları, toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılık gösterdiği gibi, toplum içindeki aileler arasında da farklılık göstermektedir.

Demokratik Anne-Baba Tutumu

Çocuğa karşı içten ve koşulsuz sevgi gösteren, başarılarını destekleyen, kişiliğine saygı duyarak, kendini geliştirmesine yardımcı olan, çocuğun görüş ve düşüncelerine önem veren ve aile tartışmalarında söz hakkı tanıyan, izin verirken de sorumluluk bilincini geliştirici şekilde yumuşak denetim uygulayan ana-baba tutumları demokratik tutumlar olarak tanımlanabilir (Gökçedağ, 2001).

Bu tutumu gösteren ebeveyn çocuğuna insan olarak saygı gösterir, onun gelişimine has, özgün davranışlar göstereceğini bilir ve bu gelişim basamaklarını izler, onlara uygun davranır. Her çocuğun kendine has, biricik ve tek olduğunu kabul eder, onun aile içinde özgür şekilde gelişmesine, yeteneklerini en üst düzeyde açığa çıkarmasına ve kendini gerçekleştirmesine izin verir, bunun için yardımlarda bulunur. Çocuğun barınma, beslenme, korunma gibi temel ihtiyaçlarını karşılamının yanında ona 'sevgi' gösterir. Çocuk böyle bir ailede anne-babanın sevgi ve desteğinden yoksun kalmayacağını bilir. Sevgi bir yaptırım aracı olarak kullanılmaz. Çocuğa aile içinde eşit haklar tanınmıştır. Fikirlerini açıkça ifade etmesi desteklenir ve bu konuda cesaretlendirilir. Eşitlikçi ve demokratik tutum gösteren anne-baba çocuklarına karşı daha arkadaşça yaklaşır, onlarla birçok şeyi paylaşırlar, onlara değer verirler ve bunu onlara hissettirirler. Anne-babalar katı kurallar koymak yerine esnek davranmasını da bilirler (Kulaksızoğlu, 2004).

Demokratik ve güven verici bir ortamda yetişen çocuk, kendine ve çevresine saygılı, sınırları bilen, yaratıcı, aktif, etkin, girişken, yaratıcı ilişkiler kurabilen, kendine karşı fikirlere saygı duyan, kendi inandıklarını sonuna kadar savunabilen, atılgan, fikirlerini serbestçe söyleyebilen ve kendine ait fikirleri doğrultusunda hareket eden, kişilik ve davranışları açısından dengeli sorumluluk duyguları gelişmiş, kurallara ve otoriteye karşı körü körüne bağlı olmayan, hoşgörülü, açık fikirli, anlaşılır, toplumsal ve uyumlu bir birey olarak yetişir (Yörükoğlu, 2000). Carducci ve Zimbardo (1995)'e göre, ayrıca demokratik ortamda büyüyen çocuklar anne babaları tarafından stresli ortamlarda aşırı koruma davranışlarına maruz kalmadıkları için stresli ortamlarda nasıl davranacaklarını ve zorlukların üstesinden nasıl geleceklerini öğrenmektedirler, kendi engellenmişliklerinin üstesinden gelebilmektedirler (Akt:Hamarta, Baltacı, Üre ve Demirbaş, 2010).

Otoriter Anne-Baba Tutumu

“Aşırı baskılı”, otoriter tutum, çocuğun kendine olan güvenini ortadan kaldıran, onun kişiliğini hiçe sayan bir tutumdur. Ne yazık ki geleneksel aile yapımızda bu tür tutuma sık sık rastlanmaktadır. Bu tutumda, ana-baba katı bir disiplin uygular. Çocuk, her kurala uymak zorunda bırakılır. Anne ve babadan birisi, ya da her ikisinin baskısı altında olan çocuk, sessiz, uslu, nazik, dürüst ve dikkatli olmasına karşılık, küskün, silik, çekingen, başkalarının etkisinde kolay kalabilen, boyun eğici, aşırı hassas bir yapıya sahip olabilir (Yavuzer, 2000).

Baskı altındaki çocuk sözlerine ve girişimlerine sınır koyar. Yeni arkadaş, yeni olaylar, yeni fırsatlar karşısında bocalar. Gücünü denemekten, yeteneklerini ortaya koymaktan, “Ben de yapabilir miyim?” demekten korkar. Çünkü her an hesaba çekilme ve küçümsenme endişesi içindedir. Bir çocuğun hatalar yapabilme, başarısızlığı tatma imkanının olması onun gelişmesi için çok gereklidir. Baskı altındaki çocuğun hata yapma hakkı olmadığından o da hiçbir şey yapmamayı tercih eder. Baskının meydana getirdiği gerilimden kurtulabilmek için çocuğun önünde iki yol vardır, ya kendisini tamamen silecek ve özel bir dünyaya kapanacak ya da otorite saydığı her şeye karşı amansız bir saldırıya geçecektir. Boyun eğen bir çocuk ileride özgür bir birey olamaz. Disipline zorlanmış çocuk otoriteye olan nefretini anne ve babasını kızdırarak gösterir. Aslında çocuklar için söylenen bu durum gençler ve yetişkinler için de çoğu zaman geçerlidir (Aydın, 2007).

Anne babaların aşırı otoriteyi bir yöntem olarak benimsemelerinin altında yatan ana düşünce, “çocuklarını disiplin altında tutma” kaygısıdır. Çocuğun “disiplin altında tutulması”nda ne anlaşıldığı önemlidir. Genellikle anlaşılan, çocuğun, anne babasının tam istediği gibi olmasıdır. Yani ailenin, planlarını uygulaması, hayallerini gerçekleştirilmesi, onların kendi modellerinde yetişmesi için, çocuğun disiplin altında tutulması anlaşılmaktadır. Çocuğun karşı görüşlerine, özgün proje ve hedeflerine değer verilmemesi, bunları ailesi ile tartışma imkanı olmaması, bunların “sakıncalı ve nankörce” bulunması, çocuğun kendisi için en uygun bir yere doğru yürümesini zorlaştırır (Aydın, 2007).

Koruyucu/İstekçi Anne-Baba Tutumu

Anne babanın aşırı koruması, çocuğa gereğinden fazla kontrol ve özen göstermesi anlamına gelir. Bunun sonucu, çocuk diğer kimselere aşırı bağımlı, kendine güveni olmayan, duygusal kırıklıkları olan bir kişi olabilir. Çocuğun yaşamı boyunca sürebilen bu bağımlılık, psiko-sosyal olgunluğu olumsuz açıdan etkiler ve çocuğun kendi kendisine yetmesine olanak vermez (Yavuzer, Aydoğmuş, Baltaş, Davaslıgil, Güngörmüş, Konuk, Korkmazlar, Navaro, Oktay ve Razon 2003).

Koruyucu tutum çocuğun davranışlarını kısıtlayan, ona hareket serbestliği tanımayan, başına bir şey gelir kaygısıyla onu hiç yalnız bırakmayan ‘denetleyici’ bir tutumu ifade etmektedir. Koruyucu tutumda çocuğun anneye bağımlı olmasına, kendi başına hareket edemeyen, kaygılı ve güvensiz yetişmesine neden olabilmektedir (Sargın, 2001) Aşırı himayeci ve müdahaleci anne-babalar çocuklarını kendilerinin bir uzantısı gibi görmekte ve onlarla duygusal yoksunluklarını gidermek istemektedirler. Bu aileler çocuğun anne-babaya bağımlı olmasını bir görev saymaktadırlar (Kulaksızoğlu, 2004).

Aşırı koruma tutumu ile, çocuğun deneme ve yanılma yoluyla öğrenmesi engellenmiş, her şeyde hazır alıştırılmıştır. Çevreden gelecek tehlikeler abartılmış, arkadaşlık kurması ve dış arda oyun oynaması kösteklenmiştir. Çocuğun büyümesini ve olgunlaşmasını geciktiren bu davranışlar hep onun iyiliği için yapılmıştır (Sargın, 2001).

Reddedici Anne-Baba Tutumu

Reddetme, bir anlamda, çocuğun sağlık hizmetlerini aksatarak, ona düşmanca duygular beslemek şeklinde tanımlanabilir. Bu ortamdaki çocuk, yardım duygusundan uzak, sinirli, duygusal kırıklıkları olan, diğerlerine özellikle kendisinden küçük ve zayıflara karşı, düşmanca duygulara sahip bir birey olabilir (Yavuzer ve ark., 2003).

Çocuğun reddedilmesi açık ya da üstü kapalı bir biçimde yaşanabilir. Açık iticiliğin başlıca belirtileri, çocuğa hırçın davranma, azar, dayak ya da diğer cezaları gereksiz yere uygulama, ilgisizlik, çocuğu terk etme ya da başka bir yere gönderme tehditleri ve çocuğu kötü sıfatlarla çağırma biçimlerinde görülür. Disiplin amacıyla çocuk gaddarca dövülebilir, saatlerce bir yere kapatılabilir ya da aç bırakılabilir. Bazı anneler çocuklarıyla bedensel yakınlık da kurmaz, kucaklarına almaz ve okşamazlar. Çocukla bir başkasının ilgilenmesini sağlayarak ilk fırsatta kendi yaşantılarına dönerler (Geçtan, 1994).

Ailede bir veya birkaç üyenin soğuk ve itici davranışı bir çocuk üzerinde toplanabilir. Kız ya da erkek olabilen bu çocuk kimi ailelerde çeşitli nedenlerle özel role itilir. Bu çocuk haklı haksız kardeşlerin ve ana babanın üstüne çullandığı çocuktur. İyi nitelikleri görülmez, hep olumsuz yanları göze batar, işlemediği suçun hesabı ondan sorulur. Ona karşı ön yargı ile davranılır. İşin ilginç yanı ana babanın ya da tüm ailenin yüklendiği bu çocuk hep en yaramaz, en başarısız, en sevimsiz kardeş değildir (Yörükoğlu, 2000).

Bir çocuğu reddetmenin çeşitli yolları vardır. Korkusuna ya da okulda gördüğü kötü bir işleme aldırılmama yoluyla da bir çocuğu reddetmek mümkündür. Bir çocuğa, ancak uslu durduğu, üstünü başını temiz tuttuğu ya da okulda başarılı olduğu zaman sevileceğini söylemek de bir çeşit reddetmedir. İsteddiği her şeyi vererek, onu susturmak ya da başımızdan

defetmek için bir dediğini iki etmeyerek ve bu nedenlerle üstüne toz kondurmaktan kaçınarak da bir çocuğu reddedebiliriz (Jersild, 1979).

Aslında, çocuğa aşırı düşkünlük ve üstüne toz kondurmama, ilk bakışta bir aşırı korumadır ve reddetmeyle uzak yakın bir ilişkisi yoktur. Oysa, aşırı koruma, çocuğa kendi gücünü geliştirme ve kendini savunma yeteneğini sağlamlaştırma fırsatını vermemek demek olduğu için bir çeşit reddetmedir. Büyürken kendi güçlerini geliştirebilmesi için çocuğu kendi başına hareket edebilmesi, düşünebilmesi ve günlük hayatın ortaya koyduğu tehlikelerin hiç değilse bir kısmına göğüs gerebilmesi gerekir (Jersild, 1979).

Sevilmediğini ve itildiğini gören çocuğun gösterdiği olumsuz tepkiler ana babayı haklı çıkaracak durumlar yaratır. Sonunda kendi de bu rolü benimser. Oluşan bu kısır döngü içinde ilişkiler gittikçe bozulur. Belli bir çocuğun şamar oğlanı durumuna geçerek, bütün şimşekleri üstüne çekmesi, ailenin dengesini ve içi düzenini sürdürmeye imkan sağlamaktadır. Gerilen hava, öfkenin itilen çocuğa boşaltılması ile bir süre yatışmaktadır. Bu çocuk aile içinde ağır bir görev yüklenmiştir. Ailenin dengesini ayakta tutarken kendi ezilmektedir. Ailelerde olduğu gibi topluluklarda da şamar oğlanı görevini üstlenen çocuklar ve büyükler vardır (Yörükoğlu, 2000).

İhmal edilmekle kalmayıp bir de hor görülen çocuklar kendilerini savunacak gücü bulamazlar. Tek silahları ağlamaktır. Fakat öfke, üzüntü ya da korkuyla ağladıkları zaman, bu durum onlara bir teselli getirmekten çok yeni yeni üzüntülere yol açacaktır. Şiddetle reddedilen çocuk, savaşa girmeden yaralanan bir askere benzemektedir (Jersild, 1979).

İlgisiz Anne-Baba Tutumu

Bu tutum, çocuğa karşı ilgisiz, çocuğun maddi ve manevi ihtiyaçlarına karşı duyarsız, sevgi ve şefkati yetersiz, kontrolü gevşek anne-baba tutumudur. Bu tür ailelerde disiplin yok denecek kadar gevşektir. Çocukları yönlendirme ve kontrol söz konusu değildir. Çocukların davranışları sınırlandırılmaz. Çocuklar kendi hallerine bırakılmıştır. Anne-baba umursamaz bir tutum içindedir. Çocuk, ilgi ve sevgiden yoksundur (Kaya, 1988).

İlgisiz ve kayıtsız tutum, ana-babanın, çocuğu yalnız bırakma, görmezlikten gelme şeklinde dışlaması anlamına gelir. Duygusal istismara yol açan böyle bir ortamda ana-baba-çocuk üçgeni arasında iletişim kopukluğu gözlenir. Ana-babanın ilgisizliğiyle çocuğun öğretmenine, arkadaşlarına ve yakın çevresindeki eşyalara zarar verdiği zarar ve suçluluk davranışı arasında yakın bir ilişki bulunmuştur (Yavuzer, 2002).

Bousha ve Twentyman (1984)'ın çalışmasında ihmale uğrayan çocukların olumlu sosyal davranış sergileme açısından bastırılmış oldukları görülmüştür. Bu çocuklar sıklıkla

diğerlerinden ayrı olmayı tercih eder ve sosyal yönden başarılı değildir; daha az sözel ve sözel olmayan direktif verir. Karşılıklı iletişimde başlangıcı ancak birkaç kez yapar. Bu da ihmal edilmiş çocukların çevreden az uyarım aldıklarını, anne-babanın rehberliğinden yoksun olduklarını düşündürür. Bunun en iyi ispatı anneye oyun ortamında yapılan gözlemlerdir. Ayrıca bu çocuklar düşük düzeyde soru sorma ve keşfetme davranışı göstermiştir. Anaokulunda ihmal edilen çocuklar anaokulu ortamında, arkadaşlarıyla daha düşük düzeyde bir etkileşim sergilemiştir. Bousha ve Twentyman (1984) çalışmasında ihmale uğramış çocukların yüksek oranda fiziksel agresyon ortaya koyduğunu bulmuşlardır. Araştırmacılar bunu bu çocukların annenin ilgisini ancak hemen tepki vermesinin gerekeceği durumlarda kullanılan bir davranış olarak açıklarlar (Polat, 2001).

Acet (1997)'e göre, bu tutumu sergileyen aileler (sadece anne ya da sadece baba da olabilir) çocuklarına karşı çok duyarsızdırlar. Anne ve babalar kendi problemlerinden dolayı çocuklarıyla ilgilenmezler. O kadar ki çocuk ağlamadıkça, ayakaltında dolaşmadıkça ya da yaramazlık yapmadıkça çocukla asla ilgilenmezler. Bu tür ailelerin çocukları ise kavgacı, şiddet yanlısı, alkol ve uyuşturucu bağımlısı olabilirler.

Dengesiz ve Tutarsız Anne-Baba Tutumu

Dengesiz ve tutarsız tutumda, anne baba bazen aşırı hoşgörölü ve serbest, bazen engelleyici, baskıcı ve cezalandırıcı bir tutum içindedir. Bu aile ortamında kurallara uyulmasında kararlılık ve süreklilik yoktur (Aydın, 2007).

Anne baba tutumları tutarsız ise çocuk hangi davranışın yanlış, hangisinin doğru olduğunu öğrenmekte güçlük çekerek toplumsal kuralları benimsemekte zorlanabilir. Tutumunu, anne babanın keyifli veya öfkeli oluşuna göre ayarlamaya çalışır. Çocuk, davranışının doğru veya yanlış oluşuna göre değil, “Ne zaman yaparsam ceza verilmez?” sorusunun cevabına göre davranmaya başlar (Aydın, 2007).

Tutarsızlık, tek tek annenin ya da babanın, bir gününün bir gününe uymaması biçiminde olabileceği gibi; anne ve babanın bir birine çok aykırı ceza ve eğitim anlayışlarının çatışmasından da doğabilir. O zaman çocuk, davranışını kime uyduracağını bilemez. Bir evde birgün görmezlikten gelinen yaramazlık, ertesi gün ağır ceza görüyorsa, annenin yaptığını baba bozuyor ya da babanın verdiği cezaya anne karşı çıkıyorsa, tutarsızlık gerçekten var denilebilir (Yörükoğlu, 2000).

İlgili Araştırmalar

Boyun Eğici Davranışlar İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Hünler ve Gençöz (2003), “Boyun Eğici davranışlar ve Evlilik Doyumu İlişkisi: Algılanan Evlilik Problemleri Çözümünün Rolü” adlı çalışmalarında boyun eğici davranışların evlilik doyumu üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Araştırmada, çiftlerin boyun eğici davranışlarındaki artışların, algılanan problem becerilerini düşürdüğü ve bunun da evlilik doyumunun azalmasına yol açtığı belirtilmiştir.

Yıldırım ve Ergene (2003) tarafından yapılan, “Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Akademik Başarılarının Yordayıcısı Olarak Sınav Kaygısı, Boyun Eğici Davranışlar, Sosyal Destek” adlı araştırmada, aile desteği, boyun eğici davranışlar, öğretmen desteği ve sınav kaygısı değişkenlerinin akademik başarıyı manidar olarak yordadığı, arkadaş desteğinin ise manidar olarak yordamadığını saptamışlar. Kaya, Güneş, Kaya, Pehlivan (2004) tarafından 437 tıp öğrencisi üzerinde yapılan bir çalışmada şiddet ile boyun eğici davranışlar arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Araştırmada aile içinde yaşanan şiddet ve şiddet öykülerinin bireylerdeki boyun eğicilik düzeyi ile ilişkili olduğunu belirtmişler.

Kabasakal (2007) tarafından yapılan ve boyun eğici davranış ve şiddet arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Araştırmada şiddet ile boyun eğici davranış arasında bir ilişki bulunmazken, boyun eğici davranış düzeyinin cinsiyete göre farklı olduğunu saptamışlar. Dönmez ve Demirtaş (2009) tarafından yapılan bir araştırmada da 445 lise öğretmeninin boyun eğici davranışa ilişkin algıları cinsiyet, medeni durum, anne baba eğitim düzeylerine göre incelenmiştir. Araştırmada boyun eğici davranış düzeyi cinsiyete göre anlamlı bir fark bulunmazken, anne-baba eğitim düzeylerine göre anlamlı bir fark olduğunu belirtmişler.

Literatürde boyun eğici davranışlarla ilgili, yurt dışında da çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Allan ve Gilbert (2002) boyun eğici davranışların sıklıkla depresyon belirtileriyle ve diğer bazı ruhsal bozukluklarla ilişkili olduğunu ve bireyin atılganlığını engellediğini vurgulamıştır. Başka deyişle boyun eğici davranışlar depresyonun anlamlı bir yordayıcısıdır. Aynı çalışmada, boyun eğici davranışlar ile sosyal etkileşim kaygısı ve olumsuz değerlendirilme korkusu arasında güçlü ilişkiler olduğunu belirtmişler. O'Connor, Berry, Weiss ve Gilbert (2002) yaptıkları bir çalışmada depresyon ile boyun eğici davranışlar ve olumsuz değerlendirilme korkusu arasında anlamlı ilişkiler bulmuşlardır. Cheung, Gilbert ve Irons'ın (2003), üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları bir çalışmada, boyun eğici davranışlar, utangaçlık, derin düşüncelere dalma ve depresyon arasında anlamlı ilişkiler bulmuşlardır.

Saldırganlık İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Literatüre bakıldığında gerek yurt dışında gerekse de yurt içinde okulda şiddet ve çocuk suçluluğu konusunda yapılan çalışmaların sayısında son dönemlerde bir artış olduğu gözlenmektedir. Çalışmaların bulguları incelendiğinde durumun oldukça ciddi olduğu gözlenmektedir. Okulda şiddet olgusu sadece ülkemizde olmayan tüm toplumlarda yaygın ve önemli bir sorundur.

Aktaş, Şahin ve Aydın (2005) tarafından saldırgan olan ve olmayan çocuklarda düşmanca niyet yüklemeye yanlılığının cinsiyete göre değişip değişmediği incelenmiştir. Sosyal ilişkileri açısından genel olarak saldırgan tanınan erkekler, saldırgan tanınan kızlardan daha fazla düşmanca niyet yüklemeye eğiliminde olduğunu saptamışlardır.

Dizman ve Gürsoy (2005), ilköğretim IV. ve V. Sınıfa devam eden anne yoksunu olan ve olmayan çocukların saldırganlık eğilimlerini belirlemek amacıyla bir çalışma yapmışlar. Bu çalışma, anne yoksunu olan ve olmayan çocuklarda sosyo-ekonomik düzey, yaş, babanın öğrenim durumu gibi değişkenlerin, anne yoksunu olan çocuklarda ise anneden ayrılığın süresi ve anneyi görme sıklığı gibi değişkenlerin saldırganlık eğilimlerinde farklılık yaratıp yaratmadığının incelenmesi amacıyla yapmışlar. Araştırma, Ankara il merkezinde bulunan alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeyi temsil eden semtlerden seçilen ilköğretim okullarının IV. ve V. sınıflarına devam eden çocuklar üzerinde yürütmüşler. Araştırma sonucunda anne yoksunu olan ve olmayan çocuklar arasında saldırganlık eğilimi puanlarında önemli farklılıklar olduğunu saptamışlar. Çocukların sosyo-ekonomik düzeyi, yaşı ve babanın öğrenim düzeyinin toplam saldırganlık puanlarında anlamlı farklılıklar yarattığı saptanırken anneden ayrılığın süresi, anneyi görme sıklığı değişkenlerinin anne yoksunu olan çocukların saldırganlık eğilimi puanları üzerindeki etkisinin önemli olmadığı sonucuna ulaşmışlar.

Literatürde saldırganlıkla ilgili, yurt dışında da çeşitli çalışmalar bulunmuştur. Tomorung'un (1970), yaptığı bir araştırmada 14-18 yaşlar arasındaki ergenlerin saldırganlıklarının çalışmasında bozukluklar görüldüğünü belirtmişler. Buna bağlı olarak, kız ve erkek çocuklarda bir yandan duygusal düzensizlik, korku, engellenme, çevreyle ilişki azlığı, diğer yandan tiroid azlığı ya da çokluğuna bağlı bozukluklar ve saldırgan davranışlar saptamışlar (Akt: Özdoğan, 1997).

Cummings, Hoffman ve Leschied (2004), araştırmalarında saldırgan ergen kızlara yönelik 8 oturumluk bir psiko-eğitsel grup çalışmasının etkisini incelemişler. Cinsiyet rolleri, çocukluk istismarı, ilişkisel saldırganlık ve kız kültürü gibi saldırganlıkla ilişkili cinsiyete özgü konuların yer aldığı psiko-eğitsel grup çalışmasının kızların saldırgan davranışlarıyla ilgili tavırlarının bazılarını değiştirdiği belirtmişler.

Herrmann ve McWhirter (2003), yaptıkları çalışmada, lise öğrencileri ile birlikte işbirliği ile öfke ve saldırganlık yönetimi programı geliştirmişler. Öğrencilerin ilk olarak toplumlarındaki öfke ve saldırganlığı fark ettikleri çalışmada daha sonra kendi öfke ve saldırganlıkları ile baş etmede ne tür becerilere ihtiyaçları olduğunu öğrenmişler. Gruba katılan deneklere ön ölçüm ve son ölçüm yaptıklarında yapılan uygulamanın öfke ve saldırganlık düzeylerinin azalmasında etkili olduğunu görmüşler. Bir yıl sonra yapılan ölçümlerde de saldırganlık ve şiddet davranışlarında anlamlı derecede düşüş olduğunu saptamışlar.

Anne Baba Tutumları İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Sümer ve Güngör (1999) anneden ve babadan algılanan kabul/ilgi ve sıkı denetim/kontrol boyutlarını karşılaştırdıklarında, öğrencilerin annelerini babalarından hem daha kabul edici/ilgi gösterici hem de daha fazla denetleyici ve kontrol edici olarak algıladıklarını bulmuşlar. Bunun yanında, gençlerin anne ve babaları ile ilişkilerinde algıladıkları çocuk yetiştirme stilleri bağlanma stilleri, temel benlik boyutları ve yakın ilişkiler hakkındaki değerlendirmeleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışma yapmışlar. Bu çalışmanın sonucunda elde edilen bulgulara bakıldığında; izin verici/şımartan anneye sahip gençlerin otoriter anneye sahip gençlerden anlamlı düzeyde daha yüksek güvenli bağlanmaya sahip olduklarını belirtmişler.

Yılmaz (2000)'in aktarımıyla, Baumrind, anne-baba stilleri ile ilgili olarak yaptığı çalışmalarında genel olarak demokratik tutumu benimseyen anne-babaların çocuklarının bağımsız, kendini iyi ifade edebilen, hem sosyal hem de akademik yönden başarılı çocuklar olduğunu belirtmiş. Ayrıca Baumrind sınıflamasını temel alarak yapılan çalışmalarda bu görüşleri destekler şekilde demokratik ailelerde yetişen çocukların izin verici ya da otoriter ailelerde yetişen çocuklardan akademik başarı, sosyal gelişim, benlik saygısı ve ruh sağlığı gibi ölçümlerde daha yüksek puan aldıklarını belirtmiş.

Kızıldağ, (2009) “Akademik başarının yordayıcısı olarak yalnızlık, boyun eğici davranışlar ve sosyal destek” konulu, ilköğretim okulu öğrencileri üzerinde araştırma yapmış. Bu çalışmada, öğrencilerin anne-baba tutumlarını algılamasının bağımlı değişken olarak alındığı varyans analizi üç alt boyuta göre yapılmış (reddetme, duygusal sıcaklık, aşırı korumacılık). Reddetme alt boyutunda, öğrencilerin annelerini algılanmasında; cinsiyet, okul türü ve anne öğrenim durumunun, babalarını algılanmasında ise; okul türü ve baba mesleğinin ana etkileri anlamlı bulunmuş. Buna göre; erkek öğrenciler kız öğrencilere oranla annelerini daha reddedici bulurken, kamu okulunda okuyan öğrenciler özel okulda okuyan öğrencilere

oranla annelerini ve babalarını daha reddedici bulmakta, annesi ilköğretim eğitimi almış olan öğrenciler annelerinin eğitim düzeyi lise ve üniversite olan öğrencilerden annelerini daha fazla reddedici algılamakta olduğunu saptamışlar. Duygusal sıcaklık alt boyutunda, öğrencilerin annelerini algılamasında; okul türü, anne öğrenim durumu, anne çalışma durumu ve ailedeki çocuk sayısının, babalarının algılanmasında ise; okul türünün ve baba öğrenim durumunun ana etkisini anlamlı bulmuşlar. Buna göre; özel okulda okuyan öğrenciler kamu okullarında okuyan öğrencilerden, anne-baba eğitim düzeyi üniversite olanlar anne-baba eğitim düzeyi ilköğretim olanlardan daha yüksek oranda anne ve babalarını duygusal açıdan sıcak algılamakta olduğunu saptamışlar. Aşırı korumacılık alt boyutunda ise, öğrencilerin annelerini algılamasında; cinsiyet, okul türü ve anne öğrenim durumunun, babalarının algılanmasında ise; cinsiyet, okul türü ve ailedeki çocuk sayısının ana etkilerini anlamlı bulmuşlar. Buna göre erkek öğrenciler kız öğrencilere oranla anne ve babalarını aşırı korumacı algılayanlar, kamu okulunda okuyan öğrenciler özel okulda okuyan öğrencilere oranla daha fazla korumacı algılamakta olduklarını belirtmişler. Ayrıca anne eğitimi düzeyi ilköğretim olan öğrenciler annelerini aşırı korumacı algılayanlar, çocuk sayısı 4 ve üzerinde olanların babalarını aşırı korumacı algıladığını ifade etmişler.

Baldwin ve yardımcıları, anne-babalarının evdeki davranışları gözlenmiş ve değerlendirilmiş yuva çocuklarının davranışlarını öğretmenlere ve gözlemcilerle inceletmiş ve değerlendirme sonuçlarını böylece elde etmişler. Watson'un araştırmasında da, hoşgörülülük ve sıkı evlerden gelen çocuklar öğretmenleri tarafından değerlendirilmiş. Bu iki araştırmanın sonuçlarını; "hoşgörülülük ve demokratik evlerde büyüyen çocuklar, arkadaşlarıyla ilişkilerinde daha etkin, daha girişken yaratıcı fikirler öne sürebilen, atılganlığa yatkın, fikirlerini serbestçe söyleme eğiliminde ve kurallara daha az uyan çocuklar oluyorlar. Buna karşılık, daha sert bir denetim altında tutulan çocuklar ise, oyunculuk, baş eğmeme ya da saldırganlık gibi yollarla kendilerini öne sürmekte ve açıklamakta daha tutuk davranıyorlar" şeklinde genelleme yaparak ifade etmiş. Lafore'un araştırmasında, çocuklarına her zaman dikte eden, her işlerine karışan anne-babaların, onlardan büyük bir düşmanlık gördükleri anlaşılmış. Azarlamaya, itişmeye, cezalandırmaya, tehdide ve karışmaya sık sık maruz bırakılmış çocukların çoğu her fırsatta ağlayan ve çok korkak insanlar olduğunu belirtmiş (Jersild, 1979).

Koppitz (1957)'e göre, anne baba tutum ve davranışlarının çocukların kişilik gelişimleri üstündeki etkileri konusunda yapılan araştırmaların çoğunluğunda, ulaşılan sonuçlar arasında büyük farklar olduğunu ifade etmiş. Bazı araştırmacılar, anne baba davranışına ait ölçmelerle, çocuğun kişilik uyumu konusundaki ölçmeler arasında ya çok az bir ilişki var olduğunu, ya da hiçbir ilişkisi olmadığını, bazıları da bu iki olgu arasında önemli bir ilişki bulunduğunu

görüşünü savunmuş. Genel olarak iyi ailelerde yetişmiş normal çocuklar üstünde; anne baba davranışlarının etkisi, kötü çevrelerden gelen çocuklara kıyasla daha azdır bulgusu elde edilmiş (Jersild, 1979).

BÖLÜM III

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni ve örnekleme, veri toplama araçları ile toplanan verilerin değerlendirilmesinde kullanılan istatistiksel yöntemler üzerinde durulmuştur.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma genel tarama modelinin bir alt türü olan ilişkisel tarama modelidir. Genel tarama modelleri çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile, evrenin tümü yada ondan alınacak bir grup, örnek yada örneklem üzerinde yapılan taramalardır. Genel tarama modelleri ile, tekil yada ilişkisel taramalar yapılabilir. İlişkisel tarama modelleri, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir (Karasar, 2008).

3.2. Çalışma Evreni -Örnekleme

Bu araştırmanın evrenini 2010-2011 Eğitim-Öğretim yılında Konya’da öğrenim görmekte olan ilköğretim ikinci kademe öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme Konya ilinin Selçuklu, Meram, Karatay merkez ilçelerindeki İlköğretim Okullarında öğrenim görmekte olan ikinci kademe öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklem 2010–2011 eğitim-öğretim yılında Konya’nın merkez ilçelerindeki İlköğretim 2. Kademe öğrencilerinde öğrenim görmekte olan öğrencilerden tesadüfi küme örnekleme yöntemi ile seçilmiştir.

Örneklem, 378’i erkek, 372’si kız olan 750 ilköğretim ikinci kademe öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyet, anne-baba eğitim durumu, ailenin ortalama aylık geliri, ailenin birliktelik durumu değişkenlerine göre frekans ve yüzdelik değerleri aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Tablo-3 Cinsiyete İlişkin Frekans Tablosu

Cinsiyet	Frekans	Yüzde (%)
Kız	372	49.6
Erkek	378	50.4
Toplam	750	100

Tablo-3 incelendiğinde, örneklemdeki kız öğrencilerin frekansı 372 (%49.6) iken, erkek öğrencilerin frekansının 378 (%50.4) olduğu görülmektedir.

Tablo-4 Anne Eğitim Durumuna İlişkin Frekans Tablosu

Anne Eğitim Durumu	Frekans	Yüzde (%)
1. Okuryazar Değil	33	4.4
2. İlköğretim	613	81.7
3. Lise	84	11.2
4. Üniversite	20	2.7
Toplam	750	100

Tablo-4 incelendiğinde örnekleme oluşturan ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin anne eğitim durumlarına bakıldığında 33'ü (%4.4) okuryazar değildir. 613'ünün (%81.7) ilköğretim, 84'ünün (%11.2) lise, 20'sinin (%2.7) üniversite eğitimi aldığı görülmektedir.

Tablo-5 Baba Eğitim Durumuna İlişkin Frekans Tablosu

Baba Eğitim Durumu	Frekans	Yüzde (%)
1. Okuryazar Değil	8	1.1
2. İlköğretim	488	65.1
3. Lise	165	22
4. Üniversite	89	11.8
Toplam	750	100

Tablo-5 incelendiğinde örnekleme oluşturan ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin baba eğitim durumlarına bakıldığında 8'i (%1.1) okuryazar değildir. 488'inin (%65.1) ilköğretim, 165'inin (%22) lise, 89'ünün (%11.8) üniversite eğitimi aldığı görülmektedir.

Tablo-6. Ailenin Ortalama Aylık Gelirine Göre Frekans Tablosu

Sınıf	Frekans	Yüzde (%)
500 TL ve aşağısında	38	5.1
500-750TL arasında	53	7.1
750-1000 TL arasında	91	12.1
1000-1500 TL arasında	271	36.1
1500 TL ve üzerinde	297	39.6
Toplam	750	100

Tablo-6' a göre örneklemdaki ikinci kademe öğrencilerinin ailelerinin ortalama aylık gelir düzeylerine bakıldığında 38'inin (%5.1) 500 TL ve aşağısında, 53'ünün (%7.1) 500-750TL arasında, 91'inin (%12.1) 750-1000 TL arasında, 271'inin (%36.1) 1000-1500 TL arasında, 297'sinin (%39.6) 1500 TL ve üzerinde olduğu görülmektedir.

Tablo-7. Ailenin Birliktelik Durumuna Göre Frekans Tablosu

Sınıf	Frekans	Yüzde (%)
Ailemde anne-baba ve kardeşlerim var.	621	82.9
Ailemde anne-baba, dede-nine ve kardeşlerim var.	81	10.8
Annem bizden ayrı (veya yaşamıyor/vefat etti).	10	1.3
Babam bizden ayrı (veya yaşamıyor/vefat etti).	38	5
Toplam	750	100

Tablo-7'e göre örneklemdaki ikinci kademe öğrencilerinin ailelerinin birliktelik durumlarına bakıldığında 621'inin (%82.9) anne baba ve kardeşleriyle, 81'inin (%10.8) anne-baba, dede nine ve kardeşleriyle yaşamakta olduğu görülmektedir. Ayrıca 10'unun (%1.3) annesi ile birlikte yaşamadığı 38'inin (%5) babası ile birlikte yaşamadığı görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada öğrencilerin boyun eğici davranış düzeylerinin belirlenmesi amacıyla “Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği”, saldırganlık düzeylerini belirleyebilmek için “Saldırganlık Ölçeği”, algılanan anne-baba tutumlarını belirleyebilmek için “Anne-Baba Tutumları Ölçeği”, uygulanmıştır. Ayrıca Araştırmanın bağımsız değişkenlerinden olan öğrencilerin özlük nitelikleriyle ilgili bilgileri elde etmek için kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

3.3.1. Anne-Baba Tutumları Ölçeği

Beş alt maddeden oluşan Ana Baba Tutum Ölçeği, 1992–1993 öğretim yılında Gazi Üniversitesi İdari Bilimler Fakültesinde öğrenim gören 100 öğrenciye uygulanmış, elde edilen puanlar üzerinde faktör analizi tekniği uygulanarak ölçeğin boyutlarının belirlenmesi amaçlanmıştır (Kuzgun ve Eldeleklioğlu, 2005).

Faktör analizi sonuçları maddelerin önemli bir bölümünün, yüksek faktör yükleri ile I. Faktörde toplandığını, bunu II. Faktörde toplanan maddelerin izlediği, diğer faktörler ise madde sayısının 3’ü geçmediğini göstermiştir. Birinci faktörde yer alan maddeler incelendiğinde faktör yükleri artı olanların “Demokratik” ve eksi olanların “Otoriter” tutumu betimleyen maddeler olduğu görülmüştür. Bu bulgu içten sevgiye dayalı ve iç denetime önem veren demokratik tutumun, sevgisizlik ve katı disiplin ile nitelenen otoriter tutumun tersi olduğu yolundaki gözlem ve görüşlere uygun düşmektedir. Birinci faktörde yer alan maddelerden faktör yükü en yüksek 15 madde “Demokratik Tutum Ölçeği” maddeleri olarak seçilmiştir. Bu faktörde eksi değer taşıyan fakat faktör yükleri yüksek olan 10 madde ise “Otoriter” tutumu ölçen maddeler olarak alınmıştır. İkinci faktöre “Koruyucu/İstekçi Tutum Ölçeği” adı verilmiştir. Bu ölçekte faktör yükleri doyurucu bulunan 10 maddenin 3’ü “Koruyucu” ve 7 si “İstekçi” tutumu ölçen maddelerdir (Kuzgun ve Eldeleklioğlu, 2005).

Tablo–8: Ana-Baba Tutumu Alt Ölçeklerinden Alınan Puanların Ort. ve Standart Sapmaları

Ana Baba Tutumları	Ort.	Ss
Demokratik	45.50	9.24
Koruyucu/İstekçi	30.13	7.42
Otoriter	16.28	4.76

Tablo-8 incelendiğinde, demokratik tutumu ölçen maddelerden alınan puanların ortalamalarının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla, koruyucu/istekçi ve otoriter tutumu ölçen maddelerden elde edilen puan ortalamalarının izlediği görülmektedir. Bu bulgu, deneklerin

genellikle ana babalarını demokratik olarak algıladıklarını, ana babayı soğuk, ilgisiz ve katı olarak algılama eğiliminin daha az olduğunu göstermektedir. Bu da gözlem ve araştırma bulgularına uygun düşmektedir (Kuzgun ve Eldeleklioğlu, 2005).

Ana Baba Tutumları Ölçeğinin Güvenirliği

Ana Baba Tutum Ölçeğinin güvenirliliğini belirlemek için, önce ölçeği oluşturan alt ölçeklerin iç tutarlılık katsayıları (Cronbach Alpha) hesaplanmıştır. Sonra ölçeğin kararlı bir ölçme yapıp yapmadığı testin tekrar yöntemi ile belirlenmiştir. Ana Baba Tutumları Ölçeği'ne ilişkin iç tutarlılık ve kararlılık katsayıları Tablo-9'da verilmiştir (Kuzgun ve Eldeleklioğlu, 2005).

Tablo-9: Ana Baba Tutumları Ölçeğine İlişkin İç Tutarlılık ve Kararlılık Katsayıları

Alt Ölçekler	İç Tutarlılık Katsayısı	Kararlılık Katsayısı
Demokratik	0.89	0.92
Koruyucu/İstekçi	0.82	0.75
Otoriter	0.78	0.79

Tablo-9'da görüldüğü gibi, madde sayısı diğerlerinden daha çok ve faktör yükleri daha yüksek olan demokratik alt ölçeğinin iç tutarlılık ve kararlılık katsayıları da yüksektir. Koruyucu/İstekçi alt ölçeğinin iç tutarlılık katsayısı otoriter alt ölçeğinkinden, otoriter alt ölçeğin iç tutarlılık katsayısı ise koruyucu/istekçi alt ölçeğinkinden biraz daha yüksektir (Kuzgun ve Eldeleklioğlu, 2005).

3.3.2. Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği (BEDÖ)

Lise son sınıf öğrencilerinin boyun eğici sosyal davranışlarını ölçmek amacıyla 1991 yılında, P. Gilbert ve S. Allan tarafından geliştirilmiştir. Özgün adı "Submissive Acts Scale (SAS)" olarak bilinen; Şahin ve Şahin (1992) tarafından Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği ismiyle Türkçe'ye uyarlanmış olan ölçek kullanılmıştır. BEDÖ, 5'li Likert tipi, 16 maddelik bir ölçektir. Ergen ve yetişkinlere uygulanabilmektedir (Savaşır ve Şahin, 1997).

Ölçeğin maddelerinin sadece sosyal davranışları içermesine dikkat edilmiş, duygu ifadelerine yer verilmemiştir. BEDÖ, boyun eğici sosyal davranışların düzeyini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek 16 maddeden oluşmakta ve her maddede sözü edilen davranışların kişiyi ne kadar iyi tanımladığı sorulmaktadır. BEDÖ, kendini değerlendirme ölçeği olup, ergen ve yetişkinlere uygulanabilmektedir (Savaşır ve Şahin, 1997).

Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği'nin (BEDÖ) Güvenirliği

Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği'nin Cronbach Alfa değeri .89, dört ay ara ile yapılan ikinci uygulama sonucu test tekrar test güvenirlilik katsayısı .84'tür. Ölçeğin Türkiye'ye uyarlanmasında iç tutarlılık 263 kız, 277 erkek toplam 540 lise ve üniversite öğrencisinden elde edilen Cronbach Alfa değeri .74 olarak bulunmuştur. Bu araştırma kapsamında ölçeğin güvenirliliğine bakılmış ve Cronbach Alpha Katsayısı .70 olarak bulunmuştur (Savaşır ve Şahin, 1997).

Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği'nin (BEDÖ) Geçerliliği

Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği'nin Beck Depresyon Envanteri ile korelasyonu .66, otonomi ölçeği ile korelasyonu .06, sosyoterapi ölçeği ile korelasyonu .65, sosyal karşılaştırma ölçeği ile korelasyonu .50 bulunmuştur. Ölçeğin Türkiye'ye uyarlanmasında BEDÖ'nin Beck Depresyon Envanteri ile korelasyonu .32 ($p<.001$), sosyoterapi ölçeği ile .36 ($p<.001$), otonomi ölçeği ile korelasyonu $-0,5$ 'tir. Şahin ve Durak tarafından 627 üniversite öğrencisi ile yapılan bir başka çalışmada, kısa semptom envanterinin alt ölçekleri ile BEDÖ'nin korelasyonlarının .16 ile .42 arasında değiştiği, ölçeğin strese yatkın olan ve olmayan grupları ayırt edebildiği görülmüştür (Savaşır ve Şahin, 1997).

Ölçeğin, Beck Depresyon Envanterine göre oluşturulan uç grupları ($BDE<9$ - $BDE>17$), $p<.000$ düzeyinde anlamlı olarak ayırt edebildiği görülmüştür. Ayrıca depresyonu yordamak için yapılan regresyon analizinde de, Boyun Eğicilik Ölçeği'nin Beck Depresyon Envanteri ile ölçülen depresyonu, sosyotropi, otonomi ve utanç duygularına kıyasla daha iyi yordanabildiği görülmüştür (Savaşır ve Şahin, 1997).

Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği'nin (BEDÖ) Puanlanması ve Yorumlanması

Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği bireyin kendi kendine yanıtlayabildiği, uygulanması kolay bir ölçektir. Her maddede sözü edilen davranışların kişiyi ne kadar iyi tanımladığı sorulmaktadır. Yanıtların "1. Hiç tanımlamıyor", "2. Biraz tanımlıyor", "3. Oldukça iyi tanımlıyor", "4. İyi tanımlıyor" ve "5. Çok iyi tanımlıyor" seçeneklerine göre verilmesi istenmektedir. Maddeler 1-5 arasında, 5'li Likert tipi puanlama esasına göre değerlendirilir. Ölçekten alınan yüksek puan, bireyin yüksek boyun eğici davranışlar gösterdiğine, düşük puan ise düşük boyun eğici davranışlar gösterdiği anlamlarına gelir (Savaşır ve Şahin, 1997).

3.3.3. Saldırganlık Ölçeği (SÖ)

Araştırmada deneklerin saldırganlık eğilimlerini belirlemek için Buss-Durkee tarafından geliştirilen ve bu isimle anılan saldırganlık ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçek ilk kez Aşkın (1981), “Bazı Kişilik Değişkenlerinin Kültürlerarası Sosyal Psikolojik Açından İncelenmesi” adlı araştırmasında Türkçe’ye çevrilerek kullanılmıştır. Ölçek kültürler arası bir çalışmada kullanılmıştır. Bunun için araştırmacı tarafından, geri çeviri (back-translation) tekniği kullanılmıştır. Ölçeğin İngilizceden Türkçeye çevirisi araştırmacı tarafından yapılmış ve çok iyi İngilizce bilen iki kişinin çevirisiyle karşılaştırılmış, gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Türkçeye çevrilmiş ölçeğin yine çok iyi İngilizce bilen başka iki kişiye Türkçeden İngilizceye geri çevirisi yaptırılmıştır (Dağdelen, 2003).

Buss-Durkee saldırganlık ölçeği 48 maddeden oluşmuştur. Bu maddelerden 12 tanesi boş maddelerdir. Bundan dolayı bu maddeler değerlendirmeye alınmamış ve değerlendirme 36 madde üzerinden yapılmıştır. Soruların yarısına “doğru” cevap veren deneklerle, saldırganlık türlerini ölçen soruların yarısından fazlasına “doğru” yanıtını veren denekler saldırgan sayılmışlardır. Bu saldırganlık ölçeğinin boş maddeleri 2, 6, 12, 14, 17, 21, 24, 28, 40, 44, 47, 48’dir. Diğer maddelerden 1’den 10’a kadar olanlar atak saldırganlığı, 11’den 19’a kadar olan maddeler dolaylı saldırganlığı, 20’den 29’a kadar olan maddeler sınırlı saldırganlığı, 30’dan 35’e kadar olan maddeler negatif saldırganlığı, 36’dan 48’e kadar olan maddeler de sözel saldırganlığı ölçmektedir (Dağdelen, 2003).

Araştırmada saldırganlığı ölçmek için kullanılan “Buss-Durkee Saldırganlık Ölçeği” saldırganlık davranışlarını atak, dolaylı, sınırlı, negatif ve sözel saldırganlık olarak 5 alt boyuta ayırarak incelemektedir (Dağdelen, 2003).

Atak (Assult) Saldırganlık

Atak saldırganlık, başkalarına karşı fiziki şiddet kullanarak eylemde bulunmayla ortaya çıkan, objelere zarar vermeden diğer insanlarla dövüşmeye dayanan bir davranış şeklidir (Dağdelen, 2003).

Dolaylı (İnderect) Saldırganlık

İndirekt saldırganlık, hem belirli bir kişiye yöneltilmeyen, hem de dolambaçlı olarak yapılan saldırganlığı kapsamaktadır. Dolambaçlı saldırganlığa dedikodu veya el şakası gibi davranışlar girer. Kendinden nefret edilen bir kişiye doğrudan doğruya eyleme geçmeyip dolambaçlı yollara başvurulduğu için bu tür eylemler dolaylı saldırganlık olarak

nitelendirilmektedir. Dolaylı saldırganlık, hiddet krizleri, kapıları şiddetle çarpma, belli bir bireye yöneltilmeyen fakat olumsuz bir duyguyu boşaltma amaçlı eylemdir (Dağdelen, 2003).

Sinirli (İrritability) Saldırganlık

Sinirlilik en küçük bir tahrik karşısında patlamaya hazır olma durumudur. Sürekli öfkeli, çabuk hiddetlenme, somurtma gibi durumları ve kaba davranışları kapsamaktadır (Dağdelen, 2003).

Karşıkoyma (Negativizm)

Negativizm, genellikle otoriteye karşı tavır takınmaktır. Bu tür saldırganlıklar karşı koyma davranışı olup, kurallar ve gelenekler karşısında pasif olarak direniş göstermeden açık bir biçimde başkaldırmaya kadar değişen eylemleri içerir (Dağdelen, 2003).

Sözel (Verbal) Saldırganlık

Hem konuşmanın biçimini hem de içerdiği sözlerdeki olumsuzlukları kapsamaktadır. Konuşurken bağırma, çığlık atma, bağırıp çağırmayı içermektedir. Konuşmanın içeriğinde ise aşırı derecede eleştiriler bulunmaktadır (Dağdelen, 2003).

3.3.4. Kişisel Bilgi Formu (KBF)

Kişisel Bilgi Formu (KBF), araştırma kapsamına alınan öğrencilerin cinsiyet, ailedeki birey sayısı, anne-baba eğitim durumu, anne-baba meslek durumu, ailenin ortalama aylık geliri, aile yapısı gibi değişkenler açısından sahip oldukları niteliklere ilişkin bilgi edinmek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

3.4.1. Verilerin Toplanması

Verileri toplamak amacıyla daha önce tesadüfi olarak belirlenen örneklem grubundaki ilköğretim okullarına ölçeklerin uygulanacağı saatler belirlenmiştir. Kararlaştırılan saatlerde Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği (BEDÖ), Saldırganlık Ölçeği (SÖ), Anne Baba Tutumları (ABT) birlikte uygulanmıştır. Öğrencilerin özlük nitelikleriyle ilgili bilgileri elde etmek için ayrıca kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Uygulamadan önce ölçeklerle ilgili yönergeler okunmuş ve uygulamayla ilgili bir bilgi verilmiştir. Uygulama yaklaşık 35-40 dakika sürmüştür.

3.4.2. Verilerin Analizi

İlk aşamada ölçekler ayrı ayrı değerlendirilmiş, ölçekleri eksik ya da yanlış olan öğrenciler örneklemden çıkarılmıştır. Bunun sonucunda çalışma grubu için 750 ilköğretim ikinci kademe öğrencisinin puanları değerlendirmeye alınmıştır.

Araştırmada veri toplama araçlarından elde edilen veriler bilgisayar ortamında SPSS programı ile yapılmıştır. Araştırmada en düşük hata payı 0.05 alınmıştır. Cinsiyet değişkenine göre, boyun eğici davranış ve saldırganlık alt boyutlarının ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı t testi ile kontrol edilmiştir. Anne-baba eğitim durumu değişkenine göre, boyun eğici davranış ve saldırganlık alt boyutlarının ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı varyans analizi ile kontrol edilmiştir. Grupların homojen dağılıp dağılmadığını belirlemek amacı ile “Level Homojenlik Testi” yapılmış, grupların homejen dağıldığı görülmüştür. Ailenin gelir durumu değişkenine göre, boyun eğici davranış ve saldırganlık alt boyutlarının ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı varyans analizi ile kontrol edilmiştir. Ayrıca ailenin gelir durumu değişkenine göre, boyun eğici davranış ve saldırganlık alt boyutları arasında tukey testi yapılarak ikili karşılaştırmalar yapılmıştır. Ailenin birliktelik durumu değişkenine göre, boyun eğici davranış ve saldırganlık alt boyutlarının ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı varyans analizi ile kontrol edilmiştir. Ayrıca ailenin birliktelik durumu değişkenine göre, boyun eğici davranış ve saldırganlık alt boyutları arasında tukey testi yapılarak ikili karşılaştırmalar yapılmıştır.

İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin anne-baba tutumları ile boyun eğici davranış ve saldırganlık alt boyutları arasındaki ilişkinin yönünü tespit etmek için, pearson momentler çarpım korelasyon tekniği uygulanmıştır. Öğrencilerin boyun eğici davranış ve saldırganlık alt boyutlarının yordayıcısı olan anne baba tutumları için çoklu regresyon analizi tekniği kullanılmıştır.

BÖLÜM IV

Bulgular

Bu bölümde araştırmanın problemine ve bu bağlı alt problemlere ilişkin elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bulgular alt problemlerin sırasına uygun olarak ele alınmıştır.

Tablo 10: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Atak Saldırganlık Puanlarının t Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	t	p
Kız	372	3.31	1.78		
Erkek	378	4.53	1.98	-8.84*	.000

* $p < .05$

Tablo-10 incelendiğinde, kız öğrencilerin “atak saldırganlık” puanları ortalamaları 3.31 iken; erkek öğrencilerin puanları ortalamaları ise 4.53’dür. Kız ve erkek öğrencilerin “atak saldırganlık” puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı t testi ile kontrol edildiğinde aradaki farkın .05 düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir ($t = -8.84$, $p < .05$).

Tablo 11: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Dolaylı Saldırganlık Puanlarının t Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	t	p
Kız	372	3.48	1.62		
Erkek	378	3.25	1.78	1.87	.061

$p > .05$

Tablo-11 incelendiğinde, kız öğrencilerin 3.48 “dolaylı saldırganlık” puan ortalamasına, erkek öğrencilerin ise 3.25 puan ortalamasına sahip olduğu bulunmuştur. Ortalamalar arasındaki farka baktığımızda ise kız ve erkek öğrencilerin “dolaylı saldırganlık” puan ortalamaları cinsiyete göre farklılık göstermemektedir ($t = .061$, $p > .05$).

Tablo 12: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Sınırlı Saldırganlık Puanlarının t Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	t	p
Kız	372	3.86	1.71	-3.99*	.000
Erkek	378	4.34	1.63		

*p<.05

Tablo-12 incelendiğinde, kız öğrencilerin “sınırlı saldırganlık” puanlarının ortalaması 3.86 iken, erkek öğrencilerin puan ortalaması ise 4.34 olarak bulunmuştur. Kız ve erkek öğrencilerin “sınırlı saldırganlık” puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı t testi ile kontrol edildiğinde aradaki farkın .05 düzeyinde anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($t = -3.99$, $p < .05$).

Tablo 13: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Negatif Saldırganlık Puanlarının t Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	t	p
Kız	372	19.50	4.18	-2.20*	.028
Erkek	378	20.19	4.47		

*p<.05

Tablo-13 incelendiğinde, kız öğrencilerin “negatif saldırganlık” puanları ortalaması 19.50 erkek öğrencilerin puan ortalaması ise 20.19 olarak tespit edilmiştir. Kız ve erkek öğrencilerin “negatif saldırganlık” puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı t testi ile kontrol edildiğinde aradaki farkın .05 düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir ($t = -2.20$, $p < .05$). Bu sonuca göre kız öğrencilerin negatif saldırganlık puanları erkek öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Tablo 14: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Sözel Saldırganlık Puanlarının t Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	t	p
Kız	372	6.41	1.71	.731	.465
Erkek	378	6.31	1.91		

p>.05

Tablo-14 incelendiğinde, kız öğrencilerin 6.41 “sözel saldırganlık” puan ortalamasına, erkek öğrencilerin ise 6.31 puan ortalamasına sahip olduğu bulunmuştur. Kız ve erkek öğrencilerin ortalamaları arasındaki farka baktığımızda ise öğrencilerin “sözel saldırganlık” düzeyleri cinsiyete göre farklılık göstermemektedir ($t= .731$, $p>.05$).

Tablo 15: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Boyun Eğici Davranış Puanlarının t Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	t	p
Kız	372	37.02	8.14	-3.59*	.000
Erkek	378	39.34	9.50		

*p<.05

Tablo-15 incelendiğinde, kız öğrencilerin “boyun eğici davranış” puanları ortalamaları 37.02 iken; erkek öğrencilerin puan ortalamaları ise 39.34’dür. Kız ve erkek öğrencilerin “boyun eğici davranış” puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı t testi ile kontrol edildiğinde aradaki farkın .05 düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir ($t=-3.59$, $p<.05$).

Tablo 16: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Anne Eğitim Durumu Değişkenine Göre Saldırganlık Alt Boyutlarına Ait N, Art. Ortalama ve Ss Değerleri

		N	\bar{X}	Ss
Atak Saldırganlık	Okuryazar Değil	33	4.03	2.31
	İlköğretim	613	3.93	1.98
	Lise	84	3.89	1.91
	Üniversite	20	3.60	1.82
Dolaylı Saldırganlık	Okuryazar Değil	33	3.15	2.77
	İlköğretim	613	3.35	1.46
	Lise	84	3.61	2.64
	Üniversite	20	3.05	1.23
Sinirli Saldırganlık	Okuryazar Değil	33	3.73	1.68
	İlköğretim	613	4.11	1.71
	Lise	84	4.24	1.55
	Üniversite	20	3.85	1.63
Negatif Saldırganlık	Okuryazar Değil	33	18.52	3.91
	İlköğretim	613	19.98	4.36
	Lise	84	19.74	4.40
	Üniversite	20	18.20	3.76
Sözel Saldırganlık	Okuryazar Değil	33	5.88	1.88
	İlköğretim	613	6.35	1.82
	Lise	84	6.70	1.70
	Üniversite	20	5.95	1.54

Tablo-16 incelendiğinde, anne eğitim durumuna göre, “atak saldırganlık” puanlarında en yüksek ortalama 4.03 ile okuryazar olmayanlarda, en düşük ortalama ise 3.60 ile üniversite mezunlarında; “dolaylı saldırganlık” puanlarında en yüksek ortalama 3.61 ile lise mezunlarında, en düşük ortalama ise 3.05 ile üniversite mezunlarında; “sinirli saldırganlık” puanlarında en yüksek ortalama 4.24 ile lise mezunlarında, en düşük ortalama ise 3.73 ile okuryazar olmayanlarda; “negatif saldırganlık” puanlarında en yüksek ortalama 19.98 ile

ilköğretim mezunu olanlarda, en düşük ortalama ise 18.20 ile üniversite mezunu olanlarda; “sözel saldırganlık” alt boyutunda en yüksek ortalama 6.70 ortalama ile lise mezunu olanlarda, en düşük ortalama ise 5.88 ile okuryazar olmayanlarda gözlenmiştir. Puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığının belirlenmesi amacıyla varyans analizi yapılmış sonuçlar tablo-17’de verilmiştir.

Tablo 17: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Anne Eğitim Durumu Değişkenine Göre Saldırganlık Alt Boyutlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Atak Saldırganlık	Gruplar Arası	2.59	3	.86	.22	.883
	Gruplar İçi	2936.93	747	3.94		
	Toplam	2939.51	750			
Dolaylı Saldırganlık	Gruplar Arası	8.56	3	2.85	.98	.400
	Gruplar İçi	2162.52	747	2.90		
	Toplam	2171.08	750			
Sinirli Saldırganlık	Gruplar Arası	7.53	3	2.51	.88	.450
	Gruplar İçi	2123.57	747	2.85		
	Toplam	2131.09	750			
Negatif Saldırganlık	Gruplar Arası	125.66	3	41.89	2.23	.083
	Gruplar İçi	13950.96	747	18.75		
	Toplam	14076.63	750			
Sözel Saldırganlık	Gruplar Arası	20.87	3	6.96	2.13	.095
	Gruplar İçi	2429.66	747	3.26		
	Toplam	2450.54	750			

$p > .05$

Tablo-17 incelendiğinde, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin saldırgan davranışlarının anne eğitim durumu değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşp farklılaşmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan varyans analizi sonucunda, “atak saldırgan” davranışa ait hesaplanan .22 F değeri, “dolaylı saldırgan” davranışa ait .98 F değeri, “sinirli

saldırған” davranışa ait .88 F değeri, “negatif saldırған” davranışa ait 2.23 F değeri, “sözel saldırған” davranışa ait 2.13 F değeri .05 düzeyinde anlamlı bulunmamıştır (p>.05).

Tablo 18: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Anne Eğitim Durumu Değişkenine Göre Boyun Eğici Davranışlarına Ait N, Art. Ortalama ve Ss Değerleri

		N	\bar{X}	Ss
Boyun Eğici Davranış	Okuryazar	33	39.73	7.96
	Değil			
	İlköğretim	613	38.60	9.12
	Lise	84	35.20	7.32
	Üniversite	20	35.35	7.66

Tablo-18 incelendiğinde, anne eğitim durumuna göre, “boyun eğici davranış” puanlarında en yüksek ortalama 39.73 ile okuryazar olmayanlarda, en düşük ortalama ise 35.20 ile lise mezunlarında gözlenmiştir. Puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığının belirlenmesi amacıyla varyans analizi yapılmış sonuçlar tablo-19’da verilmiştir.

Tablo 19: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Anne Eğitim Durumu Değişkenine Göre Boyun Eğici Davranışlara İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

		Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Boyun Eğici Davranış	Gruplar Arası		1084.62	3	361.54	4.605*	.003
	Gruplar İçi		58471.08	747	78.48		
	Toplam		59555.70	750			

*p<.05

Tablo-19 incelendiğinde, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin boyun eğici davranışlarının anne eğitim durumu değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşp farklılaşmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan varyans analizi sonucunda, boyun eğici davranışa ait hesaplanan 4.605 F değeri .05 düzeyinde anlamlı bulunmuştur (p<.05). Anne eğitim durumuna göre boyun eğici davranışlarda farklılaşmanın kaynağını bulmak amacıyla tukey testi yapılmış sonuçlar tablo-20’de verilmiştir.

Tablo 20: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Anne Eğitim Durumu Değişkenine Göre Boyun Eğici Davranışlarına İlişkin Tukey Testi Sonuçları

Bağımlı değişken	(I) AED	(J) AED	Ortalamalar arası fark (I-J)	Standart hata	p
Boyun Eğici Davranış	1	2	1.12	1.58	.894
		3	4.52	1.82	.064
		4	4.38	2.51	.302
	2	1	-1.12	1.58	.894
		3	3.40(*)	1.04	.006
		4	3.25	2.01	.370
	3	1	-4.52	1.82	.064
		2	-3.40(*)	1.04	.006
		4	-.14	2.21	1.00
	4	1	-4.38	2.51	.302
		2	-3.25	2.01	.370
		3	.14	2.21	1.00

* Ortalama fark .05 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo-20 incelendiğinde, annesi ilköğretim mezunu olanların boyun eğici davranış puan ortalamaları, annesi lise mezunu olanlardan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Yapılan diğer ikili karşılaştırmalarda anlamlı düzeyde farklılığın olmadığı bulunmuştur.

Tablo 21: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Baba Eğitim Durumu Değişkenine Göre Saldırganlık Alt Boyutlarına Ait N, Art. Ortalama ve Ss Değerleri

		N	\bar{X}	Ss
Atak Saldırganlık	Okuryazar Değil	8	3.13	2.64
	İlköğretim	488	3.88	1.86
	Lise	165	3.96	1.76
	Üniversite	89	4.13	2.79
Dolaylı Saldırganlık	Okuryazar Değil	8	2.75	2.12
	İlköğretim	488	3.33	1.85
	Lise	165	3.40	1.36
	Üniversite	89	3.52	1.35
Sinirli Saldırganlık	Okuryazar Değil	8	3.62	2.33
	İlköğretim	488	4.03	1.74
	Lise	165	4.25	1.54
	Üniversite	89	4.25	1.58
Negatif Saldırganlık	Okuryazar Değil	8	17.75	4.68
	İlköğretim	488	20.06	4.31
	Lise	165	19.59	4.28
	Üniversite	89	19.34	4.52
Sözel Saldırganlık	Okuryazar Değil	8	5.37	2.33
	İlköğretim	488	6.34	1.86
	Lise	165	6.37	1.79
	Üniversite	89	6.54	1.50

Tablo-21 incelendiğinde, baba eğitim durumuna göre, “atak saldırganlık” puanlarında en yüksek ortalama 4.13 ile üniversite mezunlarında, en düşük ortalama ise 3.13 ile okuryazar olmayanlarda; “dolaylı saldırganlık” puanlarında en yüksek ortalama 3.52 ile üniversite mezunlarında, en düşük ortalama ise 2.75 ile okuryazar olmayanlarda; “sinirli saldırganlık” puanlarında en yüksek ortalama 4.25 ile lise ve üniversite mezunlarında, en düşük ortalama ise 3.62 ile okuryazar olmayanlarda; “negatif saldırganlık” puanlarında en yüksek ortalama

20.06 ile ilköğretim mezunlarında, en düşük ortalama ise 17.75 ile okuryazar olmayanlarda; “sözel saldırganlık” alt boyutunda en yüksek ortalama 6.54 ortalama ile üniversite mezunlarında, en düşük ortalama ise 5.37 ile okuryazar olmayanlarda gözlenmiştir. Puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığının belirlenmesi amacıyla varyans analizi yapılmış sonuçlar tablo-22’de verilmiştir.

Tablo 22: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Baba Eğitim Durumu Değişkenine Göre Saldırganlık Alt Boyutlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Saldırganlık Alt Boyutları	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Atak Saldırganlık	Gruplar Arası	10.13	3	3.38	.860	.461
	Gruplar İçi	2929.38	747	3.93		
	Toplam	2939.51	750			
Dolaylı Saldırganlık	Gruplar Arası	5.87	3	1.96	.674	.568
	Gruplar İçi	2165.20	747	2.90		
	Toplam	2171.08	750			
Sinirli Saldırganlık	Gruplar Arası	9.44	3	3.15	1.106	.346
	Gruplar İçi	2121.66	747	2.84		
	Toplam	2131.09	750			
Negatif Saldırganlık	Gruplar Arası	91.46	3	30.47	1.622	.183
	Gruplar İçi	13985.17	747	18.80		
	Toplam	14076.63	750			
Sözel Saldırganlık	Gruplar Arası	10.87	3	3.62	1.105	.346
	Gruplar İçi	2439.67	747	3.28		
	Toplam	2450.54	750			

p>.05

Tablo-22 incelendiğinde, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin saldırgan davranışlarının baba eğitim durumu değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşp farklılaşmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan varyans analizi sonucunda, “atak saldırgan” davranışa ait hesaplanan .860 F değeri, “dolaylı saldırgan” davranışa ait .674 F değeri, “sinirli

saldırgan” davranışa ait 1.106 F değeri, “negatif saldırgan” davranışa ait 1.622 F değeri, “sözel saldırgan” davranışa ait 1.105 F değeri .05 düzeyinde anlamlı bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 23: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Baba Eğitim Durumu Değişkenine Göre Boyun Eğici Davranışlarına Ait N, Art. Ortalama ve Ss Değerleri

		N	\bar{X}	Ss
Boyun Eğici Davranış	Okuryazar	8	42.12	7.59
	Değil			
	İlköğretim	488	38.79	9.15
	Lise	165	37.17	8.77
	Üniversite	89	36.44	7.58

Tablo-23 incelendiğinde, baba eğitim durumuna göre, “boyun eğici davranış” puanlarında en yüksek ortalama 42.12 ile okuryazar olmayanlarda, en düşük ortalama ise 36.44 ile üniversite mezunlarında gözlenmiştir. Puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığının belirlenmesi amacıyla varyans analizi yapılmış sonuçlar tablo-24’de verilmiştir.

Tablo 24: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Baba Eğitim Durumu Değişkenine Göre Boyun Eğici Davranışlara İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

		Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Boyun Eğici Davranış	Gruplar Arası		742.43	3	247.48	3.135*	.025
	Gruplar İçi		58813.26	747	78.94		
	Toplam		59555.70	750			

* $p<.05$

Tablo-24 incelendiğinde, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin boyun eğici davranışlarının baba eğitim durumu değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşp farklılaşmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan varyans analizi sonucunda, boyun eğici davranışa ait hesaplanan 3.135 F değeri .05 düzeyinde anlamlı bulunmuştur ($p<.05$).

Tablo 25: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Baba Eğitim Durumu Değişkenine Göre Boyun Eğici Davranışlara İlişkin Tukey Testi Sonuçları

Bağımlı değişken	(I) BED	(J) BED	Ortalamalar arası fark (I-J)	Standart hata	p
Boyun Eğici Davranış	1	2	3.34	3.17	.718
		3	4.95	3.22	.414
		4	5.69	3.28	.307
	2	1	-3.34	3.17	.718
		3	1.62	.80	.182
		4	2.35	1.02	.100
	3	1	-4.95	3.22	.414
		2	-1.62	.80	.182
		4	.73	1.17	.924
	4	1	-5.69	3.28	.307
		2	-2.35	1.02	.100
		3	-.73	1.17	.924

* Ortalama fark .05 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo-25 incelendiğinde, baba eğitim durumuna göre, yapılan ikili karşılaştırmalarda anlamlı düzeyde farklılığın olmadığı bulunmuştur.

Tablo 26: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Ailenin Gelir Durumu Değişkenine Göre Saldırganlık Alt Boyutlarına Ait N, Art. Ortalama ve Ss Değerleri

	Ailenin Gelir Durumu	N	\bar{X}	S.s.
Atak Saldırganlık	500 TL ve aşağısında	38	3.84	1.95
	500-750TL arasında	53	3.66	1.93
	750-1000 TL arasında	91	3.60	1.76
	1000-1500 TL arasında	271	3.85	1.95
	1500 TL ve üzerinde	297	4.14	2.07
Dolaylı Saldırganlık	500 TL ve aşağısında	38	2.89	2.40
	500-750TL arasında	53	3.17	1.42
	750-1000 TL arasında	91	3.32	1.94
	1000-1500 TL arasında	271	3.29	1.42
	1500 TL ve üzerinde	297	3.52	1.79
Sinirli Saldırganlık	500 TL ve aşağısında	38	3.60	1.63
	500-750TL arasında	53	3.70	1.61
	750-1000 TL arasında	91	3.92	1.82
	1000-1500 TL arasında	271	4.06	1.60
	1500 TL ve üzerinde	297	4.33	1.71
Negatif Saldırganlık	500 TL ve aşağısında	38	21.16	4.31
	500-750TL arasında	53	19.63	4.46
	750-1000 TL arasında	91	20.00	4.11
	1000-1500 TL arasında	271	19.92	4.22
	1500 TL ve üzerinde	297	19,60	4.49
Sözel Saldırganlık	500 TL ve aşağısında	38	5.50	1.80
	500-750 TL arasında	53	6.45	2.58

750-1000 TL arasında	91	6.20	1.83
1000-1500 TL arasında	271	6.46	1.72
1500 TL ve üzerinde	297	6.41	1.70

Tablo-26 incelendiğinde, ailenin gelir durumuna göre, “atak saldırganlık” puanlarında en yüksek ortalama 4.14 ile 1500 TL üzeri, en düşük ortalama ise 3.60 ile 750-1000 TL ve üzerinde geliri olanlarda; "dolaylı saldırganlık” puanlarında en yüksek ortalama 3.52 ile 1500 TL üzeri, en düşük ortalama ise 2.89 ile 500 TL ve aşağısında geliri olanlarda; “sınırlı saldırganlık” puanlarında en yüksek ortalama 4.33 ile 1500 TL üzeri, en düşük ortalama ise 3.60 ile 500 TL ve aşağısında geliri olanlarda; “negatif saldırganlık” puanlarında en yüksek ortalama 21.16 500 TL ve aşağısında geliri olanlarda, en düşük ortalama ise 19.60 ile 1500 TL ve üzerinde geliri olanlarda; “sözel saldırganlık” alt boyutunda en yüksek ortalama 6.46 ortalama ile 1000-1500 TL, en düşük ortalama ise 5.50 ile 500 TL ve aşağısında geliri olanlarda gözlenmiştir. Puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığının belirlenmesi amacıyla varyans analizi yapılmış sonuçlar tablo-27’de verilmiştir.

Tablo 27: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Ailenin Gelir Durumu Değişkenine Göre Saldırganlık Alt Boyutlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Atak Saldırganlık	Gruplar Arası	29.25	4	7.31	1.872	.114
	Gruplar İçi	2910.27	746	3.91		
	Toplam	2939.51	750			
Dolaylı Saldırganlık	Gruplar Arası	19.47	4	4.87	1.686	.151
	Gruplar İçi	2151.60	746	2.89		
	Toplam	2171.08	750			
Sinirli Saldırganlık	Gruplar Arası	36.79	4	9.20	3.272	.011
	Gruplar İçi	2094.31	746	2.81		
	Toplam	2131.09	750			
Negatif Saldırganlık	Gruplar Arası	88.55	4	22.14	1.176	.320
	Gruplar İçi	13988.08	746	18.83		
	Toplam	14076.63	750			
Sözel Saldırganlık	Gruplar Arası	34.62	4	8.66	2.662	.032
	Gruplar İçi	2415.92	746	3.25		
	Toplam	2450.54	750			

*p<.05

Tablo-27 incelendiğinde, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin saldırgan davranışlarının ailenin gelir durumu değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan varyans analizi sonucunda, “atak saldırgan” davranışa ait hesaplanan 1.872 F değeri, “dolaylı saldırgan” davranışa ait 1.686 F değeri, “negatif saldırgan” davranışa ait 1.176 F değeri .05 düzeyinde anlamlı bulunmamıştır (p>.05). “Sinirli saldırgan” davranışa ait 3.272 F değeri ve “sözel saldırgan” davranışa ait 2.262 F değeri .05 düzeyinde anlamlı bulunmuştur (p<.05).

Tablo 28: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Ailenin Gelir Durumu Değişkenine Göre Saldırganlık Alt Boyutlarına İlişkin Tukey Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken	(I) AGD	(J) AGD	Ortalamalar arası fark (I-J)	Standart hata	p
Sinirli Saldırganlık	1	2	-.093	.36	.99
		3	-.38	.32	.86
		4	-.46	.29	.51
		5	-.72	.29	.09
	2	1	.09	.36	.99
		3	-.22	.29	.94
		4	-.36	.25	.59
		5	-.63	.25	.09
	3	1	.32	.32	.86
		2	.22	.29	.94
		4	-.14	.20	.96
		5	-.41	.20	.25
	4	1	.46	.29	.51
		2	.36	.25	.60
		3	.14	.20	.96
		5	-.27	.14	.32
	5	1	.72	.29	.09
		2	.63	.25	.09
		3	.41	.20	.25
		4	.27	.14	.32
Sözel Saldırganlık	1	2	-.95	.38	.09
		3	-.70	.35	.26
		4	-.96(*)	.31	.02
		5	-.91(*)	.31	.03
	2	1	.95	.38	.09
		3	.25	.31	.93
		4	-.01	.27	1.00
		5	.04	.27	1.00
	3	1	.70	.35	.26

	2	-.25	.31	.92
	4	-.26	.22	.74
	5	-.21	.22	.86
4	1	.96(*)	.31	.02
	2	.01	.27	1.00
	3	.26	.22	.74
	5	.05	.15	.99
5	1	.91(*)	.31	.03
	2	-.04	.27	1.00
	3	.21	.22	.86
	4	-.05	.15	.99

* Ortalama fark .05 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo-28 incelendiğinde, ailenin gelir durumu değişkenine göre; sınırlı saldırganlıkta ailenin gelir durumu arttıkça, sınırlı saldırganlık puan ortalamaları da artmaktadır. Ailenin gelir durumu 1000-1500 TL ve 1500 TL ve üzerinde olan öğrencilerin sözel saldırganlık puan ortalamaları; gelir durumu 500 TL ve aşağısında olanlardan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Tablo 29: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Aile Gelir Durumu Değişkenine Göre Boyun Eğici Davranışlarına Ait N, Art. Ortalama ve Ss Değerleri

	Ailenin Gelir Durumu	n	\bar{X}	Ss
Boyun Eğici Davranış	500 TL ve aşağısında	38	40.42	7.95
	500-750 TL arasında	53	37.79	8.84
	750-1000 TL arasında	91	39.66	7.54
	1000-1500 TL arasında	271	38.42	9.40
	1500 TL ve üzerinde	297	37.32	8.93

Tablo-29 incelendiğinde, aile gelir durumuna göre, “boyun eğici davranış” puanlarında en yüksek ortalama 40.42 ile 500 TL ve aşağısında geliri olanlarda, en düşük ortalama ise 37.32 ile 1500 TL ve üzerinde geliri olanlarda gözlenmiştir. Puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığının belirlenmesi amacıyla varyans analizi yapılmış sonuçlar tablo-30’de verilmiştir.

Tablo 30: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Ailenin Gelir Durumu Değişkenine Göre Boyun Eğici Davranışlara İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Boyun Eğici Davranış	Gruplar Arası	632.96	4	158.24	1.99	0.93
	Gruplar İçi	58922.74	746	79.20		
	Toplam	59555.70	750			

Tablo-30 incelendiğinde, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin boyun eğici davranışlarının aile gelir durumu değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşp farklılaşmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan varyans analizi sonucunda, boyun eğici davranışa ait hesaplanan 1.99 F değeri .05 düzeyinde anlamlı bulunmamıştır ($p > .05$).

Tablo 31: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Ailenin Birliktelik Durumu Değişkenine Göre Saldırganlık Alt Boyutlarına Ait N, Art. Ortalama ve Ss Değerleri

Ailenin Birliktelik Durumu		n	\bar{X}	Ss
Atak Saldırganlık	Ailemde anne-baba ve kardeşlerim var.	621	3.90	2.01
	Ailemde anne-baba, dede-nine ve kardeşlerim var.	81	3.94	1.75
	Annem bizden ayrı (veya yaşamıyor/vefat etti).	10	3.60	1.78
	Babam bizden ayrı (veya yaşamıyor/vefat etti).	38	4.29	2.01
Dolaylı Saldırganlık	Ailemde anne-baba ve kardeşlerim var.	621	3.34	1.75
	Ailemde anne-baba, dede-nine ve kardeşlerim var.	81	3.34	1.44
	Annem bizden ayrı (veya yaşamıyor/vefat etti).	10	2.90	1.91
	Babam bizden ayrı (veya yaşamıyor/vefat etti).	38	3.79	1.40
Sinirli Saldırganlık	Ailemde anne-baba ve kardeşlerim var.	621	4.07	1.69
	Ailemde anne-baba, dede-nine ve kardeşlerim var.	81	4.06	1.65
	Annem bizden ayrı (veya yaşamıyor/vefat etti).	10	4.80	1.47
	Babam bizden ayrı (veya yaşamıyor/vefat etti).	38	4.42	1.69
Negatif Saldırganlık	Ailemde anne-baba ve kardeşlerim var.	621	19.85	4.37
	Ailemde anne-baba, dede-nine ve kardeşlerim var.	81	20.57	4.20
	Annem bizden ayrı (veya yaşamıyor/vefat etti).	10	20.10	4.31
	Babam bizden ayrı (veya yaşamıyor/vefat etti).	38	18.21	3.97
Sözel Saldırganlık	Ailemde anne-baba ve kardeşlerim var.	621	6.32	1.74
	Ailemde anne-baba, dede-nine ve kardeşlerim var.	81	6.57	2.35
	Annem bizden ayrı (veya yaşamıyor/vefat etti).	10	6.60	1.58
	Babam bizden ayrı (veya yaşamıyor/vefat etti).	38	6.55	1.67

Tablo-31 incelendiğinde, ailenin birliktelik durumuna göre, “atak saldırganlık” puanlarında en yüksek ortalama 4.29 ile annesinden ayrı olanlarda, en düşük ortalama ise 3.60 ile babasından ayrı olanlarda; “dolaylı saldırganlık” puanlarında en yüksek ortalama 3.79 ile babasından ayrı olanlarda, en düşük ortalama ise 2.90 ile annesinden ayrı olanlarda; “sinirli saldırganlık” puanlarında en yüksek ortalama 4.80 ile annesinden ayrı olanlarda, en düşük ortalama ise 4.06 ile anne-baba, dede-nine ve kardeşleri ile birlikte olanlarda; “negatif saldırganlık” puanlarında en yüksek ortalama 20.57 ile ailede anne-baba, dede-nine ve kardeşleri ile birlikte olanlarda, en düşük ortalama ise 18.21 ile babasından ayrı olanlarda; “sözel saldırganlık” alt boyutunda en yüksek ortalama 6.60 ortalama ile annesinden ayrı olanlarda, en düşük ortalama ise 6.31 ile anne-baba ve kardeşleri ile birlikte olanlarda

gözlenmiştir. Puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığının belirlenmesi amacıyla varyans analizi yapılmış sonuçlar tablo-32’de verilmiştir.

Tablo 32: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Ailenin Birliktelik Durumu Değişkenine Göre Saldırganlık Alt Boyutlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Atak Saldırganlık	Gruplar Arası	6.40	3	2.13	.54	.653
	Gruplar İçi	2933.11	747	3.93		
	Toplam	2939.51	750			
Dolaylı Saldırganlık	Gruplar Arası	9.28	3	3.10	1.07	.362
	Gruplar İçi	2161.79	747	2.90		
	Toplam	2171.08	750			
Sinirli Saldırganlık	Gruplar Arası	9.25	3	3.08	1.08	.355
	Gruplar İçi	2121.84	747	2.84		
	Toplam	2131.09	750			
Negatif Saldırganlık	Gruplar Arası	144.51	3	48.17	2.57	.053
	Gruplar İçi	13932.12	747	18.73		
	Toplam	14076.63	750			
Sözel Saldırganlık	Gruplar Arası	6.79	3	2.26	.69	.569
	Gruplar İçi	2443.75	747	3.28		
	Toplam	2450.54	750			

Tablo-32 incelendiğinde, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin saldırgan davranışlarının ailenin birliktelik durumu değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan varyans analizi sonucunda, “atak saldırgan” davranışa ait hesaplanan .54 F değeri, “dolaylı saldırgan” davranışa ait 1.07 F değeri, “sinirli saldırgan” davranışa ait 1.08 F değeri, “negatif saldırgan” davranışa ait 2.57 F değeri ve “sözel saldırgan” davranışa ait .69 F değeri .05 düzeyinde anlamlı bulunmamıştır ($p > .05$).

Tablo 33: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Ailenin Birliktelik Durumu Değişkenine Göre Boyun Eğici Davranışlarına Ait N, Art. Ortalama ve Ss Değerleri

Ailenin Birliktelik Durumu		n	\bar{X}	Ss
Boyun Eğici Davranış	Ailemde anne-baba ve kardeşlerim var.	621	37.10	8.97
	Ailemde anne-baba, dede-nine ve kardeşlerim var.	81	39.51	9.23
	Annem bizden ayrı (veya yaşamıyor/vefat etti).	10	41.60	9.45
	Babam bizden ayrı (veya yaşamıyor/vefat etti).	38	37.66	6.92

Tablo-33 incelendiğinde, ailenin birliktelik durumuna göre, “boyun eğici davranış” puanlarında en yüksek ortalama 41.60 ile annesinden ayrı olanlarda, en düşük ortalama ise 37.10 ile ailede anne-baba ve kardeşleri olanlarda gözlenmiştir. Puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığının belirlenmesi amacıyla varyans analizi yapılmış sonuçlar tablo-34’de verilmiştir.

Tablo 34: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Ailenin Birliktelik Durumu Değişkenine Göre Boyun Eğici Davranışlara İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

		Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Boyun Eğici Davranış	Gruplar Arası		290.50	3	96.83	1.217	.302
	Gruplar İçi		59265.19	747	79.55		
	Toplam		59555.70	750			

Tablo-34 incelendiğinde, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin boyun eğici davranışlarının ailenin birliktelik durumu değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan varyans analizi sonucunda, boyun eğici davranışa ait hesaplanan 1.217 F değeri .05 düzeyinde anlamlı bulunmamıştır ($p > .05$).

Tablo 35: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Anne-Baba Tutumları ile Saldırganlık Alt Boyutları Arasındaki İlişki

		Atak Saldırganlık	Dolaylı Saldırganlık	Sinirli Saldırganlık	Negatif Saldırganlık	Sözel Saldırganlık
Demokratik Tutum	Pearson Korelasyon	-.206(**)	-.011	-.131(**)	.083(*)	.001
	P	.000	.770	.000	.024	.985
	N	750	750	750	750	750
Koruyucu İstekçi Tutum	Pearson Korelasyon	.182(**)	-.014	.090(*)	.651(**)	.076(*)
	P	.000	.711	.014	.000	.039
	N	750	750	750	750	750
Otoriter Tutum	Pearson Korelasyon	.228(**)	.055	.136(**)	.529(**)	.089(*)
	P	.000	.130	.000	.000	.015
	N	750	750	750	750	750

** p<.01

* p<.05

Tablo-37 incelendiğinde, demokratik anne baba tutumu ile atak saldırganlık arasında negatif yönlü ($r = -.206$), sinirli saldırganlık arasında negatif yönlü ($r = -.131$), negatif saldırganlık arasında pozitif yönlü ($r = .083$) anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur ($p < .05$). Koruyucu-İstekçi anne baba tutumuyla atak saldırganlık arasında pozitif yönlü ($r = .182$), sinirli saldırganlık arasında pozitif yönlü ($r = .090$), negatif saldırganlık arasında pozitif yönlü ($r = .651$) anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur ($p < .05$). Otoriter anne baba tutumuyla atak saldırganlık arasında pozitif yönlü ($r = .228$), sinirli saldırganlık arasında pozitif yönlü ($r = .136$), negatif saldırganlık arasında pozitif yönlü ($r = .529$), sözel saldırganlık arasında pozitif yönlü ($r = .089$) anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur ($p < .05$).

Tablo 36: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Anne-Baba Tutumları ile Boyun Eğici Davranışlar Arasındaki İlişki

		Boyun Eğici Davranış
Demokratik Tutum	Pearson Korelasyon	.061
	P	.096
	N	747
Koruyucu-İstekçi Tutum	Pearson Korelasyon	.333(**)
	P	.000
	N	744
Otoriter Tutum	Pearson Korelasyon	.283(**)
	P	.000
	N	745

** p<.01

* p<.05

Tablo-36 incelendiğinde, algılanan koruyucu istekçi anne baba tutumu ile boyun eğici davranışlar arasında pozitif yönlü ($r=.333$), otoriter tutum ile boyun eğici davranışlar arasında pozitif yönlü ($r=.283$) anlamlı ilişki bulunmuştur ($p<.05$).

Tablo 37: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Atak Saldırganlık Düzeyinin Yordayıcısı Olarak Demokratik, Koruyucu-İstekçi, Otoriter Anne Baba Tutumlarının Regresyon Analizi Sonuçları

R	R2	F		β	S β	t	p
.288(a)	.083	22.20	Sabit	4.192		7.13	.000
			Demokratik Tutum	-.032	-,164	-4.35	.000
			Koruyucu-İstekçi Tutum	.019	.096	2.20	.028
			Otoriter Tutum	.033	.132	2.88	.004

(a) Bağımlı Değişken: Atak Saldırganlık

Tablo-37 incelendiğinde, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin algıladıkları anne baba tutumları ile atak saldırganlık arasında anlamlı düzeyde ilişki olduğu görülmüştür ($R=.288$, $p<.05$). Algılanan anne baba tutumları atak saldırganlıktaki varyansın %8.3'ünü açıklamaktadır. Atak saldırganlığın yordayıcılarının hangileri olduğunu anlamak için beta ve t değerlerine baktığımızda demokratik ($\beta=-.164$, $p<.05$), koruyucu-istekçi ($\beta=.096$, $p<.05$) ve otoriter ($\beta=.132$, $p<.05$) tutumun atak saldırganlığın önemli yordayıcıları olduğu bulunmuştur.

Tablo 38: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Dolaylı Saldırganlık Düzeyinin Yordayıcısı Olarak Demokratik, Koruyucu-İstekçi, Otoriter Anne Baba Tutumlarının Regresyon Analizi Sonuçları

R	R2	F		β	S β	t	p
.086(a)	.007	1.815	Sabit	3.507		7.38	.000
			Demokratik Tutum	-.001	-.005	-.12	.902
			Koruyucu-İstekçi Tutum	-.012	-.080	-1.77	.078
			Otoriter Tutum	.019	.097	2.04	.041

(a) Bağımlı Değişken: Dolaylı Saldırganlık

Tablo-38 incelendiğinde, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin algıladıkları anne baba tutumları ile dolaylı saldırganlık arasında anlamlı düzeyde ilişki olduğu görülmüştür

($R=.086$, $p<.05$). Algılanan anne baba tutumları dolaylı saldırganlıktaki varyansın %0,7'sini açıklamaktadır. Dolaylı saldırganlığın yordayıcılarının hangileri olduğunu anlamak için beta ve t değerlerine baktığımızda otoriter ($\beta=0.97$, $p<.05$) tutumun dolaylı saldırganlığın önemli yordayıcıları olduğu bulunmuştur.

Tablo 39: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Sinirli Saldırganlık Düzeyinin Yordayıcısı Olarak Demokratik, Koruyucu-İstekçi, Otoriter Anne Baba Tutumlarının Regresyon Analizi Sonuçları

R	R ²	F		β	S β	t	p
			Sabit	4.357		8.50	.000
			Demokratik Tutum	-.016	-.095	-2.45	.015
.166(a)	.028	6.97	Koruyucu-İstekçi Tutum	.005	.030	.66	.506
			Otoriter Tutum	.020	.093	1.97	.049

(a) Bağımlı Değişken: Sinirli Saldırganlık

Tablo-39 incelendiğinde, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin algıladıkları anne baba tutumları ile sinirli saldırganlık arasında anlamlı düzeyde ilişki olduğu görülmüştür ($R=.166$, $p<.05$). Algılanan anne baba tutumları sinirli saldırganlıktaki varyansın %2.8'ini açıklamaktadır. Sinirli saldırganlığın yordayıcılarının hangileri olduğunu anlamak için beta ve t değerlerine baktığımızda demokratik ($\beta=-.095$, $p<.05$) ve otoriter ($\beta=.093$, $p<.05$) tutumun sinirli saldırganlığın önemli yordayıcıları olduğu bulunmuştur.

Tablo 40: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Negatif Saldırganlık Düzeyinin Yordayıcısı Olarak Demokratik, Koruyucu-İstekçi, Otoriter Anne Baba Tutumlarının Regresyon Analizi Sonuçları

R	R ²	F		β	S β	t	p
.709(a)	.503	248.05	Sabit	.193		.20	.839
			Demokratik Tutum	.089	.209	7.50	.000
			Koruyucu-İstekçi Tutum	.199	.467	14.57	.000
			Otoriter Tutum	.184	.339	10.06	.000

(a) Bağımlı Değişken: Negatif Saldırganlık

Tablo-40 incelendiğinde, algılanan anne baba tutumları negatif saldırganlıktaki varyansın %50.3'ünü açıklamaktadır. Negatif saldırganlığın yordayıcılarına baktığımızda demokratik ($\beta=.209$, $p<.05$), koruyucu-istekçi ($\beta=.467$, $p<.05$) ve otoriter ($\beta=.339$, $p<.05$) tutumun negatif saldırganlığın önemli yordayıcıları olduğu bulunmuştur.

Tablo 41: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Sözel Saldırganlık Düzeyinin Yordayıcısı Olarak Demokratik, Koruyucu-İstekçi, Otoriter Anne Baba Tutumlarının Regresyon Analizi Sonuçları

R	R ²	F		β	S β	t	p
.097(a)	.009	2.338	Sabit	5.335		9.50	.000
			Demokratik Tutum	.005	.027	.69	.489
			Koruyucu-İstekçi Tutum	.007	.037	.81	.420
			Otoriter Tutum	.017	.075	1.58	.115

(a) Bağımlı Değişken: Sözel Saldırganlık

Tablo-41 incelendiğinde, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin algıladıkları anne baba tutumları ile sözel saldırganlık arasında anlamlı düzeyde ilişki olduğu görülmüştür ($R=.097$, $p<.05$). Algılanan anne baba tutumları sözel saldırganlıktaki varyansın %0,9'unu açıklamaktadır.

Tablo 42: İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Boyun Eğici Davranış Düzeyinin Yordayıcısı Olarak Demokratik, Koruyucu-İstekçi, Otoriter Anne Baba Tutumlarının Regresyon Analizi Sonuçları

R	R ²	F		β	S β	t	p
			Sabit	15.535		6.06	.000*
			Demokratik Tutum	.124	.141	3.87	.000*
.378(a)	.143	40.744	Koruyucu-İstekçi Tutum	.188	.215	5.11	.000*
			Otoriter Tutum	.239	.214	4.83	.000*

(a) Bağımlı Değişken: Boyun Eğici Davranış

Tablo-42 incelendiğinde, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin algıladıkları anne baba tutumları ile boyun eğici davranış arasında anlamlı düzeyde ilişki olduğu görülmüştür (R=.378, p<.05). Algılanan anne baba tutumları boyun eğici davranıştaki varyansın %14,3'ünü açıklamaktadır. Boyun eğici davranışın yordayıcılarının hangileri olduğunu anlamak için beta ve t değerlerine baktığımızda demokratik ($\beta=.141$, p<.05), koruyucu-istekçi ($\beta=.215$, p<.05) ve otoriter ($\beta=.214$, p<.05) tutumun boyun eğici davranışın önemli yordayıcıları olduğu bulunmuştur.

BÖLÜM V

5. Tartışma ve Yorum

Bu bölümde alt problemlerle ilgili olarak araştırma örneklemini oluşturan öğrencilerin saldırgan ve boyun eğici davranışlarının cinsiyet, anne-baba eğitim durumu, ailenin ortalama aylık geliri, anne babanın birliktelik durumu değişkenlerine göre farklılaşma gösterip göstermediği ile ilgili bulgular ve boyun eğici davranışlar ile algılanan anne baba tutumları arasındaki ilişki, boyun eğici davranışlar ile saldırganlık arasındaki ilişki, saldırgan davranışlar ile algılanan anne baba tutumları arasındaki ilişki ile ilgili bulgular tartışılmış ve yorumlanmıştır.

5.1. Cinsiyet Ve Saldırganlık

Cinsiyet değişkenine göre öğrencilerin saldırganlık puanlarına ilişkin bulgular incelendiğinde; ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin cinsiyet değişkenine göre saldırganlık alt boyutlarının farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Bu çalışmada belirlenen nitelikler açısından saldırganlık düzeylerine ilişkin şu sonuçlara varılmıştır:

Araştırma bulguları incelendiğinde cinsiyet değişkenine göre; cinsiyet ile saldırganlık düzeylerinin farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgulara bakıldığında; kız öğrencilerin dolaylı saldırganlık ve sözel saldırganlık puanlarının, erkek öğrencilerin puanlarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu farkın anlamlı olup olmadığı t testi ile kontrol edilmiş ve ortalamalar arası farkın anlamlı olmadığı görülmüştür. Erkek öğrencilerin atak saldırganlık, sinirli saldırganlık ve negatif saldırganlık puanları ise; kız öğrencilerin saldırganlık puanlarından yüksek bulunmuştur. Bu farkın anlamlı olup olmadığı t testi ile kontrol edildiğinde ortalamalar arası farkın anlamlı olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Bu bulgular ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin atak, sinirli ve negatif saldırganlık alt boyutlarında cinsiyete göre anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Erkek öğrencilerin atak, sinirli ve negatif saldırganlık alt boyutlarının kız öğrencilerin saldırganlık düzeyinden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Literatürde farklı sonuçlara ulaşılmış çalışmalar olduğunu ve söz konusu çalışmaların bazılarında erkeklerin saldırganlık puanlarının kızlardan; bazılarında ise, kızların saldırganlık puanlarının erkeklerden yüksek olduğunu ya da cinsiyetin saldırganlık puanını etkilemeyen bir unsur olduğunu söyleyebiliriz.

Ülkemizde, Doğan (2004)'ın yaptığı çalışmada kızların saldırganlık ölçeği puanları, erkeklerin saldırganlık ölçeği puanlarından daha fazla olduğu sonucuna ulaşmıştır ve bu fark anlamlı bulunmuştur. Diğer yandan Tuzgöl (1998), Gümüş (2000), Demirhan (2002), Karataş

(2002) liseli öğrenciler üzerinde yaptıkları araştırmalarda erkeklerin saldırganlık düzeylerinin kızların saldırganlık düzeylerine göre anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Hatunoğlu (1994), lise öğrencilerini incelediği araştırmada cinsiyete göre saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulamamıştır. Masalcı (2001), erkek ve kız çocuklarını (12 yaş grubu) karşılaştırdığı araştırmasında cinsiyetler arasında anlamlı farklar bulmuştur. Erkeklerin anti-sosyal saldırganlık puan ortalamaları, kızlardan daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Soykan (1993)'e göre; kızlarda daha çok sözel, erkeklerde ise fiziksel saldırganlık görülmektedir.

Yurt dışında yapılan çalışmalara bakıldığında; Giles ve Heyman (2005) ergenlerde cinsiyet ve saldırganlık eğilimi ilişkisini inceledikleri araştırmada, 21 erkek ve 20 kız olmak üzere toplam 41 kişilik örneklem grubu üzerinde çalışmışlar, erkek öğrencilerin saldırganlık puanlarının kız öğrencilerin saldırganlık puanlarından daha yüksek olduğu, erkeklerin kızlara göre daha fazla saldırgan davranış gösterme eğilimine sahip oldukları bulgularını elde etmişlerdir. Bandura, Ross ve Ross (1961) model alma yoluyla öğrenmenin saldırgan davranış üzerindeki etkisini araştırdıkları çalışmada gözlenen sonuç, modelin cinsiyet faktörü ile saldırganlık davranışının ortaya çıkması arasında anlamlı bir ilişki olmasıdır. Erkek çocukların sergiledikleri saldırganlık davranışının, kız çocuklarından daha fazla olduğunu hipotezi kısmen doğrulanmış. Erkek çocukların kızlara göre daha fazla taklit fiziksel saldırganlık davranışı gösterdiği fakat sözel saldırganlıkta herhangi bir fark olmadığı ortaya konmuştur.

Cinsiyet değişkenine göre saldırgan davranışların farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan literatür taramasında da genel olarak erkekler kadınlara göre daha saldırgan bulunmuştur. Bizim araştırmamız bu bulguları desteklemektedir. Buna neden olarak; hormonal değişkenler, toplumun her iki cinsten farklı beklentiler içerisinde olması olabilir. Erkek ergenlerin çoğu kez aşırı hareketli olmaları, saldırgan tavırlar göstermeleri yadırganmazken, kız çocuklarının aynı tür davranışlar içerisinde bulunmaları kaygıyla karşılanabilmektedir. Tüm bunların yanında televizyon ve bilgisayar oyunlarında özellikle saldırgan figür olarak erkeklerin baskın olması ergenlik dönemi gibi model arayışında olan ergenlerin bu figürleri model alması araştırma sonuçlarının oluşmasında etkili olmuş olabilir.

5.2. Anne Eğitim Durumu Ve Saldırganlık

Anne eğitim durumu değişkenine göre, öğrencilerin saldırganlık puanlarına ilişkin bulgular incelendiğinde; ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin anne eğitim durumu değişkenine göre saldırganlık alt boyutlarının farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Araştırmamızda, belirlenen nitelikler açısından saldırganlık düzeylerine ilişkin sonuçlara bakıldığında; atak saldırganlık alt boyutunda, annesi okuma yazma bilmeyen öğrencilerin en yüksek puan ortalamasına sahip olduğu, bunu annesi ilköğretim mezunu olan öğrencilerin izlediği, üçüncü sırada da annesi lise mezunu olan öğrencilerin olduğu saptanmıştır. En düşük saldırganlık puan ortalamasına ise annesi üniversite mezunu olan çocukların sahip olduğu belirlenmiştir. Dolaylı saldırganlık alt boyutunda, annesi lise mezunu olan öğrencilerin en yüksek puan ortalamasına sahip olduğu, bunu annesi ilköğretim mezunu olan öğrencilerin izlediği, üçüncü sırada da annesi okuryazar olmayan öğrencilerin olduğu saptanmıştır. En düşük saldırganlık puan ortalamasına ise annesi üniversite mezunu olan çocukların sahip olduğu belirlenmiştir. Sınırlı saldırganlık alt boyutunda, annesi lise mezunu olan öğrencilerin en yüksek puan ortalamasına sahip olduğu, bunu annesi ilköğretim mezunu olan öğrencilerin izlediği, üçüncü sırada da annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin olduğu saptanmıştır. En düşük saldırganlık puan ortalamasına ise annesi okuryazar olmayan çocukların sahip olduğu belirlenmiştir. Negatif saldırganlık alt boyutunda, annesi ilköğretim mezunu olan öğrencilerin en yüksek puan ortalamasına sahip olduğu, bunu annesi lise mezunu olan öğrencilerin izlediği, üçüncü sırada da annesi okuryazar olmayan öğrencilerin olduğu saptanmıştır. En düşük saldırganlık puan ortalamasına ise annesi üniversite olan çocukların sahip olduğu belirlenmiştir. Sözel saldırganlık alt boyutunda, annesi lise mezunu olan öğrencilerin en yüksek puan ortalamasına sahip olduğu, bunu annesi ilköğretim mezunu olan öğrencilerin izlediği, üçüncü sırada da annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin olduğu saptanmıştır. En düşük saldırganlık puan ortalamasına ise annesi okuryazar olmayan çocukların sahip olduğu belirlenmiştir. Yapılan varyans analizi sonucunda saldırganlık alt boyutları ile anne eğitim durumu arasındaki farkın anlamlı olmadığı saptanmıştır.

Literatürde annenin eğitim düzeyi ile saldırganlık düzeyi arasında ilişkiyi inceleyen araştırmalar mevcuttur. Anne eğitim durumu ve saldırganlık arasındaki ilişkiyi inceleyen Demirhan (2002); Gürsoy (2002) ve Tuzgöl (1998) annenin öğrenim düzeyinin öğrencilerin saldırganlık davranışlarını etkilemediği yönünde bulgular elde etmişlerdir. Bu araştırmanın bulguları, anne öğrenim düzeyi ile öğrencilerin saldırganlık alt boyutları arasında bir ilişki olmadığı şeklindeki bulgularımızı desteklemektedir.

Fray ve Mark (1987) eğitim seviyesi düşük anne ve babaların çocukları ile sağlıklı ilişki kuramadıkları, dolayısı ile saldırgan ya da çekingen bireyler yetiştirdiklerini vurgulamaktadır. Infante (1994); Aral, Bütün, Türkmenler ve Akbıyık (2004) ve Güner (1995), anne öğrenim düzeyi ile öğrencilerin saldırganlık davranışları arasında, annenin öğrenim düzeyi arttıkça öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin azaldığı yönünde bulgular elde etmişlerdir (Akt: Ağlamaz, 2006). Ersoy (2001)'un yaptığı araştırmada eğitim düzeyi yükseldikçe toplam saldırganlık puanlarının düştüğü ifade edilmiştir. Köknel (1996)'ın araştırma ve gözlemlerinde eğitim düzeyi düşük annelerin gelenek ve göreneklere çok fazla bağlı kalarak geleneksel çocuk yetiştirme yöntemlerini kullandıkları belirlenerek otoriter tutumla yetiştirilen çocuklarda daha fazla saldırgan davranışlar görülebileceğini ortaya koymuştur.

Anne eğitim düzeyi yüksek olan annelerin çocuklarına karşı daha bilinçli davrandıkları ve onlarla etkili bir iletişim kurdukları, çocuklarının beklentilerini daha kolay algıladıkları düşünülmektedir. Öğrenim düzeyi yüksek aileler, çocukları için daha iyi koşullar sağlama olanağına sahipken, genellikle öğrenim seviyesi düşük olan ailelerin sosyo-ekonomik düzeylerinin de düşük olduğu görülmektedir. Anne-babanın öğrenim düzeyi ile ailenin sosyo-ekonomik düzeyi değişkenleri birlikte düşünülerek öğrencilerin saldırganlık davranışları değerlendirilebilir. Anne öğrenim durumunun yükselmesi ile birlikte annelerin çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda daha bilgili ve bilinçli olmaları beklenmektedir. Ancak bu durumun çocukların saldırganlık düzeylerini etkileyeceği düşüncesi bu araştırma bulgusuyla desteklenmemiştir.

5.3.Baba Eğitim Durumu Ve Saldırganlık

Baba eğitim durumuna göre öğrencilerin saldırganlık puanlarına ilişkin bulgular incelendiğinde; atak, dolaylı ve sözel saldırganlık alt boyutunda, babası üniversite mezunu olan öğrencilerin en yüksek puan ortalamasına sahip olduğu, bunu babası lise mezunu olan öğrencilerin izlediği, üçüncü sırada da babası ilköğretim mezunu olan öğrencilerin olduğu saptanmıştır. En düşük saldırganlık puan ortalamasına ise babası okuryazar olmayan çocukların sahip olduğu belirlenmiştir. Sinirli saldırganlık alt boyutunda, babası üniversite ve lise mezunu olan öğrencilerin en yüksek puan ortalamasına sahip olduğu, bunu babası lise mezunu olan öğrencilerin izlediği saptanmıştır. En düşük saldırganlık puan ortalamasına ise babası okuryazar olmayan çocukların sahip olduğu belirlenmiştir. Negatif saldırganlık alt boyutunda ise, babası ilköğretim mezunu olan öğrencilerin en yüksek puan ortalamasına sahip olduğu, bunu babası lise mezunu olan öğrencilerin izlediği, üçüncü sırada da babası üniversite

mezunu olan öğrencilerin olduğu saptanmıştır. En düşük saldırganlık puan ortalamasına ise babası okuryazar olmayan çocukların sahip olduğu belirlenmiştir. Yapılan varyans analizi sonucunda saldırganlık puanları ile baba eğitim durumu arasındaki farkın anlamlı olmadığı saptanmıştır.

Literatür incelendiğinde Gürsoy (2002), Demirhan (2002) ve Tuzgöl (1998) baba eğitim durumu ile saldırganlık davranışı arasında ilişki bulunmadığı şeklinde bulgular elde etmişlerdir. Bu bulgular; araştırmamızdaki bulguları destekler niteliktedir.

Baba eğitim durumu ve saldırganlık arasındaki ilişkiyi inceleyen Güner (1995) baba eğitim durumu arttıkça öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin azaldığı bulguları elde edilmiştir (Akt: Omay, 2008). Dizman (2003) yaptığı araştırmada en yüksek saldırganlık puan ortalamasına babası okuma yazma bilmeyen çocukların sahip olduklarını belirlemiştir. Aral ve arkadaşları (2004) araştırmalarında babası okur yazar olmayan çocukların en yüksek saldırganlık bunalımı puanına sahip olduğunu saptamışlardır. Ayrıca eğitim düzeyi yükseldikçe toplam saldırganlık puan ortalamalarının da düştüğünü belirlemişlerdir. Bu araştırmanın bulguları, literatürdeki baba öğrenim düzeyi ile öğrencilerin saldırganlık davranışları arasında bir ilişki olmadığı şeklindeki bulguları desteklerken baba öğrenim düzeyi arttıkça öğrencilerin saldırganlık davranışlarının azalacağı yönündeki bulgularla tutarlılık göstermemektedir.

Öğrenim düzeyi yüksek olan babaların, çocuk yetiştirmede daha bilinçli davrandıkları ve çocuklarıyla daha iyi iletişim kurdukları ve dolayısıyla da çocukların kişiliklerini olumlu yönde etkiledikleri söylenebilir. Ancak bu durumun çocukların saldırganlık düzeylerini etkileyeceği düşüncesi bu araştırma bulgusuyla desteklenmemiştir. Bu araştırmada babanın eğitim düzeyinin saldırganlık puanları üzerinde önemli bir farklılığa neden olmaması, Türk aile yapısında çocukların bakım ve yetiştirilmesine ilişkin sorumlulukların genellikle anneden beklenmesine ve babaların çocuklarla daha az zaman geçirmelerine bağlanabilir.

5.4. Ailenin Ortalama Aylık Geliri Ve Saldırganlık

Ailenin ortalama aylık gelir durumuna göre öğrencilerin saldırganlık puanlarına ilişkin bulgular incelendiğinde; atak saldırganlık alt boyutunda ortalama aylık geliri 1500 TL ve üzerinde olan öğrencilerin en yüksek puan ortalamasına sahip olduğu, bunu gelirleri 1000–1500 TL arasında olan öğrenciler, üçüncü sırada gelirleri 750–1000 TL arasında olan öğrenciler, dördüncü sırada da 500–750 TL olan öğrencilerin olduğu saptanmıştır. En düşük atak saldırganlık puan ortalamasına ise ortalama aylık gelirleri 500 TL ve aşağısında olan öğrencilerin sahip olduğu belirlenmiştir. Yapılan varyans analiz testi sonucunda atak

saldırıcılık puanı ile ailenin ortalama aylık gelirleri arasındaki farkın anlamlı olmadığı saptanmıştır.

Dolaylı saldırıcılık alt boyutunda ortalama aylık geliri 1500 TL ve üzerinde olan öğrencilerin en yüksek puan ortalamasına sahip olduğu, bunu gelirleri 750–1000 TL arasında olan öğrenciler, üçüncü sırada gelirleri 1000–1500 TL arasında olan öğrenciler, dördüncü sırada da 500–750 TL olan öğrencilerin olduğu saptanmıştır. En düşük atak saldırıcılık puan ortalamasına ise ortalama aylık gelirleri 500 TL ve aşağısında olan öğrencilerin sahip olduğu belirlenmiştir. Yapılan varyans analiz testi sonucunda dolaylı saldırıcılık puanı ile ailenin ortalama aylık gelirleri arasındaki farkın anlamlı olmadığı saptanmıştır.

Sinirli saldırıcılık alt boyutunda ortalama aylık geliri 1500 TL ve üzerinde olan öğrencilerin en yüksek puan ortalamasına sahip olduğu, bunu gelirleri 1000–1500 TL arasında olan öğrenciler, üçüncü sırada gelirleri 750–1000 TL arasında olan öğrenciler, dördüncü sırada da 500–750 TL olan öğrencilerin olduğu saptanmıştır. En düşük atak saldırıcılık puan ortalamasına ise ortalama aylık gelirleri 500 TL ve aşağısında olan öğrencilerin sahip olduğu belirlenmiştir. Yapılan varyans analiz testi sonucunda sinirli saldırıcılık puanı ile ailenin ortalama aylık gelirleri arasındaki farkın önemli olduğu bulunmuştur. Ailenin gelir düzeyi arttıkça sinirli saldırıcılık alt boyutuna ait puan ortalaması da artmıştır.

Sözel saldırıcılık alt boyutlarında ortalama aylık geliri 1000–1500 TL arasında olan öğrencilerin en yüksek puan ortalamasına sahip olduğu, bunu gelirleri öğrencilerle, 500–750 TL arasında olan öğrenciler, 3. sırada 1500 TL ve üzerinde arasında olan öğrenciler, 4. sırada da 750–1000 TL olan öğrencilerin takip ettiği saptanmıştır. En düşük negatif saldırıcılık puan ortalamasına ise ortalama aylık gelirleri 500 TL ve aşağısında olan öğrencilerin sahip olduğu belirlenmiştir. Yapılan varyans analiz testi sonucunda sözel saldırıcılık puanı ile ailenin ortalama aylık gelirleri arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır. Ailenin gelir durumu 1000–1500 TL ve 1500 TL üzerinde olan öğrencilerin sözel saldırıcılık puan ortalamaları 500 TL ve aşağısında olanlardan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Literatürde yapılan araştırmalarda birbirinden farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Dizman ve Gürsoy (2005); Aral, Bütün, Türkmenler ve Akbıyık (2004) ve Hatunoğlu (1994)'nin sosyo-ekonomik durum ile bireylerin saldırıcılık düzeyleri arasında bir ilişkinin bulunup bulunmadığını araştırdığı hipotezinden elde edilen bulgular iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Gelir düzeyi düşük ailelerin çocuklarının saldırıcılık düzeylerinin orta ve yüksek gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarından daha yüksek olduğu bulgularını elde ederken; Shaw (1994); Demirhan (2002); Köksal (1991) ve Tuzgöl (1998) ailenin aylık gelir düzeyinin bireylerin saldırıcılık davranışlarını etkilemede tek etken

olmadığı ve saldırganlık davranışı ile aile gelir düzeyi arasında ilişki bulunmadığı şeklinde bulgular elde etmişlerdir (Akt: Ağlamaz, 2006). Aral ve arkadaşları (2004) tarafından yapılan araştırmada saldırganlık boyutlarına ait ortalamaların sosyo-ekonomik düzey yükseldikçe azaldığı belirlenmiştir.

Ürküt (1988), üniversite öğrencilerinin saldırganlık tepkilerini sosyoekonomik düzeylerine ve cinsiyetlerine göre karşılaştırmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, sosyo-ekonomik gruplar arasında saldırganlığın yönü ve türü bakımından farklılık olmadığı ortaya konmuştur. Ancak üst ve orta sosyo-ekonomik düzeydeki gençler, alt sosyo-ekonomik düzeydekilere göre çözüm bulucu türde tepkileri daha fazla göstermiştir. Alt sosyo-ekonomik düzeydeki erkeklerin, engellenme karşısında daha çok, suçlayıcı olmayan, engellenmenin zamanla çözümlenebileceğini gösteren saldırganlık tepkileri verdiği ortaya konmuştur. Alt bağımlılık, suçluluk, çatışmadan kaçınma ile pozitif; girişkenlik ve uyum ile negatif ilişkilidir (Akt: Efiltili, 2006). Ekonomik ve eğitimsel yönden yoksul bir çevreden gelen çocukların zengin bir aile çevresinden gelen çocuklardan daha saldırgan oldukları görülmekte ve bu durum, yoksul çevreden gelen çocukların mallarına düşkünlük derecelerini diğerlerinden ileri olması ve bu konularda daha çok çatışmaya girmeleri ile açıklanmaktadır (Başar, 1996).

Bu araştırmanın bulguları, literatürde yer alan ailenin aylık gelir düzeyi ile sözel saldırganlık arasında ilişki olduğu yönündeki bulguları desteklemektedir. Sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan ailelerin çocuklarının daha kaliteli bir eğitim almaları, özgüvenlerinin daha yüksek olması, kendilerini daha rahat ifade edebilmeleri, geleceğe yönelik kaygı düzeylerini düşük olması gibi etkenler bireylerin saldırganlık düzeylerini düşürmektedir. Ayrıca, toplumsal ve ekonomik düzey yükseldikçe ana babaların daha fazla kabul edici ve serbestlik tanıyıcı oldukları, dolayısıyla çocuklarının daha uyumlu kişilik özelliği geliştirdikleri belirlenmiştir. Ailenin içinde bulunduğu düşük sosyo ekonomik düzeyden dolayı çocuk ile etkili iletişim kurulamaması, çocuğa gereken sevgi ve ilginin yeterince gösterilememesi, eğitim olanaklarının sağlanamaması sonucu çocuğun saldırgan davranışlara yönelebileceği söylenebilir. Ancak ekonomik gelirin çocukların sinirli ve sözel saldırganlık alt boyutu dışındaki atak, dolaylı, negatif saldırganlık alt boyut düzeylerini etkileyeceği düşüncesi bu araştırma bulgusuyla desteklenmemiştir.

5.5. Anne Babanın Birliktelik Durumu Ve Saldırganlık

Araştırma bulguları incelendiğinde ailenin birliktelik değişkenine göre; anne-babası ayrı olan öğrencilerin saldırganlık ölçeği puanlarının, anne-babası birlikte olan öğrencilere göre daha yüksek olmakla birlikte, ailenin birliktelik durumu ile saldırganlık alt puanları arasındaki farklılığın anlamlı olmadığı bulgusu elde edilmiştir ($p>0,05$).

Literatür incelendiğinde bu araştırmada elde edilen bulguları destekleyen araştırmaların bulunduğu gözlenmektedir. Fox ve Boulton (2005), 9-11 yaşları arasındaki saldırgan, kabadayı ve zorba davranışlar sergileyen çocuklarda sosyal becerilerin, diğer çocuklara göre daha zayıf olduğunu saptamışlardır. Temel sosyal becerilerin çocukluk döneminden itibaren ailede kazanıldığı dikkate alındığında; anne-babası boşanmış olan ya da anne/babası üvey olan çocukların temel sosyal becerileri yeterli düzeyde kazanamadıkları ve saldırgan tepkileri daha çok sergiledikleri ileri sürülebilir. Araştırma bulguları değerlendirildiğinde boşanma olgusunun, diğer olumsuz yaşantılarla birlikte ergenlerde saldırganlık eğilimlerinin yükselmesine uygun zemin hazırladığı ileri sürülebilir (Akt: Karahan, 2009). Anne yoksunu olan çocuklarda saldırganlık eğiliminin, anne-babası ile birlikte yaşayan çocuklara göre daha yüksek olduğu (Dizman ve Gürsoy, 2005) saptanmıştır.

Özdoğan (1997), çocuğun babaya ulaşamaması ve babasının kim olduğunu bilmemesinin; babanın bir pr min çözümünde kuvvet kullanmasının ve saldırgan davranışları bir erkeklik göstergisi olarak kabul etmesinin, iş yaşamındaki başarısızlık ve bunun sonucu işsizlik, fakirlik, alkol alışkanlığı, hastalıklar vs., babanın saldırganlığa neden olan tutumları şeklinde değerlendirmektedir. Ayrıca annelerin boşanmış oldukları eşlerine karşı kızgınlıklarının üstesinden gelememiş olmalarının, erkek çocuklarını babalarının bir modeli olarak görme sonucu, çocukların kötü davranışlarını babalarından, iyi davranışlarını kendilerinden almış olduklarına inanmalarının, çocuğu ihmal etme veya bu duygu sonucu şımartmanın, eğitimindeki tutarsızlığın, erkek çocuğunu boşanmış olduğu eşinin yerine koymanın, çocukta saldırgan davranışların oluşmasına neden olduğunu vurgulamaktadır.

Ebeveyni olmayan çocuklarda ya da ebeveyni boşanmış korunmaya muhtaç çocuklarda öfke, hırçınlık, antisosyal ve kendine dönük saldırganca davranışlar ile korunmaya muhtaç olmalarına bağlı olarak kendilerini küçük görme, içedönüklük, hırçınlık ve dışa yönelik saldırgan davranışlara neden olmaktadır (Köknel, 1996). Ailenin birliktelik durumunun çocukların saldırganlık düzeylerini etkileyeceği düşüncesi bu araştırma bulgusuyla desteklenmemiştir.

5.6. Cinsiyet ve Boyun Eğici Davranış

Araştırma bulguları incelendiğinde, cinsiyet değişkenine göre, boyun eğici davranışlar arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. Toplumdaki yaygın kanının aksine, kızlara kıyasla boyun eğici davranışların erkekler arasında daha yaygın olduğu anlaşılmaktadır. Buradan yola çıkarak, ya toplumun bu yöndeki yaygın kanısının doğru olmadığı ya da Türk toplumunda kız ergenlerin sosyal statüsünde ve ailelerin kız çocuklarını yetiştirme tarzında önemli gelişmeler olduğu söylenebilir.

Yıldırım (2004)'ın yaptığı "lise öğrencilerinde boyun eğici davranışların yaygınlığı" adlı araştırmasında, cinsiyet değişkenine göre, erkekler kızlara kıyasla daha fazla boyun eğici davranışları sergilemektedir. Kaya ve ark.(2004)'a göre, erkek öğrencilerin boyun eğici davranış puan ortalamaları 37.39 ± 8.75 , kız öğrencilerin ise 3.87 ± 7.76 'dır ve cinsiyet ile boyun eğici davranışlar arasında anlamlı fark vardır. Erkek öğrenciler daha çok boyun eğici davranış göstermektedirler. Tekin, Filiz (2007)'in "Beden eğitimi ve spor yüksekokullarının antrenörlük eğitimi ve spor yöneticiliği bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin umutsuzluk ve boyun eğici davranış düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi" konulu araştırmasında cinsiyet değişkenine göre beden eğitimi ve spor yüksekokullarının antrenörlük eğitimi ve spor yöneticiliği bölümünde öğrenim gören öğrencilerin boyun eğici davranış düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p < .01$). Erkek öğrencilerin boyun eğici davranış düzeylerine ilişkin ortalaması ($X=35,3956$) iken kız öğrencilerin boyun eğici davranış düzeylerine ilişkin ortalaması ($X=31,8081$)'dir. Bu da bize erkek öğrencilerin boyun eğici davranış düzeylerinin kız öğrencilerin boyun eğici davranış düzeylerinden yüksek olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Kızların erkeklere göre engellere karşı toleranslarının daha fazla, duyguları daha dengeli, yaşama yeteneklerini ve çevreye uyumlarının daha olumlu düzeyde algıladıklarını görmekteyiz. Koç, Bayraktar ve Çolak (2010)'ın yaptığı incelemede, kız öğrencilerin boyun eğici davranış puan ortalamaları, erkek öğrencilerin boyun eğici davranış puan ortalamalarına göre anlamlı derecede yüksek olduğu bulunmuştur.

Masalıcı (2001)'nın cinsiyet ile çocuktaki saldırganlık ve uygu davranışları arasındaki ilişkiyi yönelik araştırmasında, kız ve erkekler arasında anlamlı fark bulunmaktadır. Buna göre kızlar boyun eğici davranış göstermekte iken erkekler kişisel kabullenici davranışlar göstermektedirler. Buna sebep olarak ailesel faktörler, aile ve toplum yapımızda kız ve erkek çocukların yetiştirilme biçimleri ve toplumsal cinsiyet rollerinin çocuklar üzerindeki etkisi sebep olarak gösterilebilir. McCreay ve Rhodes (2001) baskın ve boyun eğici davranışları cinsiyetler açısından inceleyerek, erkeklerin daha çok baskın, kızların ise boyun eğici davrandıkları yönündeki savların desteklendiğini vurgulamaktadır (Akt: Yıldırım 2004).

Duygularını ifade etme ve sorunlarla baş etmede, çocukluktan itibaren gelişen cinsiyet farklılıkları görülmektedir. Kız çocuklarının duygusal tepkilerinde daha çok boyun eğici davranışlar sergiledikleri ve ebeveynler tarafından bu davranışların desteklenerek pekiştirildiği görülmektedir. Anne ve babalar erkek çocuklarının saldırgan davranışlarına daha ılımlı yaklaşırken aynı yaklaşımı kız çocuklarına göstermemektedirler (Chaplin, Cole ve Waxler, 2005).

Bu araştırmanın bulguları, literatürde cinsiyet değişkeni ile boyun eğici davranış arasında ilişki olduğu yönündeki bulguları desteklemekte, cinsiyetin boyun eğici davranışa etki etmediği yönündeki bulguları ise desteklememektedir. Erkek egemen bir nitelik gösteren toplumsal yapı içinde her ne kadar kadınların daha fazla baskı ve şiddete maruz kalığı kabul edilse de, erkeklerin daha fazla uyum sağlayan davranış geliştirme eğiliminin olduğunu düşündürmektedir. Kızlara kıyasla boyun eğici davranışların erkekler arasında daha yaygın olmasının nedeni kız ve erkeklere ilişkin bakış açılarında kızlar lehine değişimler olduğu, ayrıca güncel bir konu olan kadın hakları ile ilgili çalışmalardan kız öğrencilerin ve ailelerin etkilenmiş olabilecekleri ile açıklanabilir. Ayrıca, erkeklerin “.. sıkıntı olmasın” düşüncesiyle davranmış olabilecekleri ve bu nedenle boyun eğici sosyal davranış geliştirmiş oldukları düşünülebilir.

5.7. Anne Eğitim Durumu ve Boyun Eğici Davranış

Araştırma bulguları incelendiğinde, anne eğitim durumu ile boyun eğici davranış puanı arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu durumda annenin eğitim düzeyi düştükçe öğrencilerin daha çok boyun eğici davranış sergilediği sonucuna ulaşılabilmektedir. Annesi ilköğretim mezunu olanların boyun eğici davranış puan ortalamaları, annesi lise mezunu olanlardan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Kişinin duygusal ve davranışsal özelliklerinin gelişiminde eğitimin önemli olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Kaya ve ark. (2004)’a göre anlamlı fark olmamakla birlikte annesinin öğrenim düzeyi okuryazar değil, okuryazar ve ilköğretim mezunu olan öğrencilerin, ortaokul, lise, yükseköğretim mezunu olan öğrencilere göre BEDÖ puanları daha yüksektir. Bu bulgu, bizim araştırmamızı destekler niteliktedir. Tekin, Filiz (2007)’in “Beden eğitimi ve spor yükseköğretim kurumlarının antrenörlük eğitimi ve spor yöneticiliği bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin umutsuzluk ve boyun eğici davranış düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi” konulu araştırmasında, antrenörlük eğitimi ve spor yöneticiliği bölümünde öğrenim gören öğrencilerin anne öğrenim düzeyleri ile boyun eğici davranış düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu araştırmanın sonuçları da, anne öğrenim düzeyinin; antrenörlük

eğitimi ve spor yöneticiliği bölümünde öğrenim gören öğrencilerin boyun eğici davranış düzeylerini etkilemediğini göstermektedir. Bu bulgu, bizim araştırmamızı destekler nitelikte değildir.

Annenin eğitim düzeyi ile, boyun eğici davranış geliştirme arasındaki ilişki de, anne tutumlarına ve özdeşim süreçlerinde annenin rolünün önemine dikkat çekmektedir. Bu sonuç annenin eğitim düzeyi düştükçe, aile içinde babanın temsil ettiği otoriteye karşı çıkmamanın azalması, kabullenme ve onaylama eğilimi ile bir özdeşim olarak boyun eğici davranış geliştirme arasında bir ilişki kurulabileceğini göstermektedir. Ailede annenin eğitim düzeyi düştükçe, babanın otoritesinin artacağı düşünölmektedir.

5.8. Baba Eğitim Durumu ve Boyun Eğici Davranış

Araştırma bulguları incelendiğinde, baba eğitim durumu ile boyun eğici davranış puanı arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu durumda babanın eğitim düzeyi düştükçe öğrencilerin daha çok boyun eğici davranış sergilediği sonucuna ulaşılabilmektedir. Kişinin duygusal ve davranışsal özelliklerinin gelişiminde eğitimin önemli olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Kaya ve ark. (2004)'a göre, baba öğrenim düzeyi ile BEDÖ puanları arasında anlamlı fark yoktur. Ancak babasının öğrenim düzeyi okuryazar değil, okuryazar ve ilkokul mezunu olan öğrencilerin, ortaokul, lise, yüksekokul mezunu olan öğrencilere göre BEDÖ puanları daha yüksektir. Bu çalışma, bizim çalışmamızla paralellik göstermektedir.

Tekin, Filiz (2007)'in “beden eğitimi ve spor yüksekokullarının antrenörlük eğitimi ve spor yöneticiliği bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin umutsuzluk ve boyun eğici davranış düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi” konulu araştırmasında, baba öğrenim düzeylerine göre antrenörlük eğitimi ve spor yöneticiliği bölümünde öğrenim gören öğrencilerin boyun eğici davranış düzeyine ilişkin one-way anova testi karşılaştırılmasını gösteren dağılım incelendiğinde; antrenörlük eğitimi ve spor yöneticiliği bölümünde öğrenim gören öğrencilerin baba öğrenim düzeyleri ile boyun eğici davranış düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu araştırma bizim bulgularımızı destekler nitelikte değildir.

Babanın eğitim düzeyi açısından bakıldığında, dikkati çeken, genel olarak babanın eğitim düzeyinin annenin eğitim düzeyinden yüksek olmasıdır. Bu grupta 750 kişiden okumaz yazmaz durumda olan 8 kişi iken, üniversite mezunu sayısı 89'a çıkmaktadır. İlkokul ya da ortaokul mezunları (653 kişi) diğer gruplardan çok fazladır.

5.9. Ailenin Ortalama Aylık Geliri ve Boyun Eğici Davranış

Araştırma bulguları incelendiğinde, ailelerin gelir düzeyine göre boyun eğici davranışları incelendiğinde, aylık geliri düşükçe buna paralel olarak boyun eğici davranışların yaygınlığında artışlar olduğu gözlenmektedir. Bu bulgulardan ortalama aylık geliri düşük ailelerde boyun eğici davranışların daha yaygın olduğu söylenebilir. Ancak, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin boyun eğici davranışlarının aile gelir durumu değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu da bize ailenin aylık gelirinin; ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin boyun eğici davranış düzeylerini etkilemediğini ortaya çıkarmıştır.

Kaya ve ark. (2004)'a göre, istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmamakla birlikte, aile geliri 200 milyon TL'den az olan öğrenciler 201 milyon ve üzeri geliri olanlara göre daha fazla boyun eğici davranış gösterme eğilimindedirler. Bu bulgu araştırmamızı destekler niteliktedir. Tekin, Filiz (2007)'in "beden eğitimi ve spor yüksekokullarının antrenörlük eğitimi ve spor yöneticiliği bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin umutsuzluk ve boyun eğici davranış düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi" konulu araştırmasında, aylık gelir değişkenine göre antrenörlük eğitimi ve spor yöneticiliği bölümünde öğrenim gören öğrencilerin boyun eğici davranış düzeyine ilişkin one-way anova testi karşılaştırılmasını gösteren dağılım incelendiğinde; antrenörlük eğitimi ve spor yöneticiliği bölümünde öğrenim gören öğrencilerin aylık gelir değişkeni ile boyun eğici davranış düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu araştırmada, bizim araştırmamızı destekler niteliktedir.

5.10. Anne-Babanın Birliktelik Durumu ve Boyun Eğici Davranış

Araştırma bulguları incelendiğinde, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin boyun eğici davranışlarının ailenin birliktelik değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu da bize ailenin birliktelik durumunun, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin boyun eğici davranış düzeylerini etkilemediğini ortaya çıkarmıştır. Ancak annesinden ayrı yaşayan öğrencilerin BEDÖ puanları diğer aile tiplerinden gelenlere göre daha yüksektir.

Parçalanmış ailelerde öğrencilerin boyun eğici davranışlara ve şiddete daha yakın olabileceği düşünülmektedir. Kaya ve ark. (2004)'nın yapmış oldukları çalışma da, bizim araştırmamızı desteklemektedir. Kaya ve ark. (2004)'a göre, Tıp Fakültesi öğrencilerinin aile yapıları ile BEDÖ puan ortalamaları verilmiştir. Aile yapısının çekirdek, geniş ve parçalanmış

aile olması ile BEDÖ puanları arasında anlamlı bir fark yoktur. Ancak çekirdek aileden gelen öğrencilerin BEDÖ puanları diğer aile tiplerinden gelenlere göre daha yüksektir.

5.11. Anne-Baba Tutumları ile Saldırganlık Alt Boyutları Arasındaki İlişki

Araştırma bulguları incelendiğinde, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin algıladıkları anne baba tutumları ile saldırganlık alt boyutları arasında anlamlı düzeyde ilişki olduğu görülmüştür. Araştırmada elde edilen bulgularımıza göre, demokratik ebeveyn tutumu ile atak, sınırlı saldırganlık düzeyleri arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki görülmüştür. Negatif saldırganlık ile pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Diğer taraftan demokratik ebeveyn tutumu ile dolaylı ve sözel saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Araştırmada elde edilen diğer bir bulgu ise, demokratik tutum; atak, sınırlı, negatif saldırganlığın önemli yordayıcısıdır.

Koruyucu-istekçi ebeveyn tutumu ile atak, sınırlı, negatif, sözel saldırganlık düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki görülmüştür. Diğer taraftan koruyucu-istekçi ebeveyn tutumu ile dolaylı saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Araştırmada elde edilen diğer bir bulgu ise, koruyucu-istekçi tutum; atak, dolaylı, sınırlı, negatif saldırganlığın önemli yordayıcısıdır.

Otoriter ebeveyn tutumu ile atak, sınırlı, negatif, sözel saldırganlık düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki görülmüştür. Diğer taraftan otoriter ebeveyn tutumu ile dolaylı saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Araştırmada elde edilen diğer bir bulgu ise, otoriter tutum; atak ve negatif saldırganlığın önemli yordayıcısıdır.

Literatürde anne-baba tutumları ile saldırganlık düzeyi arasında ilişki olduğunu ortaya koyan araştırma bulguları mevcuttur. Öztürk (1990), üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı bir araştırmada “demokratik” ve “otoriter” olarak algılanan ana-baba tutumlarının öğrencilerin saldırganlık düzeylerine etkisini incelemiştir. Sonuçlara göre, ana-babalarını “demokratik” olarak algılayan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri daha düşük bulunmuştur. Hatunoğlu (1994) tarafından ana-baba tutumları ile saldırganlık arasındaki ilişkiler araştırılmıştır. Elde edilen bulgular, ana- baba tutumları ile saldırganlık arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğunu göstermiştir. Otoriter ana-baba tutumunda yetişen bireyler katı, kuvvet uygulayıcı ve ihtiyaçlarına karşı bir duyarsızlığın var olması nedeniyle, demokratik ve ilgisiz ana-baba tutumlarına oranla daha fazla saldırganlık eğilimi göstermişlerdir. Lansford, Deckard, Dodge, Bates ve Pettit (2004) yaptıkları çalışmada, hiyerarşik doğrusal regresyon analizini kullanarak anaokulundan XI. Sınıfa kadar 585 öğrenci üzerinde ergenlerin davranış sorunları (saldırganlık ve şiddet), anne-babanın fiziksel ceza kullanması ve çeşitli değişkenler

arasındaki ilişkileri araştırmışlardır. Bu çalışma sonucunda fiziksel ceza ve ergenlerin davranış sorunları arasında anlamlı etkileşimler olduğu ortaya çıkmıştır. Hatunoğlu (1994), “Ana-Baba Tutumu ile Saldırganlık Arasında ilişkiler” adlı çalışmasında elde edilen bulgular, ana-baba tutumları ile saldırganlık arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğunu göstermiştir. Otoriter ana-baba tutumunda yetişen bireyler katı, kuvvet uygulayıcı ve ihtiyaçlarına karşı bir duyarsızlığın olması nedeniyle, demokratik ve ilgisiz ana-baba tutumlarına oranla daha fazla saldırganlık eğilimi göstermişlerdir. Otoriter anne babaya sahip bireylerin, demokratik anne babaya sahip bireylerin sözel saldırganlık puanlarının yüksek, otoriter anne babaya sahip bireylerin dolaylı ve sınırlı saldırganlık puanlarının yüksek, ilgisiz anne babaya sahip bireylerin atak saldırganlık puanlarının yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca demokratik, otoriter ve ilgisiz anababa tutumlarında, sözel saldırganlığa sahip bireylerin sayısı, diğer saldırganlık alt boyutları ile ilgili davranışlara sahip olan bireylerden fazla olduğu araştırma bulgularında görülmüştür. Öztürk (1990), “Ana-Baba Tutumlarının Üniversite Örgencilerinin Bağımsızlık, Duyguları Anlama, Yakınlık, Başatlık, Kendini Suçlama ve Saldırganlık Düzeylerine Etkisi” isimli araştırmasına göre, ana-babalarını demokratik olarak algılayan gençlerin kendini suçlama ve saldırganlık düzeyleri ana-babalarını otoriter olarak algılayan öğrencilere göre daha düşük bulunmuştur (Akt: Saruhan, 1996; s. 28). Ulutekin (1976)’e göre ana-babaların reddeden ve kısıtlayan tutumu arttıkça çocukların saldırgan kişilik geliştirme derecesinin artmakta olduğu görülmüştür (Akt: Saruhan, 1996; s.20).

Jersild ve ark., (1979)’a göre; serbestlik tanıyan anne-baba davranışları, saldırganlığa yol açarken kısıtlayıcı anne-baba davranışları, saldırganlığın görülmesini zorlaştırmaktadır. Saldırgan çocuğun ebeveyni, çocuğun uyumlu davranması için ondan çok az şey istemekte ve davranışlarını yeterli bir şekilde denetlemede başarısızlığa uğramaktadır.

Bu araştırmanın bulguları, genel olarak literatürdeki bilgilerle tutarlılık göstermektedir. Literatürdeki demokratik anne-baba tutumu ile atak, sınırlı negatif saldırganlık alt boyutu arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu şeklindeki bulguları desteklemektedir. Yine literatürdeki koruyucu-istekçi anne-baba tutumu ile atak, sınırlı, negatif, sözel saldırganlık alt boyutu arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu şeklindeki bulguları desteklemektedir. Literatürdeki otoriter anne-baba tutumu ile atak, sınırlı negatif, sözel saldırganlık alt boyutu arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu şeklindeki bulguları da desteklemektedir.

5.12.Boyun Eğici Davranış ile Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişki

Araştırma bulguları incelendiğinde, koruyucu-istekçi anne baba tutumu ve otoriter anne baba tutumu ile boyun eğici davranış arasında pozitif yönde anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur. Demokratik anne baba tutumu boyun eğici davranış arasında bir ilişki bulunmamıştır.

Demokratik, koruyucu-istekçi ve otoriter tutumun boyun eğici davranışın önemli yordayıcıları olduğu bulunmuştur. Çalışmalar gösteriyor ki çekingenlik, ailenin baskıcı yetiştirme tutumları, bireyin engellenmesi ve sevgi duygusunun doyurulmaması gibi nedenlerle oluşur (Öz, 2003; s. 84). Yapılan araştırmalar, otoriter tutum altında büyütülen çocuklar, düşünmeden itaat etmek ve bağımlılığın yanı sıra, güvensiz, çekingen ve utangaç bir yapıya neden olur (Özgüven, 2001; s.197). Otoriter tutumda sevginin esirgenmesi ve sık uygulanan ceza, çocuğun kendine olan güven duygusunun gelişmesini engelleyerek çekingen, pasif bir kişilik geliştirmesine neden olabilir (Çağdaş, 2002).

Araştırma sonucunda anne babalarını otoriter olarak algılayan lise öğrencilerinin utangaçlık puanlarının anne babalarını demokratik olarak algılayanlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Bu durum küçük yaşlardan itibaren evde söz hakkı verilmeyen baskı altında tutulan çocukların sosyal olarak kendilerini ifade etmekte zorlandıklarını ve bu durumun içedönük, çekingen, utangaç olmalarına neden olduğuna işaret etmektedir. Otoriter, ilgisiz ve reddedici aile ortamından gelen çocukların daha çekingen ve içedönük ve utangaç olduklarını ve bu olumsuz tutumların utangaçlık duygu ve davranışını pekiştirip, davranış bozukluğu boyutuna gelmesine neden olabilmektedir (Öz, 2003).

Aşırı koruyucu tutumla yetiştirilen çocuklar kendi başlarına karar vermekten aciz, sormadan bir şey yapamayan, girişim yeteneğinden yoksun bir kişilik geliştirirler. Bu bireyler kendi kendilerini korumayı öğrenemedikleri için savunmasız, çabuk uyum gösteren, utangaç, çekingen bir kimlik geliştirmeye yönelirler (Çağdaş, 2002; s.147). Aşırı himayeci bir tutumla yetiştirilen çocuklara, aile içinde devamlı himayeye muhtaçlarmış gibi davranılır. Çocuk ergenlik çağını geçse de ona kendi kararlarını vermesi için yeterli zemin hazırlanmaz. Bu ailede bazen çocuğun (ergenin) arzularına rağmen çocuk adına bazı kararlar alınır ve anne-babanın buna hakkı olduğu savunulur. Böyle bir tutumla yetiştirilen çocukların yeterince girişimci olmadıkları, bağımsız davranmadıkları belirtilmektedir (Kulaksızoğlu, 2004; s.120).

Schmidt, Polak ve Spooner (2005), Yavuzer (2003)'e göre, demokratik yapıya sahip aile ortamlarındaki çocuklar küçük yaşlardan itibaren rahat bir ortamdır. Düşüncelerini, duygularını açıkça ortaya koyabilmekte, kendisi ile ilgili kararları kendisinin düşünceleri

alınarak verilmesi çocukta kendine güvenin iyice yerleşmesine yardımcı olmaktadır. Çocuk kendini ifade etme yeteneğini, dışadönük, yaratıcı olabilme özelliklerini kazanabilmektedir. Böylece birey, yetişkinlik hayatında ve öncesinde kişiler arası ilişkilerinde rahat olabilecektir. Araştırma bulgumuzla ilgili önceki çalışmalar incelendiğinde; Eastburg ve Johnson (1990), Güngör (2000), Horsch (2004), Karacan, Şenol ve Şener (1996), Rapee (1997), Schmidt, Polak ve Spooner (2005)'e göre, yüksek utangaçlık gösteren bireylerin utangaçlık düzeyi düşük bireylere göre anne babasının yaklaşım biçimini aşırı koruyucu, baskıcı ve reddedici olarak algılayan çocuklar olduğunu göstermektedir (Akt: Hamarta ve ark., 2010). Psikolojik olarak devamlı bir şekilde aile ve sevgi yoksunluğunu içlerinde taşıyan bu tür çocuklar normal çocukların bulunduğu bir ortama girince eziklik duyguları içerisinde sessiz kalmakta ve girişimci ve atılgan olmamaktadır (Kesen ve Deniz ve ark.2007).

Aile desteği azaldıkça, buna paralel olarak boyun eğici davranışların yaygınlığı artmaktadır. Nitekim anne babanın veya ailenin, çocuğa destekleyici davranması ile çocuğu sıkı kontrol etmesi, ondan BED beklemesi birbirine zıt kavramlardır. Elde edilen bulgular Mackinnon, Henderson, ve Andrewes (1992), Gilbert (2001) ve Gilbert ve diğer. (2002) görüşleriyle tutarlılık göstermektedir. Ailede yapılan sert tartışma ve kavgalar arttıkça buna paralel olarak BED'in de yaygınlığında anlamlı artışlar olduğu izlenmektedir. Ailesinde sıklıkla sert tartışma olan öğrencilerin %83,3'ü BED gösterirken bu oran ailesinde hiç sert tartışma olmayan grup için %43,6'ya düşmektedir. Grupların gözlenen yüzdeleri arasındaki farklar anlamlı bulunmuştur (Akt: Yıldırım, 2004). Ailedeki sert tartışma ve kavgalar anne baba ile çocuklar arasında olabileceği gibi eşler arasında da olabilir. Sert tartışmalar kimler arasında olursa olsun, bu sert tartışmalardan çocukların ve gençlerin olumsuz etkilendiği, bu aile ortamında BED'in yaygınlaştığı söylenebilir.

VI. BÖLÜM

6. Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin belirlenen nitelikleri açısından saldırganlık alt boyutlarına, boyun eğici davranışlarına ve anne baba tutumlarına ilişkin şu sonuçlara varılmıştır:

6.1. Sonuçlar

Araştırmada elde edilen bulgulardan aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Cinsiyet ile atak, sınırlı ve negatif saldırganlık puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu durumda cinsiyet atak, sınırlı ve negatif saldırganlığı etkilemektedir denebilir. Yapılan bu araştırmada erkeklerin kızlara kıyasla; atak, sınırlı ve negatif saldırganlığa daha eğilimli olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Kızların daha saldırgan tutum sergilediği tespit edilmiştir. Cinsiyet ile diğer saldırganlık dalları arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

Öğrencilerin anne-baba öğrenim düzeyi saldırganlık alt boyut puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Anne-baba eğitim düzeyi ile saldırganlık alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir.

Ailenin gelir durumu ile sınırlı ve sözel saldırganlık arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu durumda ailenin gelir durumu sınırlı ve sözel saldırganlığı etkilemektedir denebilir. Ailenin gelir durumu 1000-1500 TL ve 1500 TL ve üzerinde olan öğrencilerin sözel saldırganlık puan ortalamaları; gelir durumu 500 TL ve aşağısında olanlardan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Sınırlı saldırganlık alt boyutunda ise ailenin gelir durumu arttıkça, saldırganlık ortalaması artmaktadır.

Saldırganlık alt boyutları ailenin birliktelik durumuna göre anlamlı bulunmamıştır. Belirlenen bu değişken ile saldırganlık arasında bir ilişki tespit edilmemiştir.

Cinsiyet, anne-baba öğrenim düzeyi ile boyun eğici davranış arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Bu durumda cinsiyet ve anne-baba öğrenim düzeyi boyun eğici davranışı etkilemektedir denebilir. Ailenin gelir durumu ve ailenin birliktelik durumuna göre boyun eğici davranışlarda anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Belirlenen bu iki değişken ile boyun eğici davranış arasında bir ilişki tespit edilmemiştir.

Araştırmada elde edilen bulgularımıza göre, demokratik ebeveyn tutumu ile atak, sınırlı saldırganlık düzeyleri arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki görülmüştür. Negatif saldırganlık ile pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Diğer taraftan demokratik ebeveyn tutumu ile dolaylı ve sözel saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Araştırmada elde edilen diğer bir bulgu ise, demokratik tutum; atak, sınırlı, negatif saldırganlığın önemli yordayıcısıdır.

Koruyucu-istekçi ebeveyn tutumu ile atak, sınırlı, negatif, sözel saldırganlık düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki görülmüştür. Diğer taraftan koruyucu-istekçi ebeveyn tutumu ile dolaylı saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Araştırmada elde edilen diğer bir bulgu ise, koruyucu-istekçi tutum; atak, dolaylı, sınırlı, negatif saldırganlığın önemli yordayıcısıdır.

Otoriter ebeveyn tutumu ile atak, sınırlı, negatif, sözel saldırganlık düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki görülmüştür. Diğer taraftan otoriter ebeveyn tutumu ile dolaylı saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Araştırmada elde edilen diğer bir bulgu ise, otoriter tutum; atak ve negatif saldırganlığın önemli yordayıcısıdır.

Öğrencilerin anne-baba tutumunu algılayış biçimine göre boyun eğici davranışlar arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. Anne-babasının kendisine karşı olan tutumunu koruyucu-istekçi ve otoriter olarak algılayan öğrencilerin boyun eğici davranışlara daha eğilimli olduğu sonucuna ulaşılabilir.

6.2. Öneriler

Bu araştırmadan elde edilen bulgulara dayalı olarak oluşturulan öneriler aşağıda sunulmuştur:

Bu araştırma, ilköğretim II. kademe öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Benzer araştırmalar ortaöğretim ve üniversite öğrencileri üzerinde yapılabilir.

Bu araştırmada saldırganlığı ve boyun eğici davranışları belirlemeye yönelik cinsiyet, anne-baba eğitim durumu, ailenin ortalama aylık geliri, ailenin birliktelik durumu değişkenleri açısından ele alınmıştır. Yapılacak yeni araştırmalarda saldırganlık ve boyun eğici davranışlar farklı değişkenler açısından ele alınıp incelenebilir.

Ergendeki enerji fazlalığının olumlu yöne kanalize edilmesi gerekmektedir. Özellikle erkek öğrenciler ilgi ve yeteneklerine göre; spor, müzik, resim vb. tespit edilen alanlara yönlendirilmeli yapılandırmacı eğitim için imkan ve gerekli ortamlar oluşturulmalıdır.

Saldırganlığın ve boyun eğici davranışların sergilenmesini tetikleyen söz ya da davranışların ortadan kaldırılması gerekmektedir.

Anne babaların eğitim düzeyi artırılmaya çalışılmalı bu amaçla ailelere seminerler verilmelidir.

Öğrencilerde boyun eğici davranışların özendirilmesi yerine okul yönetici ve öğretmenlerinin öğrencilerin kendilerini rahatlıkla ifade edecekleri demokratik tutum içeren davranışları özendirmeleri son derece önemlidir.

Anne baba tutumlarının da saldırganlık üzerinde etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Anne babalara yönelik olarak anne baba tutumlarının öğrencilere olan etkisinin işlendiği eğitim seminerleri düzenlenebilir. Bu eğitim seminerlerinde öğrenci davranışlarının nedenleri ile saldırganlığı tetikleyebilecek, boyun eğici davranışı artıracak faktörler üzerinde durulabilir.

Rehberlik servisi tarafından okullarda, davranış problemini ortadan kaldırmaya veya azaltmaya yönelik grup rehberliği veya grupta psikolojik danışma uygulamaları yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Acet, M. (1997), *Futbol Seyircisinin Sosyo-Kültürel Yapısının Şiddet Eylemine Etkisi, Voleybol ve Basketbol Seyircileri İle Karşılaştırılması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, s.10-20.
- Acet, M. (2006), *Sporda Saldırganlık ve Şiddet*, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Adler, A. (1985), *İnsanı Anlama Sanatı* (Çeviren: Başar, Ş), İstanbul: Dergah Yayınları.
- Ağlamaz, T., (2006), *Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Puanlarının Kendini Açma Davranışı, Okul Türü, Cinsiyet, Sınıf Düzeyi, Anne-Baba Öğrenim Düzeyi ve Ailenin Aylık Gelir Düzeyi Açısından İncelenmesi*, Samsun:Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Aktaş, V., Şahin, D., Aydın, O. (2005), *Saldırgan olan ve olmayan çocuklarda düşmanca niyet yükleme yanlılığının cinsiyete bağlı olarak incelenmesi*, Türk Psikoloji Dergisi, 20 (55), s.43-57
- Allan S, Gilbert P. (2002), *Anger and anger expression in relation to perceptions of social rank entrapment and depressive symptoms*, Personal Indiv Differ, 32: 551-565.
- Aral, N., Bütün, A., Türkmenler, B., Akbıyık, A. (2004). *İlköğretim Okullarının Sekizinci Sınıfına Devam Eden Çocukların Saldırganlık Eğilimlerinin İncelenmesi*, Çağdaş Eğitim Dergisi, Cilt:29, Sayı:315, s.17-25.
- Aronson, E., Wilson, T. D., Akert, R. M., (1997), *Social Psychology*, (Second Edition), Longman, New York.
- Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., Smith, E. E., Bem, D. J., Nolen-Hoeksema, S., (1999), *Psikolojiye Giriş* (Çev: Y. Alogan), Ankara: Arkadaş.
- Aydın, A., (2009), *Eğitim Sevgidir*, Ankara: Pegem Akademisi Yayınları.

Aydın, M.Z., (2007), *Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi*, Ankara: Nobel Yayınevi.

Bandura, A., Ross, D., Ross, S.A., (1961), *Transmission of Aggression Through Imitation of Aggressive Model*, Journal Of Abnormal and Social Psychology, 63, 575-582

Bandura, A., (1977), *Social Learning Theory*, Englewood Cliffs , Prentice Hall, 247p.

Başar, F., (1996), *Üvey Ebeveyne Sahip Olan ve Olmayan 10-11 Yaş Grubundaki Çocukların Saldırganlık Eğilimleri ve Kendilerini Algılama Biçimlerinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Berber, Ş., (1990), *Sosyo-Ekonomik Faktörlerin ve Ana-Baba Tutumlarının Okul Başarısına Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara:Gazi Üniversitesi Toplumsal Bilimler Enstitüsü.

Budak, S., (2000), *Psikoloji Sözlüğü*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Cebiroğlu, R., (1995), *Çocuk ve Gençte Davranış Bozuklukları*, İstanbul: Mobel Matbaa.

Chaplin, T.M., Cole, P.M., Waxler., C.Z., (2005). *Parental socialization of emotion expression: Gender differences and relations to child adjustment. Emotion*, 5(1):80-88.

Cheung, M.S.P., Gilbert, P., Irons, C., (2003), *An Exploration of shame, social rank and rumination in relation to depression*, Personality and Individual Differences, elsevier.com, 1-11.

Cummings, A. Hoffman, S., Leschied, A.W. (2004). *Treating Aggression in High Risk Adolescent Girls*. Canadian Journal of Counselling, 38, 59-74.

Çağdaş, A., (2002), *Ana-Baba-Çocuk İletişimi*, Ankara:Nobel Yayınevi.

Dağdelen, Ş., (2003), *İlkokul Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri (Lefkoşa Örneği)*, Yakın Doğu Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Demirhan, M., (2002), *Kendini Açma Düzeyleri Farklı Genel Lise Öğrencilerinin Bazı Değişkenler Açısından Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

Deniz, Ü. (2003), *Kronik Hastalığı Olan ve Olmayan Çocuklarda Davranış Problemlerinin İncelenmesi*, Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.

Dizman, H., (2003), *Anne-Babası ile Yaşayan ve Anne Yoksunu Olan Çocukların Saldırganlık Eğilimlerinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi Yüksek Okulu Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bilim Dalı.

Dizman, H., Gürsoy, F., (2005), *İlköğretim Dördüncü ve Beşinci Sınıfa Devam Eden Anne Yoksunu Olan ve Olmayan Çocukların Saldırganlık Eğilimleri*, Kastamonu Eğitim Dergisi, 13 (2), 437-446.

Doğan, S., (2004)., *Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeylere Mensup Ergenlik Çağındaki Kız Ve Erkeklerin Saldırgan Davranışlarıyla Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişkiler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmit: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dönmez, B., Demirtaş, H., (2009), *Lise Öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlarına İlişkin Algıları*, Kastamonu Eğitim Dergisi, Cilt:17, Sayı:2, S:445-456, Malatya.

Efiliti, E., (2006), *Orta Öğretim Kurumlarında Okuyan Öğrencilerin Saldırganlık, Denetim Odağı ve Kişilik Özelliklerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*, Doktora tezi, Konya:Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.12-31

Ersoy, Ş., (2001), *Çocuk Yuvasında Kalanlarla Ailesiyle Yaşayan Dokuz-Onbir Yaş Grubundaki Çocukların Saldırganlık Eğilimlerinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Freedman J.L., Sears D.O., Carlsmith J.M., (1978)., *Introduction to Psychology*, Prentice Hall, Sosyal Psikoloji, (Çev. : Ali Dönmez), Ankara: İmge Yayınevi, 1993.

Freud, S., (1971), *Introductory Lectures on Psychoanalysis*, Londra: Hogarth Press, Psikanalize Giriş Dersleri, (Çev. Selçuk Budak), Ankara: Öteki Yayınevi, 1994.

Fromm, E., (1968), *The Hearth of Man Its Genius for Good and Evil*, Sevgi ve Şiddetin Kaynağı, (Çev.: Yurdanur Salman, Nalan İçten), İstanbul: Payel Yayınevi, 1994.

Fromm, E., (1973), *The Anatomy of Human Destructiveness*, İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri, (Çev.: Şükrü Alpagut), İstanbul: Payel Yayınevi, 1993.

Gander, M. J., Gardiner H.W., (2001), *Child and Adolescent Development*, Little-Brown, *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, (Çev.: Bekir Onur), 4.Baskı, Ankara: İmge Kitabevi.

Geçtan, E., (1990), *Psikanaliz ve Sonrası*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Geçtan, E., (1994), *İnsan Olmak*, Ankara: Remzi Kitabevi.

Geçtan, E., (1996), *Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Gilbert, P., Steven, A.,(1994), *Assertiveness, Submissive Behaviour And Social Comparison* *British Journal of Clinical Psychology* 33, Great Britain The British Psychological Society.

Giles, J., Heyman, G.D., (2005), *Young Children's Beliefs About The Relationship Between Gender and Aggressive Behavior*, *Child Development*, January/February, Vol: 76, No:1, s.:107 – 121.

Gökçedağ, S., (2001), *Lise Öğrencilerinin Okul Başarısı Ve Kaygı Düzeyi Üzerinde Anne-Baba Tutumlarının Etkilerinin Belirlenip Karşılaştırılması*,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir:Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Gümüş, T., (2000), *Kendini Kabul Düzeyleri Farklı Lise Öğrencilerinin Bazı Değişkenlere Göre Saldırganlık Düzeyleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Gürsoy, F., (2002), *Annesi Çalışan Ve Çalışmayan Çocukların Saldırganlık Eğilimlerinin İncelenmesi*, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi, Cilt:1, Sayı:6-7, s.7-15.

Gürsoy, F., Aral, N., Bütün, A., Aydoğan, Y., (2004)., *Annesi Çalışan ve Çalışmayan Çocukların Bağımlılık Eğilimlerinin İncelenmesi*, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 26, s. 62-71.

Hamarta, E., Baltacı, Ö., Üre, Ö., Demirbaş, E., (2010), *Lise Öğrencilerinin Utangaçlıklarının Algılanan Anne Baba Tutumları ve Problem Çözme Yaklaşımları Açısından İncelenmesi*, Aile Toplum ve Eğitim-Kültür Ve Araştırma Dergisi, Ankara: Afşaroğlu Matbaası.

Hatunoğlu, A., (1994), *Ana Baba Tutumları İle Saldırganlık Arasındaki İlişkiler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Herrmann, Don S., Mcwhirter, James J., (2003), *Anger ve Aggression Management İn Young Adolescents; An Experimental Validation Of The Scare Program*, Education and treatment of children, 26(3): 273-302.

Hünler, O.S., Gençöz, T., (2003), *Submissive Behaviours and Marital Satisfaction Relation: Mediator Role of Perceived Marital Problem Solving*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türk Psikolojisi Dergisi, Cilt:18, Sayı:51, ss.97-108.

Jersild, A.T., (1979), *Çocuk Psikolojisi* (Çeviren: Günçe, G.), Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

Kabasakal, K., (2007), *Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinde Boyun Eğici Davranışlar ve Şiddetle İlişkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü,

Kağıtçıbaşı, Ç., (2008), *Günümüzde İnsan ve İnsanlar, Sosyal Psikolojiye Giriş*, İstanbul Sistem Yayıncılık, s:71-106.

Karahan, T. F., (2009), *Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Anne Babanın Birliktelik Durumu, Öz Üvey Oluşu ve Yaşamda Öncelikli En Önemli Değer Algısı Açısından İncelenmesi*, Ondokuz- Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi: 22 (1), 211-229, Samsun.

Karasar, N., (2008), *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara: Nobel Yayınevi.

Karataş, B.Z., (2002), *Anne Baba Saldırganlığı İle Lise Öğrencilerinin Saldırganlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kaya, M., (1988), *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Öğrencilerinin Benlik Tasarımı* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kaya, M., Güneş, G., Kaya, B., Pehlivan, E., (2004), *Tıp Fakültesi Öğrencilerinde Boyun Eğici Davranışlar ve Şiddetle İlişkisi*, Anadolu Psikiyatri Dergisi, Sayı:5, s:5-10.

Kesen, N. F., Deniz, M. E., Durmuşoğlu, N., (2007), *Ergenlerde Saldırganlık Ve Öfke Düzeyleri Arasındaki İlişki Yetiştirme Yurtları Üzerinde Bir Araştırma*, Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17, 353 – 364.

Kızıldağ, S., (2009), *Akademik Başarının Yordayıcısı Olarak Yalnızlık, Boyun Eğici Davranışlar ve Sosyal Destek*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara:Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.:31-34.

Koç M., Bayraktar, B., Çolak, S., (2010), *Üniversite Öğrencilerinde Boyun Eğici Davranışlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:28, s.:250-280.

Korkut, F., (2002), *İfade Edici Saldırganlık Ölçeğinin (ISÖ) Türkçeye Uyarlanması Üzerine Bir Ön Çalışma*, Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2 (23), 48–53.

Köknel, Ö., (1996), *Bireysel ve Toplumsal Şiddet*, İstanbul: Altın Kitaplar.

Köknel, Ö., (2000), *Korkular, Takıntılar, Saplantılar*, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Köktuna, Z. S., (2007), *Çözüm Odaklı Kısa Terapi Tekniğinin Alt Sosyo-Ekonomik Seviyedeki Kadınların Geleceğe Umut ile Bakabilme ve Boyun Eğici Davranışlarına Etkisinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Maltepe Üniversitesi, s.:55-58.

Kulaksızoğlu, A., (2004), *Ergenlik Psikolojisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kuzgun, Y., Eldeleklioğlu, J., (2005), *Ana Baba Tutumları Ölçeği*, PDR'de Kullanılan Ölçekler (Editör: Kuzgun, Y. ve Bacanlı, F), Ankara: Nobel Yayınevi.

Mangır, M., İnal, S., (1995), *Televizyonun Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklar Üzerindeki Etkisi*, Ankara:10, Ya-pa Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri.

Marshall, G., (2005), *Sosyoloji Sözlüğü* (Çeviren: Akınbay, O. ve Kömürcü, D.), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Masalıcı, A. D., (2001), *Aile İçi Etkileşimlerle Çocuğun Saldırganlık Düzeyi ve Uygu Davranışlarının Karşılaştırılması* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

O'Connor, L.E., Berry, J.W., Weiss, J., Gilbert, P., (2002), *Guilt, Fear, Submission, and Amathy In Depression*, Journal of Affective Disorder, 71, 19-27.

Omay, H., (2008), *İlköğretim Okulları Öğrencilerinin Okul İklimi Alguları İle Saldırganlık Ölçeği Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, İstanbul:Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Onur, B., (1998), *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, Ankara: İmge Kitabevi, s:34-46

Özgüven, İ., (2001), *Ailede İletişim ve Yaşam*, Ankara: PDREM Yayınları.

Özdoğan, B.,(1997), *Çocuk ve Oyun*, Ankara: İmge Kitabevi.

Öz, İ., (2003), *Çocuk ve İletişim*, Ankara:Kök Yayıncılık.

Özkan, İ. A., Özen, A., (2008), *Öğrenci Hemşirelerde Boyun Eğici Davranışlar ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişki*, TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, 7 (1), S:53-58.

Polat, O., (2001), *Çocuk ve Şiddet*, İstanbul: Der Yayınları.

Sargın, N., (2001), *Çocuklarda Ruh Sağlığı*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Saruhan, N., (1996), *Ankara İl Merkezinde Lise Son Sınıfa Devam Eden Öğrencilerin Atılganlıkları ile Ana ve Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Savaşır, I., Şahin, N. Ş., (1997), *Bilişsel Davranışçı Terapilerde Değerlendirme: Sık Kullanılan Ölçekler*, Ankara:Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Soykan, F., (1993), *Türk Sinemasında Kadın ve Şiddet*, 3P:Psikiyatri, Psikoloji, Psikofarmakoloji Dergisi, 1 (4), 21-32.

Sümer, N. ve Güngör, D., (1999), *Çocuk Yetiştirme Stillerinin Bağlanma Stilleri, Benlik Değerlendirmeleri ve Yakın İlişkiler Üzerindeki Etkisi*, Türk Psikoloji Dergisi: 14(44), S:35–58, Ankara.

Şahin, H. M., (2003), *Sporda Şiddet ve Saldırganlık*, Ankara: Nobel Yayınevi.

Tekin, M., Filiz, K., (2008), *Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokullarının Antrenörlük Eğitimi ve Spor Yöneticiliği Bölümlerinde Öğrenim Gören Öğrencilerin Umutsuzluk ve Boyun Eğici Davranış Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi*, Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, VI (1), S:27-37.

Tiryaki, Ş., (2000), *Spor Psikolojisi, Kavramlar, Kuramlar ve Uygulama*, Ankara: Eylül Kitap ve Yayın Evi.

Tuzgöl, M., (1998), *Ana-Baba Tutumları Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yavuzer, H., (2000), *Ana Baba ve Çocuk*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H., (2002), *Çocuk Eğitimi El Kitabı*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H., Aydoğmuş, K., Baltaş, A., Baltaş, Z., Davaslıgil, Ü., Güngörmüş, O., Konuk, E., Korkmazlar, Ü., Navaro, L., Oktay, A., Razon, N., (2003), *Ana-Baba Okulu*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H., (2003), *Çocuğu Tanımak ve Anlamak*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H., (2004), *Okul Çağı Çocuğu*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, Y., (2009), *Saldırganlığı Önlemeye Yönelik Psiko-Eğitim Programlarının Lise Öğrencilerindeki Etkisinin İncelenmesi*. Doktora Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldırım, İ., Ergene, T., (2003), *Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Akademik Başarılarının Yordayıcısı Olarak Sınav Kaygısı, Boyun Eğici Davranışlar ve Sosyal Destek*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:25, s.:224-234.

Yıldırım, İ., (2004), *Lise Öğrencilerinde Boyun Eğici Davranışların Yaygınlığı*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:26, s.:220-228.

Yıldız, S. A., (2004), *Ebeveyn Tutumları ve Saldırganlık*, Polis Bilimleri Dergisi, Cilt:6, Sayı:3-4, s.:131-150.

Yılmaz, A., (2000), *Eşler Arasındaki Uyum ve Çocuğun Algıladığı Anne-Baba Tutumu ile Çocukların, Ergenlerin, Gençlerin Akademik Başarıları ve Benlik Algıları Arasındaki İlişkiler*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yılmaz, Y., (2007), *Anne-Baba Tutumları ile İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Okul Başarısı ve Özerkliklerinin Gelişimi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Yörükoğlu, A., (2000), *Çocuk Ruh Sağlığı*, İstanbul: Özgür Yayıncılık.

Yükselgün, Y., (2008), *İlköğretim Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin İnternet Kullanım Durumlarına Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Wilton, M.M.M., Craig, W.M., Pepler, D.J. (2000), *Emotional Regulation and Display in Classroom Victims Of Bullying: Characteristic Expressions Of Affect, Coping Styles and Relecant Contextual Factors*, *Social Development*, 9(2): 226-245.

<http://www.psychology.about.com/od/developmentalpsychology/a/parenting-style.htm>

EKLER

Kişisel Bilgi Formu

Hazırlamakta olduğum bir çalışmamda aşağıdaki sorulara vereceğiniz cevaplar, bana büyük katkı sağlayacaktır. Yardımlarınızdan dolayı şimdiden teşekkür ederim.

Cinsiyet: () Kız () Erkek

Anne Eğitim Durumu: () Okuryazar değil () İlköğretim () Lise () Üniversite

Baba Eğitim Durumu: () Okuryazar değil () İlköğretim () Lise () Üniversite

Ailenin Ortalama Aylık Geliri: () 500 TL ve aşağısında () 500–750 TL arasında () 750 –1000 TL arasında () 1000–1500 TL arasında () 1 500 TL ve üzeri

Ailenin Birliktelik Durumu: () Ailemde anne-baba ve kardeşlerim var

() Ailemde anne-baba, dede-nine ve kardeşlerim var

() Annem bizden ayrı (veya yaşamıyor/vefat etti)

() Babam bizden ayrı (veya yaşamıyor/vefat etti)

Ana Baba Tutumu Ölçeği

Size ana babaların çocuklarını hangi yöntemlerle eğittiğini, çocuklarına toplumsal davranışlar kazandırırken nasıl davrandığını ifade eden cümlelerden oluşan bir liste verilmiştir. Sizden istenen, bu cümleleri okuyup bunların annenizin ya da babanızın sizi eğitirken genellikle benimsediği davranışlara ne derece benzediğini, onların tutumuna ne kadar uyduğunu düşünerek cevap kağıdınızdaki seçeneklerden uygun bulduğunuzu işaretlemenizdir.

Cevaplarınızda içten davranmaya çalışınız. Çünkü cevaplarınız araştırma amacı ile kullanılacak, hiçbir kurum ya da şahsa bildirilmeyecektir.

		Hiç Uygun Değil	Pek Uygun Değil	Biraz Uygun	Çok Uygun	Tamamen Uygun
1	Bana her zaman güven duygusu vermiş ve beni sevdiğini hissettirmiştir.	1	2	3	4	5
2	Çok yönlü gelişmeye için beni olanakları ölçüsünde desteklemiştir.	1	2	3	4	5
3	Her yaptığım işin olumlu yanlarını değil kusurlarını görmüş ve beni eleştirmiştir.	1	2	3	4	5
4	Her zaman başıma kötü bir şey gelecekmiş gibi beni koruyup kollamaya çalışır.	1	2	3	4	5
5	Aramızdaki ilişki ona içimi açmaya cesaret edemeyeceğim kadar resmidir.	1	2	3	4	5
6	Arkadaşlarımı eve çağırma izin verir, geldiklerinde onlara iyi davranırdı.	1	2	3	4	5
7	Elinden geldiği kadar, her konuda fikrimi almaya özen gösterir.	1	2	3	4	5
8	Çevremizdeki çocuklarla beni karşılaştırır, onların benden daha iyi olduklarını söylerdi.	1	2	3	4	5
9	Bana hükmetmeye çalışır.	1	2	3	4	5
10	Bugün bile alışverişe çıkacağım zaman, kandırılacağımı düşünerek benimle gelmek ister.	1	2	3	4	5
11	Benden her zaman gücümün üstünde başarı beklemiştir.	1	2	3	4	5
12	Fiziksel ve duygusal olarak kendisine yakın olmak istediğim zaman soğuk ve itici davranırdı.	1	2	3	4	5
13	Sorunlarımı onunla rahatlıkla konuşabilirim.	1	2	3	4	5
14	Neden bazı şeyleri yapmam ya da yapmamam gerektiğini bana açıklar.	1	2	3	4	5
15	Birlikte olduğumuz zamanlar ilişkimiz çok arkadaşçadır.	1	2	3	4	5
16	Sevmediğim yemekleri, yarayacağı düşüncesiyle, zorla yedirirdi.	1	2	3	4	5
17	Sınavlarda hep üstün başarı göstermemi istemiştir.	1	2	3	4	5

18	Sınavlarda hep üstün başarı göstermemi istemiştir.	1	2	3	4	5
19	Kendimi yönetebileceğim yaşlarda bile her gittiği yere beni de götürür, evde yalnız kalmamdan kaygılanır.	1	2	3	4	5
20	Evde bir konu tartışılırken görüşlerimi söylemem için beni teşvik eder.	1	2	3	4	5
21	Küçük yaşından itibaren ders çalışma ve okuma alışkanlığı kazanmam konusunda bana yardımcı olmuştur.	1	2	3	4	5
22	Küçüklüğümde bana yeterince vakit ayırır; parka, sinemaya götürmeyi ihmal etmezdi.	1	2	3	4	5
23	Benim gibi bir evladı olduğu için kendini bahtsız hissettiğini sanıyorum.	1	2	3	4	5
24	Okulda başarılı olmam konusunda beni zorlar, kırık not aldığımda cezalandırırdı.	1	2	3	4	5
25	Beni kendi emellerime ulaşmak için bir araç olarak kullanırdı.	1	2	3	4	5
26	Beni daima yapabileceğimden fazlasını yapmaya zorlamıştır.	1	2	3	4	5
27	Paramı nelere harcadığımı ayrıntılı bir biçimde denetler.	1	2	3	4	5
28	Her zaman, her işte kusursuz olmam gerektiği inancındadır.	1	2	3	4	5
29	Ona yakınlaşmak istediğimde daima bana sıcak bir biçimde karşılık verir.	1	2	3	4	5
30	Bana önemli ve değerli bir kişi olduğum inancını aşlamıştır.	1	2	3	4	5
31	Cinsellik konusunda karşılaştığım sorunları kendisine anlatmak istediğimde hep ilgisiz kalmıştır.	1	2	3	4	5
32	Benim iyiliğimi istediğinde, benim için neyin iyi olduğunu ancak kendisinin bileceğini söyler.	1	2	3	4	5
33	Her zaman nerede olduğumu ve ne yaptığımı merak eder.	1	2	3	4	5
34	İyi bir iş yaptığımda beni övmekten çok daha iyisini yapmam gerektiğini söyler.	1	2	3	4	5
35	Cinsel konularda çok tutucu olduğu için onun yanında bu konulara ilgi gösteremem.	1	2	3	4	5
36	Aile ile ilgili kararlar alınırken benimde fikrimi öğrenmek ister.	1	2	3	4	5
37	Beni olduğum gibi kabul etmiştir.	1	2	3	4	5
38	Başkalarına benden daha çok önem verir ve onlara daha nazik davranır.	1	2	3	4	5
39	Günlük olaylar hakkında anlattıklarımı ilgi ile dinler ve bana açıklayıcı cevaplar verir.	1	2	3	4	5
40	Benimle genellikle sert bir tonda ve emrederek konuşur.	1	2	3	4	5

Buss-Durkee Saldırganlık Ölçeği

Aşağıda kişisel özelliklerle ilgili birtakım sorular bulunmaktadır. Bunları dikkatlice okuyunuz, fikirlerinize uyan ifadeler için “doğru” sütununa, fikirlerinize uymayan ifadeler için “yanlış” sütununa “X” işareti koyunuz. Lütfen testteki bütün soruları cevaplandırınız.

		Doğru	Yanlış
1	Bazen başkalarına zarar vermekten kendimi alamıyorum.		
2	Başkalarını incitmek için hiçbir neden göremiyorum.		
3	Eğer birisi bana vurursa, karşılık vermem.		
4	Bana ve aileme hakaret eden kimse kavga arıyor demektir.		
5	Devamlı kavga arayan biri, burnuna yumruk indirilmesini istiyor demektir.		
6	Karşımdaki kişi ilk kavgayı çıkaran olsa da, benim karşılıkta bulunduğum zaman çok azdır.		
7	Eğer sınırlarıma hakim olamazsam, birisine tokat atmak elimde değildir.		
8	Ben de başkaları kadar kavgacıyım.		
9	Hakkımı korumak için şiddete başvurmak gerekirse tereddüt etmem.		
10	Beni yumruk yumruğa kavgaya zorlayan kişiler bilirim.		
11	Sevmediğim insanlar hakkında bazen dedikodu çıkarırım.		
12	Kızgınlığım etrafa bir şeyler fırlatacak dereceye kadar hiç çıkmaz.		
13	Kızgın olduğum zaman bazen kapıları çarparım.		
14	El şakası hiç yapmam.		
15	Kızdığım zaman suratımı asarım.		
16	Neşem yerinde olmazsa bazen somurturum.		
17	On yaşımdan beri sınırlarım hiç bozulmamıştır.		
18	Yakınımda bulunan bir şeyi atıp kırdığım, çok kızgın olduğum zamanı hatırlamıyorum.		
19	Bazen kızgınlığımı masaya vurarak gösteririm.		
20	Sınırlarımı kolaylıkla kaybetmekle beraber, kendimi hemen toparlıyorum.		
21	Başkalarına karşı daima sabırlıyım.		
22	Başkalarının beni zannettiğinden çok daha fazla kızarım.		
23	Başkalarının benimle dalga geçmesi tepemi attırır.		
24	Birisi bana doğru davranmadığı takdirde, daha fazla canımı sıkmasına müsaade etmem.		
25	Bazen etrafımdaki insanlar beni rahatsız etmeye kafi geliyor.		
26	Kendimi patlamaya hazır, barut gibi hissettiğim çok anlar olur.		
27	Bazen kavga edecek bahane ararım.		
28	Önemsiz şeylerin beni sıkmasına fırsat vermem.		
29	Sevmediğim kimselere karşı biraz kaba davranmaktan kendimi alamıyorum.		
30	Bugünlerde asık suratlı ve huzursuz olduğumu biliyorum.		
31	Birisi bana nezaketle soracağını sormazsa istediğini yapmam.		
32	Bazen birisi hoşlanmadığım bir kural koyarsa buna uymam.		
33	Eğer birisi bana emrederse dediklerinin tersini yaparım.		

34	Kendini bir şey sanan insanlarla karşılaştığım zaman onlara aldırım.		
35	Birisine kızdığım zaman onu konuşurum.		
36	Arkadaşlarımın davranışlarını beğenmezsem bunu kendilerine söylerim.		
37	Genellikle kendimi başkalarıyla farklı fikirde bulurum.		
38	Başkaları benim fikirlerimi kabul etmedikleri zaman onlarla tartışmaktan kendimi alamam.		
39	İnsanların haklarına saygılı olmasını isterim.		
40	Kızgınlığım arttığı zamanlarda bile, ağır lisan kullanmam.		
41	Bana kızıp bağırduklarında, ben de karşılık veririm.		
42	Kızdığım zaman kötü kelimeler söylemem.		
43	Birisi beni üzerse, ona kendisi hakkında ne düşündüğümü söylerim.		
44	Birisi azarlamayı hak etse bile, onu azarlamam.		
45	Zaman zaman gerçekten yapamayacağım tehditler savururum.		
46	Birisiyle tartışırken sesimi yükseltirim.		
47	Genellikle, başkaları hakkında kötü fikirlerimi açığa vurmam.		
48	Bir konu hakkında tartışmaktansa bunu olduğu gibi kabul etmeyi tercih ederim.		

Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği

Lütfen aşağıdaki sorulara, size uygun olan derecede bulunan bölme yi işaretleyiniz.

(1) Beni hiç tanımlamıyor

(2) Beni biraz tanımlıyor

(3) Oldukça iyi tanımlıyor

(4) İyi tanımlıyor

		Beni hiç tanımlamıyor	Beni biraz tanımlıyor	Oldukça iyi tanımlıyor	İyi tanımlıyor
1	Belirli bir konuda benim hatam olmasa da, hatalı olduğum söyleniyorsa tatsızlık çıkmasın diye sesimi çıkarmam.	1	2	3	4
2	Kendim yapmaktan hoşlanmasam da diğer insanlar yapıyor diye, bazı davranışları yaparım.	1	2	3	4
3	Paranın üstü eksik verilmiş olsa da sesimi çıkarmadan oradan uzaklaşıyorum.	1	2	3	4
4	Başkalarının beni eleştirmesine ve aşağılamasına izin verir, kendimi savunmam.	1	2	3	4
5	Sevdiğim kişi benden yakınlık istediğinde, o anda içimden gelmes e de yakınlık göstermeye çalışırım.	1	2	3	4
6	Konuşmaya çalışırken birisi lafımı ağızımdan alıp konuşmayı sürdürürse, ben susarım.	1	2	3	4
7	Küçük hatalarım yüzünden sürekli özür dilerim.	1	2	3	4
8	Annem/babam benim hakkımda hoş olmayan şeyler söylerken, ben sessizce dinlerim.	1	2	3	4
9	Arkadaşlarıma kızdığım zaman, bu kızgınlığımı onlara söylemem.	1	2	3	4
10	Arkadaş toplantılarında konuşmaları yönlendirmeyi başkalarına bırakırım.	1	2	3	4
11	İnsanların, benimle konuşurken gözlerimin içine bakmalarından hoşlanırım.	1	2	3	4
12	Herhangi biri benim için küçük bir iyilikte bile bulunsa, içtenlikle ve tekrar tekrar teşekkür ederim.	1	2	3	4
13	İnsanlarla göz göze gelmekten kaçınırım.	1	2	3	4
14	Arkadaş toplantılarında, konuyu açan kişi hiçbir zaman ben olmam.	1	2	3	4
15	İnsanlar ısrarla bana, baktıklarında yüzüm kızarır.	1	2	3	4
16	Birinin davetini geri çevirirken mutlaka hastalık gibi önemli bir bahane bulmaya çalışırım.	1	2	3	4